

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRK CEZA HUKUKUNDA
VİCDANİ KANAAT KAPSAMINDA YAPAY ZEKA KULLANIMI**

**ENDER ÖZDEMİR
217B3005**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SONGÜL DEMİR**

2024

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRK CEZA HUKUKUNDA
VİCDANİ KANAAT KAPSAMINDA YAPAY ZEKA KULLANIMI**

**ENDER ÖZDEMİR
217B3005
ORCID NO: 0009-0007-1441-4617**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SONGÜL DEMİR**

AĞUSTOS 2024

Ender Özdemir tarafından hazırlanan “*Türk Ceza Hukukunda Vicdani Kanaat Kapsamında Yapay Zeka Kullanımı*” başlıklı çalışma, **07/08/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **OYBİRLİĞİ** ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından İnsan ve Toplum Bilimleri Ana Bilim Dalı Felsefe Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

İmza

[Doç.Dr. Songül Demir]

.....

Jüri Üyeleri

İmza

[Prof. Dr. Murat Ertan Kardeş]

.....

[Doç.Dr. Şerif Esendemir]

.....

[Doç.Dr. Songül Demir]

.....

ÖZET

TÜRK CEZA HUKUKUNDA VİCDANİ KANAAT KAPSAMINDA YAPAY ZEKA KULLANIMI

Yapay zekalı programların medyadan devlet kurumlarına, eğitimden flört etmeye kadar pek çok alanda uygulandığını gözlemliyoruz. Bu teknolojinin hızla gelişmesi, gelecekte hayatımızın hemen her alanında yer alacağını gösteriyor. Toplumun düzenini ve güvenliğini sağlayan hukuk sistemi de bu alanlardan biridir. Ancak hukuk, yapay zekayı yalnızca bir araç olarak kullanmakla kalmaz; aynı zamanda bu teknolojinin kullanımını yasal olarak düzenleyen ve sınırlarını çizen önemli bir alan olarak öne çıkar.

Dünyanın farklı yerlerinde, yapay zekanın hukuk sistemine entegrasyonuna yönelik teknik ve yasal çalışmalar yoğun şekilde devam etmektedir. Hukuk, toplumsal hayatı düzenleyen yazılı kurallarıyla, özellikle doğal dil işleme modeliyle geliştirilen yapay zeka uygulamaları için uygun bir zemin sunmaktadır. Ancak hukukun yazılı kuralları, aynı zamanda insan hakları ve özgürlüklerini de koruduğundan, bu alanda etik, vicdani ve ahlaki değerlerin önemi büyüktür. Bu bağlamda, 1982 Anayasası'nın 138. maddesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 217. maddesi, hakimlere karar verirken yasalarla birlikte vicdani kanaatlerini de kullanma sorumluluğunu yüklemektedir. Bu nedenle, hukuktaki vicdani kanaat kavramı, yapay zekanın hukuk sistemimize entegrasyonunda dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur.

Tezimde, hukukun düzenleyici rolü ve yapay zekanın günümüzde ulaştığı teknolojik imkanlar ele alınarak, farklı ülkelerdeki örnek çalışmalar ve Türkiye'deki gelişmeler incelenecektir. Yapay zekanın yargıda karar verici olarak kullanılmasının önündeki etik ve teknik zorluklar tartışılacak ve vicdani kanaatin değiştirilmesi veya kanunlardan çıkartılmasıyla karar verici olarak kullanılabileceği, bu seçeneklerin tercih edilmesi halinde ise oluşabilecek olumlu ve olumsuz sonuçlar tartışılacaktır.

Sonuç olarak, yapay zekanın önce yardımcı roller üstlenmesi ve başarılı olması halinde, ilerleyen yıllarda daha yenilikçi adımların atılmasının hem toplumsal barış, hem de bireylerin hak ve özgürlükleri açısından en ideal yol olduğu vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vicdan, Yapay Zeka, Ceza Hukuku, Adalet, Erişebilirlik

ABSTRACT

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE WITHIN THE SCOPE OF CONSCIENTIOUS VERDICT IN TURKISH CRIMINAL LAW

Artificial intelligence is being applied in various fields, from media and government institutions to education and dating. As this technology rapidly advances, it is expected to influence nearly every aspect of our lives, including the legal system, which plays a vital role in maintaining societal order and security. Unlike other fields, the legal system not only uses AI as a tool but also regulates its use and sets boundaries.

Globally, there are ongoing efforts to integrate AI into the legal system, both technically and legally. Since law is based on written rules that govern social life, it offers a suitable foundation for AI applications, especially those developed using natural language processing models. However, the law also protects human rights and freedoms, highlighting the importance of ethical, conscientious, and moral considerations. In this context, Article 138 of the 1982 Constitution and Article 217 of the Criminal Procedure Code require judges to use their conscience alongside legal rules when making decisions, making the concept of conscience a key factor in integrating AI into the legal system.

My thesis will explore the regulatory role of law and AI's current technological capabilities by examining examples from various countries and developments in Turkey. I will discuss the ethical and technical challenges of using AI as a decision-maker in the judiciary, as well as the potential outcomes if the principle of conscience is altered or removed. The thesis will conclude by emphasizing that AI should first be tested in supportive roles within the legal system, with more innovative steps considered in the future if these initial roles prove successful. This approach is seen as the most effective way to ensure societal peace and protect individual rights and freedoms.

Keywords: Conscience, Artificial Intelligence, Criminal Law, Justice, Accessibility

ÖN SÖZ

Çalışmamın başından sonuna kadar bilgi ve tecrübesiyle bana destek olan, sabırla ve anlayışla rehberlik eden tez danışmanım Doç. Dr. Songül Demir'e; felsefe yüksek lisansa başlamam ve tez aşamasına gelmemde her zaman yüreklendirici olan babam Ali Özdemir'e, hayatı sorgulamak ve merak etme konusunda verdiği ilhamlar için annem Havva Özdemir'e, zor ve tükendiğim anlarda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen abim Erdem Özdemir'e ve artık aramızda olmasa da felsefe yolculuğumun önemli bir durağında, anılarıyla bana güç veren dedem Halil Bulut'a ve yine düşünsel serüvenimde, özellikle çocukluk yıllarımda farklı alanlarda paylaştığı bilgilerle kıvılcımlar oluşturan amcam İsmail Özdemir'e teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Ender ÖZDEMİR

AĞUSTOS, 2024; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
1.GİRİŞ.....	1
2.VİCDANİ KANAAT.....	7
2.1.Vicdani Kanaat Tanımı.....	7
2.2.Vicdan Tanımı.....	8
2.3.Vicdana İlişkin Farklı Görüşler.....	11
2.4.Kanaat ve Vicdani Kanaat Ayrımı.....	16
2.5.Vicdani Kanaatin Hukuk Sistemlerine Girişi.....	18
3.HUKUK.....	22
3.1.Türk Hukukunda Vicdanın Yeri.....	23
3.2.Türk Yargı Sisteminde Ceza Hukuku.....	24
3.3.Anayasanın 138. Maddesinin Vicdani Kanaat Kapsamında İncelenmesi.....	27
3.3.1.Maddi Gerçeklerin Ortaya Çıkartılması.....	27
3.3.2.Vicdani Kanaatin Kullanılması.....	28
3.4.Ceza Muhakeme Kanunu 217. Maddesinin İncelenmesi.....	29
3.5.Anayasanın 138. Maddesi İle Ceza Muhakeme Kanununun 217. Maddesinin Karşılaştırılması.....	30
4.YAPAY ZEKA.....	33
4.1.Yapay Zeka Tanımı.....	33
4.2.Doğal Dil İşleme.....	34
5.YAPAY ZEKANIN HUKUK ALANINDA KULLANIMINA İLİŞKİN DÜNYADAN BAZI ÖRNEKLER.....	38
5.1. A.B.D. ve Çin’de Hukuk Alanında Gerçekleşen Yapay Zeka Gelişmeleri.....	38
5.2. Avrupa’da Hukuk Alanında Gerçekleşen Yapay Zeka Gelişmeleri.....	40
5.2.1.Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartları.....	42
5.2.1.1.Temel Haklara Saygı İlkesi.....	42
5.2.1.2.Ayrımcılık Yapmama İlkesi.....	43
5.2.1.3.Kalite ve Güvenlik İlkesi.....	44
5.2.1.4.Şeffaflık ve Tarafsızlık İlkesi.....	45
5.2.1.5.Kullanıcı Kontrolünde Olması İlkesi.....	46
5.2.2.Güvenilir Yapay Zeka Etik Rehberi.....	46
5.2.2.1.Yürürlükte Bulunan Yasal Düzenleme Uygun Olmak.....	47
5.2.2.2.Etik İlkelere Saygılı Olmak.....	47
5.2.2.3.Teknik Açıdan Güçlü Olmak.....	48
6.TÜRİYE’DE YAPAY ZEKANIN HUKUK ALANINDA KULLANIMI.....	49

6.1.Türkiye’de Yapay Zeka Alanındaki Gelişmeler.....	49
6.2.Mevcut Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye’de Yapay Zekanın Yargı Alanında Kullanımı.....	50
6.2.1.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Karar Verici Olarak Kullanımı.....	51
6.2.2.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Yardımcı Kullanım İmkanları.....	55
6.2.2.1.Yargıçlara ve diğer adli personele yardımcı olarak kullanımı.....	55
6.2.2.2.Avukatlara yardımcı olarak kullanımı.....	59
6.2.2.3.Vatandaşa yardımcı olarak kullanımı.....	63
6.3.Vicdani Kanaatin Revize Edilmesiyle Türkiye’de Yapay Zekanın Yargı Alanında Karar verici Olarak Kullanımı.....	64
7.HUKUKUMUZDA YAPAY ZEKANIN KARAR VERİCİ OLARAK KULLANIMININ ETKİLERİ.....	67
7.1.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Karar Verici Olarak Kullanılmasının Olumlu Etkileri.....	67
7.1.1.Hızlı ve Hatasız Karar Verme İmkânı.....	67
7.1.2.İnsan Kaynaklı Olumsuz Etkilerin Önüne Geçilmesi.....	68
7.1.3.Toplumun Her Yerine Aynı Nitelikte Adalet Sunma İmkânı.....	69
7.1.4.Devlet Bütçesinden Adalet İçin Harcanan Giderlerde Tasarruf İmkânı.....	70
7.2.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Karar Verici Olarak Kullanılmasının Olumsuz Etkileri	72
7.2.1.Etik Problemlerin Ortaya Çıkması	72
7.2.2.Karar Verici Mekanizmanın Cezai Sorumluluğunun Olmaması.....	74
7.2.3.Yargıya Duyulan Güvenin Azalma Tehlikesi	76
7.2.4.Sistemin Hacklenmesi Tehlikesi.....	79
7.2.5.Yargı Alanında Çalışan İnsanların Görev Kaybı.....	79
8.SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	91

1.GİRİŞ

Günümüzde yapay zekanın toplumun birçok alanında uygulanmasına dair yoğun çalışmalar yürütülmektedir. Aynı zamanda, toplum düzenini ve güvenliğini sağlayan hukuk sistemlerinde de yapay zekanın kullanımına ilişkin son dönemde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Yapay zekanın hukuk sistemine entegrasyonu, teknik ve teknolojik çalışmaların ötesinde etik tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Hukuk sisteminin yapay zekayı hem düzenleyen, hem de kullanan rolde olması bakımından, bu teknolojinin hukuka entegrasyonu oldukça hassas bir konudur. Örneğin hukuk sistemleri ve kanunlar, insan hakları ve özgürlüklerinin temelini oluşturur. Bu nedenle, yasal düzenlemeler yazılı kanunlarla belirlenmiş olsa da, kanun uygulayıcılarına da takdir yetkisi verilmektedir. Bu yetkiler, savcı ve hakimlere, içinde bulundukları toplumun ahlaki ve kültürel değerlerini, tarafların sosyal, psikolojik ve ekonomik durumlarını ve yargılama sırasındaki hal ve tavırlarını göz önünde bulundurmaları sorumluluğu yüklemektedir. Bu sorumluluk Anayasa maddesi ile de güvence altına alınmıştır: 1982 Anayasamızın 138. maddesi: *“Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.”* şeklindedir.

Ayrıca 5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanunu'nun 217. maddesi de: *“Hakim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hakimın vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir.”* Şeklindeki düzenlemeyle bu durumu açıkça göstermektedir. Bu maddelere göre, hakimler vicdani kanaatlerini kullanarak karar vermekle yükümlüdürler.

Tezimde, Anayasa'nın 138. maddesi ve Ceza Muhakeme Kanunu'nun 217. maddesi kapsamında, hakimlerin vicdani kanaatlerini kullanarak karar verme yükümlülükleri meselesi ile yapay zekanın yargı sistemimizde kullanılmasının tartışmalı yönleri ve olası sorunları ele alınacaktır.

Ayrıca yukarıdaki meseleye bağılı olarak şu sorular kaçınılmazdır: Yapay zekanın vicdani kanaate yer veren hukuk sistemimiz içinde kullanılması mümkün müdür? Eğer mümkünse yargı sistemindeki rolü ne olacaktır? Yapay zekanın Anayasa ve Ceza Muhakeme Kanununda geçen hakimin “*vicdani kanaat*” kullanması yükümlülüğü varken, yargıda karar verici bir görev üstlenmesi söz konusu olabilir mi?

Bu temel sorulara yanıtlar aranarak, uygulamadaki gelişmeler de göz önünde bulundurularak, yapay zekanın hukuk sistemimizde uygulanabilmesine ilişkin pratik ve etik görüşlere yer verilecektir. Tez, toplam yedi bölümden ve bir sonuç bölümünden oluşmaktadır. Çalışmanın daha iyi anlaşılması için tüm bölümler sırasıyla incelenmelidir.

İlk bölümde genel hatlarıyla çalışma konusu edinen vicdani kanaate ilişkin kanun maddeleri ve yapay zekanın hukuka entegrasyonu konusundaki temel sorulara yer verilmiştir.

İkinci bölümün birinci alt başlığında, hukuk sistemimizde yer alan vicdani kanaatin tanımı yapılacaktır. İkinci alt başlıkta ise hukukta vicdani kanaatin işlevinin ve öneminin daha iyi anlaşılması için vicdan kavramının kökenine ve kavramsal alt yapısına değinilecektir.

Bu kapsamda üçüncü alt başlıkta, vicdan kavramının ortaya çıkışı ve vicdana ilişkin çeşitli görüşler sunan düşünürlerin farklı bakış açıları ele alınacaktır.

İkinci bölümünün dördüncü alt başlığında, vicdani kanaat ve kanaat arasındaki ayırım ele alınacaktır. Bu sayede, hakimlerin kişisel kanaatleri ile vicdani kanaatleri arasındaki farklar açıkça ortaya konacaktır. Bu farklar üzerinden de hukuk sisteminde vicdani kanaatin kişisel kanaate tercih edilmesinin nedeni açıklanacaktır. Ardından, hakimlerin adil çözümler üretmek için kanunları ve içtihatları önlerine gelen davalara uyarlamak zorunda oldukları, diğer bir ifadeyle inisiyatif almak zorunda oldukları gösterilecektir. Hukuk sistemlerinde bu zorunluluğun giderilmesi için vicdani kanaatin kullanımı öncesi birçok farklı seçenek denenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünün beşinci alt başlığında, etnik safha, dini safha, kanuni safha ve vicdani safha olmak üzere dört safhadan oluşan tarihsel süreç değinilerek, hukukta vicdani kanaatin uygulanmasından önce denenmiş farklı

yöntemler ve bu yöntemlerin uygulanmasıyla oluşan başarısızlıklar ele alınacaktır. Böylece vicdani kanaatin hukuktaki yeri ve önemi açık bir şekilde ortaya konacaktır.

Üçüncü bölüm hukukumuzda vicdani kanaate yer veren yasal maddelerin açıklanması ve değerlendirilmesine ayrılmıştır. Bu bağlamda, üçüncü ana başlığın ilk alt bölümünde, Türk hukuk sisteminde vicdani kanaate yer veren temel yasal düzenlemelere ve bu düzenlemelerin hakimlere yüklediği sorumluluklara değinilecektir. Vicdani kanaatin Türk hukukundaki dayanağı, en üst hukuki norm sayılan Anayasamızın 138. maddesidir. Bu maddeye göre, tüm mahkeme hakimleri vicdani kanaatlerine göre karar vermekle yükümlüdür.

Çalışmanın ceza hukuku ile sınırlı tutulmuş olması nedeniyle, ikinci alt başlıkta ceza hukukuna ve bu alanda hakim olan temel teorilere değinilecektir. Bu bağlamda, mutlak ceza teorisi ve faydacı ceza teorisi gibi iki temel ceza teorisi üzerinden, ceza hukukunda ön plana çıkan değerlere ve bu değerlerin ceza hakimleri tarafından nasıl ve ne şekilde kullanıldığına ışık tutulacaktır.

Üçüncü bölümün üçüncü alt başlığı 1982 Anayasamızın 138. maddesinin vicdani kanaat kapsamında değerlendirilmesine ayrılmıştır. Bu alt başlıkta, hakimlerin ele aldıkları davalarda iki aşamada ilerledikleri ve bu aşamaların maddi gerçeklerin ortaya çıkarılması ve karar verilmesi şeklinde sıralandığı açıklanacaktır. Anayasamızın 138. maddesinde yer alan vicdani kanaatin, ancak karar verme aşamasında uygulanabileceği vurgulanacaktır. Bu açıdan, en üst hukuki norm olan Anayasanın tüm mahkeme hakimlerine yüklediği vicdani kanaat sorumluluğunun, davalarda karar verme aşamasıyla sınırlı olduğu da açıkça belirtilecektir.

Üçüncü bölümün dördüncü alt başlığında, ceza hakimlerinin diğer hakimlerden ayrı ve daha kapsamlı bir vicdani kanaat kullanma sorumluluğuna sahip olduğu savunulacaktır. Bu durumun temel sebebi, ceza hukuku alanında uygulanan Ceza Muhakeme Kanunu'nun 217. maddesinde, Anayasadan ayrı olarak daha özel bir düzenlemeye yer verilerek, ceza hakimlerinin vicdani kanaat kullanma alanının daha geniş tutulmasıdır. Bu bağlamda, Ceza Muhakeme Kanunu'nun 217. maddesi ele alınarak, ceza hakimlerinin nasıl ve ne şekilde vicdani kanaat kullanma sorumluluğuna sahip olduğu irdelenecektir.

Üçüncü bölümün beşinci alt başlığında, Anayasa'nın 138. maddesi ve Ceza Muhakeme Kanunu'nun 217. maddesi karşılaştırılarak, ceza hakimlerinin diğer

hakimlerden farklı olarak vicdani kanaatlerini hem delillerin değerlendirilmesi ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması aşamasında hem de karar verme aşamasında kullanmaları gerekliliği üzerinde durulacaktır.

Dördüncü bölümde yapay zekanın hukuk alanında uygulanabilir doğal dil işlemeli modeline odaklanılmaktadır. Bu bağlamda, bölümün birinci alt başlığında yapay zekanın genel bir tanımı yapılmakta, ikinci alt başlıkta ise hukukta yer bulan özel bir tür olan doğal dil işleme modeline değinilmektedir. Bu bölümde ayrıca doğal dil işlemeyle çalışan yapay zekaların işleyiş biçimleri ve yerine getirebildikleri görevler ele alınarak, çalışmada ele alınan yapay zeka modelinin hukukta kullanılma potansiyeli tartışılmaktadır.

Beşinci bölüm birinci alt başlığında ise doğal dil işlemeli yapay zekaların, hukuk alanında kullanımlarına örnek olması açısından farklı ülkelerdeki çalışmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak yapay zekayı hukuk alanında kullanmaya başlayan önde gelen iki ülke A.B.D. ve Çin seçilmiştir ve bu ülkelerden farklı örnek uygulamalar aktarılmıştır. A.B.D’de günümüzde özellikle büyük hukuk büroları tarafından yapay zekalı programlar kullanılmaktadır. Çin’de ise vatandaşlar yargı sisteminden yararlanmaları sırasında, hakimler ise görevleri esnasında yapay zeka destekli programlardan yardım alabilmektedirler.

Beşinci bölümün ikinci alt başlığının birinci kısmında, yapay zekanın hukukta kullanımı konusunda daha geniş bir perspektif oluşturmak amacıyla Avrupa kıtasından İngiltere örneği verilmektedir. Bu alt başlık, iki kısma ayrılarak Avrupa Birliği tarafından yapay zekanın hukuka entegrasyonunda tartışılan etik problemler üzerinde durulmaktadır. Avrupa Birliği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki temel insan haklarını güvence altına alan bir yapay zeka modeli oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu etik çalışmalar, hukukun temel değerlerini ve insan haklarını korumaya yönelik olmaları nedeniyle evrensel bir nitelik taşımaktadır. Bu nedenle, bölümün alt başlıklarında Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartları maddeler halinde ele alınmıştır. Bu metinde yer verilen beş temel ilke şunlardır: temel insan haklarına saygı ilkesi, ayrımcılık yapmama ilkesi, kalite ve güvenilirlik ilkesi, şeffaflık ve tarafsızlık ilkesi ve kullanıcı kontrolünde olma ilkesi. Bu ilkeler, yapay zekanın hukuka entegrasyonu sırasında dikkat edilmesi gereken etik değerlere vurgu yapmaktadır.

Beşinci bölümün ikinci alt başlığının ikinci kısmında, temel insan hakları ve özgürlüklerini korumak amacıyla Avrupa Birliği Komisyonu Yapay Zeka Üst Düzey Uzman Grubu tarafından 2019 yılında hazırlanan Güvenilir Yapay Zeka Etik Rehberi'ne değinilmektedir. Bu rehberin incelenmesi, dördüncü bölümün ikinci alt başlığı altında maddeler halinde yapılmıştır. Maddelerde yer alan yasal düzenlemelere uygunluk, etik ilkelere saygı ve teknik açıdan güçlü olma, yapay zekanın hukuka entegrasyonu sürecinde dikkat edilmesi gereken temel ilkeler olarak ülkemiz için de büyük önem taşımaktadır. Özellikle vicdanın etik değerler arasında yer alması açısından, yapay zekanın hukuk sistemimizde kullanımı öncesinde incelenmesi gereken kılavuz bir çalışmadır. Bir sonraki başlıkta ele alınacağı üzere, ülkemizde yapay zeka ile ilgili sınırlı çalışmalarda dahi Avrupa'daki gelişmelere paralel hususlara dikkat çekilmektedir.

Altıncı bölüm, Türkiye'de yapay zekanın hukuk alanında kullanımına ayrılmıştır. Bu bölümün birinci alt başlığında, yapay zekanın hukuk sistemimizde kullanılmasına ilişkin güncel tartışmalara ve çalışmalara değinilmektedir. İkinci alt başlıkta ise vicdani kanaati de içeren mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde, yapay zekanın hukuk sistemimizde kullanımı sorgulanmaktadır. Bu bağlamda, altıncı bölümün ikinci başlığı iki alt başlığa ayrılmış olup, birinci alt başlıkta yapay zekanın yargı sistemimizde karar verici olarak kullanımı, ikinci alt başlıkta ise yapay zekanın yargı sistemimizde yardımcı görevlerde kullanımı tartışılmıştır. Birinci alt başlıkta, yapay zekanın mevcut yasal düzenlemeler dahilinde hukukta karar verici rol üstlenemeyeceği ortaya konulmaktadır. İkinci alt başlıkta ise yardımcı görevler için elverişli olduğunun kanıtlanmasının ardından, üç alt başlık halinde yapay zekanın hakimlere, avukatlara ve vatandaşlara nasıl ve hangi şartlarda yardımcı olabileceği üzerinde durulmuştur.

Altıncı bölümün üçüncü alt başlığında ise hukuk alanında yapılacak yasal değişikliklerin ardından yapay zekanın yargı alanında karar verici olarak kullanımı sorgulanmaktadır. Bu bölümde, hakimlere vicdani kanaat kullanma yükümlülüğü veren yasal maddelerin değiştirilmesinin ardından, yapay zekanın yargı alanında karar verici olarak da kullanılabileceği ortaya konulmaktadır.

Yedinci bölümde, yapay zekanın hukukumuzda hakimler gibi karar verici rol üstlenmesinin olası olumlu ve olumsuz sonuçlarına yer verilmiştir. Bu bölümün

birinci alt başlığında, maddeler halinde yapay zekanın olumlu sonuçlarına değinilmektedir.

Birinci maddede, yapay zekanın hukuk alanında kullanımına ilişkin güncel çalışmalar ışığında, yapay zekanın insan hukukçulardan daha hızlı ve hatasız karar verme imkanı üzerinde durulmaktadır. İkinci olumlu sonuç olarak, yapay zekanın insan hakimler gibi psikolojik, fiziksel ve diğer insani kaynaklı değişkenlerden etkilenmeyeceği ve daha stabil çalışma potansiyeli üzerinde yoğunlaşmaktadır. Üçüncü olarak, yapay zekanın ülkenin her kesimine aynı nitelikte ve eşit şartlarda yargılama sunma olasılığı ele alınmıştır. Son olarak, yapay zekanın hakimler gibi karar verici olarak kullanımının devlet bütçesinde yaratabileceği olumlu etkilere değinilmektedir.

Yedinci bölümün ikinci alt başlığında ise, yapay zekanın yargıda karar verici olarak kullanılmasının olumsuz sonuçları ele alınmaktadır. Bu olası olumsuz etkiler: etik problemler, karar verici mekanizmanın cezai sorumluluğunun olmaması, yargıya duyulan güvenin azalması tehlikesi, sistemin hacklenmesi tehlikesi ve yargı alanında çalışanların görev kaybı başlıkları altında beş alt bölümde incelenmektedir.

Sonuç bölümünde ise çalışmada yer verilen güncel gelişmeler ve tartışılan etik problemler ışığında kapsamlı bir analiz yapılarak, bu analizler üzerinden günümüz teknolojisi ve etik değerleri dahilinde yapay zekanın yargıda kullanımına ilişkin çözüm odaklı bir görüş sunulmaktadır.

2.VİCDANİ KANAAT

2.1.Vicdani Kanaatin Tanımı

Vicdani kanaat insanlık tarihinde birçok disiplinin katkılarıyla ortaya çıkarılmış bir kavramdır. Bu disiplinlerin başında ise felsefe ve hukuk gelmektedir. Bunun nedenleri ise şöyle sıralanabilir: vicdanın felsefenin, özellikle de ahlak felsefesinin kapsam alanı içerisinde sorgulanması ve hukukun bir yandan insan hak ve özgürlüklerini korurken, diğer yandan toplumsal düzeni sağlayan rolde bulunması açısından doğrudan vicdan ile ilişkili olmasıdır. Öte yandan hukukta bireylerin hakları ve toplumsal düzen arasındaki denge, büyük ölçüde etik değerler üzerinden hakimlere tanınan vicdani kanaat gibi bazı takdiri yetkiler üzerinden kurulmaktadır.

Felsefe alanında çalışma yürüten düşünürler sonraki bölümlerde değinileceği üzere vicdanın kaynağı ve tanımı gibi konularda araştırmalar yaparak, vicdani kanaat kavramının oluşmasına katkılarda bulunmuşlardır. Hukuk ise vicdanın hukuk uygulayıcılarına yol gösterici olması açısından uygun bir rehber olması nedeniyle, bu kavramın gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Yazılı kanunları, bireyler arasında oluşan uyuşmazlıklarda fiili olarak uygulamakla görevli hakimler hassas bir denge kurmalındırlar. Kanun koyucu tarafından, her ne kadar belirli konulara, olaylara ya da eylemlere karşı nasıl kararlar verileceğinin sınırları çizilmiş olsa da, insan hayatı söz konusu olduğunda çok fazla sayıda değişken ortaya çıkmaktadır. Bu da kazuistik bir sistemle adaletin sağlanmasının mümkün olmaması anlamına gelmektedir. Çünkü milyonlarca farklı dava ve uyuşmazlık tarafı için ayrı ayrı kanun yapmak olanaksızdır.

Bu ise hakim olarak görev yapan insanların, kanunların çizdiği sınırlar içerisinde insiyatif almalarını zorunlu kılar. Ancak hakim insiyatif alırken, şahsi düşünceleri ya da kanaatlerine göre davranmamalıdır. Aksine hakimler, önlerine gelen uyuşmazlıkları çözüme kavuştururlarken, kendi duygularını ve kişisel görüşlerini paranteze almalıdırlar. Bunun anlamı hakimlerin tüm insani yönlerini bırakmaları da

değildir. Çünkü hakimlerin ele aldıkları uyuşmazlıkların içeriği insanla ilgilidir. Bu nedenle hakimler tarafından insana özgü özelliklere odaklanılmalı ve kanunların uyuşmazlıklara uygulanışında evrensel değerlere göre hareket edilmelidir. Diğer bir anlatımla: hakimler davalarda karar aşamasında bir kanaat oluşturlarken, kendi kişisel özelliklerinden çıkarak, insan olmanın ortak değerlerine göre hareket etmelidirler.

İşte hakimlerin vicdanlarının rehberliğinde, kendi akıllarını ve mantıklarını kullanarak hukuka uygun bir kanaat oluşturmalarına vicdani kanaat denilmektedir. Feyzioğlu vicdani kanaate ilişkin şöyle bir tanım yapar: “*vicdani kanaat, maddi uyuşmazlığı çözmeye yetkili makamın, kovuşturma evresinde, muhakeme faaliyeti sonucunda, aklını rehber yaparak ve hukukun koyduğu usul ve esaslar içerisinde kalarak, maddi olayın oluş biçimine dair ulaştığı, kendi açısından şüpheye yer vermeyen bir kanaattir.*” (Feyzioğlu, 2015, s.172).

Alıntılanan bölümden de anlaşılacağı üzere; vicdani kanaat hakimlerin kanunlar çerçevesinde kalarak ve önlerindeki dosyanın durumuna uygun olarak kendilerince oluşturdukları bir kanaattir. Bu kanaat için hakimler ahlaki, siyasi ve dini tüm görüşlerinden kendilerini ayırıştırarak, vicdanlarının ya da metinde geçen şekliyle akıllarının rehberliğinde hareket etmelidirler.

Tüm bu bilgiler ışığında, adalet sistemi için vicdani kanaati; hukuk kanunlarının çizdiği sınırlar içerisinde ve her olaya ilişkin gerçeklere göre, hakimin sadece aklının rehberliğinde oluşturduğu kanaat olarak görebiliriz.

Bir sonraki bölümde vicdani kanaati mümkün kılan, vicdana ilişkin çeşitli tanımlara yer verilerek, vicdanın sınırları çizilecek ve hangi insani değerlerle ilintili olduğu ortaya çıkarılacaktır.

2.2.Vicdan Tanımı

Vicdanımız, biz insanları gölgemiz gibi attığımız her adımda yakından takip eder ve aynı gölgemiz gibi doğası gereği üzerine ışık tutularak görmeyi güç olduğu bir yanımdır. Bu nedenle çalışmanın devamında, vicdana ilişkin yapılan tüm tanımlar ancak vicdanın bu özelliğinin kabulüyle anlamlı hale gelecektir. Diğer bir ifadeyle; vicdana ilişkin yapılan tanımlar, onun dış dünyaya yansıyan hallerine atıfta

bulunur; insanların vicdanlarıyla dış dünyada neler yaptıkları ya da yapmadıkları üzerinden ilerler. Oysa vicdanın kökleri insanların iç dünyasında yer almaktadır. Dolayısıyla vicdanın kaynağına ilişkin açık, net ve tartışmasız bir yargıya varmak için, öncelikle insanın iç dünyasını oluşturan tüm unsurların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu unsurlar ise: insanların duyguları, bilinçleri, sahip oldukları ahlaki ve kültürel değerleri, dini inançları ve diğer kişisel değerleri olarak sayabiliriz. Tüm bu insana ait unsurlar insanlık tarihi boyunca sıkça tartışılan konulardır. Vicdanın referans kaynağı noktasında yaşanan tartışmalar günümüzde de hala sürmektedir.

Bununla birlikte vicdan hakkında insanlar arasında ortak mutabakat sağlanarak sınırları çizilmiş ve bu sınırlar içerisinde kalınarak, toplumu düzenleyen sistemlerde kullanımı mümkün hale gelmiştir. Bu alanlardan biri de hukuk sistemleridir. Vicdan, kanun maddelerinin toplum ve birey hayatına uyarlamasında önemli bir yer tutar. Diğer bir ifadeyle hukuk uygulayıcıları için kanun maddelerine etik değerler katabilmenin anahtarıdır. Bu anahtar sayesinde hukuk uygulayıcıları, kanunların katı ve soğuk çerçevesini aşarak, somut olaya ve bireye özel, adil ve vicdani bir yargılama yapabilirler.

Vicdanın Türkçe Sözlükte karşılığına baktığımızda: *“Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlaki değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan duygu.”* olarak geçmektedir. (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). Bu tanımdan yola çıkarak vicdanın insanları çeşitli duyguları ve ahlaki değerleri üzerinden etkilediğini ya da bunlar nedeniyle ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Ancak vicdanın nasıl ve neden bu şekilde bir etkiyi yarattığı tanımda açık değildir. Aynı şekilde Webster sözlüğünde de vicdan şu şekilde tanımlanmıştır: *“kişinin kendi davranışlarının, istek ve amaçlarının ahlaken iyi ya da kınanabilirliği konusundaki bilinci ve doğruyu yapma ve iyi olma konusundaki sorumluluk hissidir. Dürüstlüğe ve adalete daima saygı gösterilmesi konusundaki hassaslıktır.”* (Merriam Webster). Türkçe sözlüğe oldukça benzer olan bu tanımda da, vicdan henüz net bir şekilde ortaya çıkarılamamış birçok soyut unsura bağlanmıştır. Bunların en başında da bilinç gelmektedir. İnsan bilinci günümüzde hala birçok açıdan çözüm bekleyen sırlar barındırmaktadır. Bu nedenle vicdanın tanımında bilinçten bahsettiğimizde, doğrudan ya da dolaylı olarak karanlıkta kalan bir yerler olduğunu kabul etmek zorundayız. Bu noktada vicdanı bilinç harici bir

kaynakta aramak gibi bir çözüm düşünülebilir; ancak günümüzde kabul gören tanımlarda vicdanın, bilinçsel yanı ön plana çıkmaktadır. Örneğin Ahmet Cevizci tarafından hazırlanan Felsefe Sözlüğünde de vicdan, bilinç kavramı altında “ahlaki bilinç” olarak ele alınmıştır: *“öznenin kendi eylemlerinin ahlaki değeri ya da çeşitli eylem tarzları hakkında yargıda bulunma gücüne, kendi ahlakıyla ilgili değerlendirme gücüne, ödev ya da ahlak yasasının yankısı olan içimizdeki sese ise ahlaki bilinç denir.”* (Cevizci, 1999, s.145) .

Bu tanıma paralel olarak başka bir Felsefe Sözlüğünde ise vicdan “bulunç” sözlüğüyle ifade edilerek, insanın kendi deneyimleri ve bilgileriyle kendini yargılama yetisi olarak tanımlanmıştır. Bulunç ve bilinç batı dillerinde aynı anlama gelmektedir. Bu nedenle vicdanın sözlükte bulunç ile ifade edilmesi, onun Tanrısallıktan ziyade bilinçle ilgili, bilincin bir özelliği olarak ele alındığının diğer önemli bir göstergesidir (Feyzioğlu, 2015, s. 162).

Bilinç ve vicdan kelimeleri biraz daha geriye gidilerek etimolojik olarak da irdelendiğinde; İngilizce bilinç anlamına gelen “Consciousness” kelimesiyle, vicdanın İngilizce karşılığı olan “Conscience” kelimelerinin ortak kökü olan “Conscios” sözcüğünün Latince bilinçli anlamına gelmesi, vicdanın bilinç zemininde ortaya çıktığını göstermektedir.

Vicdan, ilk olarak Roma İmparatorluğu döneminde ortaya çıkmış bir kavramdır. Romalılar, müşterek, ile, birlikte ve yoluyla anlamlarına gelen “con” ve bilgi, bilmek, farkına varmak, farkını anlamak anlamlarına gelen “scire/science” kelimelerini birleştirerek vicdan anlamına gelen “Conscience” kelimesini oluşturmuşlardır (Giubilini, 2021). Vicdan kelimesi bu bağlamda toplum standartlarına dair bilgi olarak kullanılmıştır (Ovalı, 2021).

“Conscios” un isim biçimi olan “Conscientia” ise İngilizceye “Conscience” olarak girmiştir. “Conscios” kelimesinin iki karşılığı bulunmaktadır: birincisi birden fazla kişinin bildiği gizli ve konuşulmasından endişe duyulan bilgi, ikincisi ise kişinin kendi yaptıklarının farkında olması durumudur (Bayık, 2022, s. 28).

Conscios kelimesinin iki farklı karşılığının ortak noktası, bir şeyin farkında olunması; ancak bu farkındalığın örtük bir zeminde yaşanmasıdır. İster kişinin kendi yaptıklarının farkında olması durumunda olsun, ister birkaç kişinin bildiği bilginin

gizli tutulmasında olsun, farkında olunan açık seçik ortaya konulmamakta ya da konulamamakta; ancak kişi ya da kişilerin bilincinde yer almaktadır.

Değinilen tanımlar ve yapılan etimolojik analiz çerçevesinde; vicdanın insanın kendi doğasının bir ürünü, özellikle de bilinci sayesinde kendi içinde yapabildiği bir iç yargılama olduğunu düşünebiliriz. Bununla birlikte bilinç ve vicdanın bu benzer özellikleri ve tanımlarıyla beraber ayrıştıkları noktalar da bulunmaktadır: bilinç insanın daha çok mantık ve entellektüel tarafının yansımasıyken, vicdan duygusal olan ve ahlakla ilişkilendirilen yanımızın yansımasıdır. Vicdanın bu farklı yanı dikkate alındığında, insanın eğitilmesiyle kazandığı entellektüel birikimden farklı olarak, içinde oluşan duygusal bir yatkınlık ya da alışkanlık olarak düşünülebilir (Ouspenskii, 2021). Bu iç muhakemenin oluşumunda ise toplumsal ahlaki değerler ve kişisel deneyimler çok önemli roller oynamaktadır.

Yukarıda vicdanın sınırlarını çizen ve hangi insani değerlerle ilintili olduğunu gösteren genel bir açıklama yapılmıştır. Vicdanın kökenine ilişkin net ve ortak bir tanım yapılamadığı yönündeki görüşü desteklemek amacıyla, bir sonraki bölümde farklı düşünürlerden örnekler verilerek, vicdanın kaynağının bilinç haricinde ilahi, kültürel ya da benzeri farklı kaynaklardan geldiğinin kabulüyle farklı bir tanımının yapılıp, yapılamayacağı tartışılacaktır.

Bu kapsamda öncelikle vicdana ilişkin ilk dikkat çekici söylemlerde bulunan Sokrates'in daimon kavramından bahsedilecektir. Ardından vicdanı ilahi bir kaynaktan gelen bir ses olarak düşünen J.J. Rousseau ve Victor E. Frankl'e yer verilecektir. Daha sonra ise vicdanı toplum halinde yaşama zorunluluğunun bir sonucu olarak gören Churchland'ın görüşlerine değinilecektir.

2.3.Vicdana İlişkin Farklı Görüşler

Vicdan kavramının kökenini Antik Yunan filozoflarından Sokrates'e kadar götürmek mümkündür. Sokrates kendisinden önceki doğa filozoflarından farklı olarak insana ve etik değerlere ilişkin de sorgulamalar yapmıştır. Felsefesinde sıklıkla erdem, ahlak, iyilik ve doğruluk gibi kavramları sorgularken, birçok konuşmasında “*daimon*” yani içinden gelen bir sestten bahsetmiştir. Bu ses

Sokrates'in diyaloglarında özellikle neyi yapmaması noktasında yardım eden, onu uyaran bir ses olarak tanımlanır. Sokrates, diyaloglarında özellikle kötü eylemlerden sakınmak için sıklıkla bu sesin yardımını aldığını ifade eder.

Örneğin Sokrates'in Savunmasında Daimon hakkında şu ifadeler geçmektedir: *"İçimden gelen bir ses, beni yapmak istediğim bazı şeyleri yapmamaya ikna ederken, hiçbir zaman herhangi bir şeyi yapmaya teşvik etmiyor."* (Platon, 2015, s.50).

"İçimde bulunan kehanet yeteneği, yani daimonion'um, bugüne kadar her zaman, önemsiz konular da dahil olmak üzere doğru olmayan bir şeyi yapmaya kalktığımda sık sık konuşuyor, bana engel oluyordu." (Platon, 2015, s. 60).

Alıntıların birinci kısmında Sokrates, içinden gelen sesin onu bazı şeyleri yapmamaya ikna etmesinden bahsetmektedir. İkinci kısımda ise bu sesi daimon olarak tanımlamaktadır. Bugün bile "vicdanın sesi" diye gündelik hayata kullandığımız tamlama dahi bize Sokrates'in daimon kavramının günümüze kadar etkisini sürdürdüğünü göstermektedir.

Sokrates tarafından bahsedilen bu yol gösterici ses, çeşitli inanışlarda da tanrıdan gelen ilahi bir ses veya insanda tanrıdan gelen ilahi bir parça olarak görülür. Ayrıca bu konuda açıkça görüş sunan düşünürler de bulunmaktadır.

Örnek vermek gerekirse: J.J. Rousseau, Emile adlı eserinde vicdana ilişkin şu sözleri söyler: *"Vicdan, vicdan... Ey ilahi içgüdü! Ölümsüz ve semavi sada! Zavallı ve cahil yaratıkların en güvenilir rehberi, sensiz hayvanlardan farksız olur; kötülükten kötülüğe sürüklenir; özsüz bir akıl gücünün ve yasadışı bir aklın sürüklemeleriyle, üzücü sonların ve ağır yanlışların avı olurum."* (Rousseau, 2002, s. 186).

Alıntılanan bölümden anlaşılacağı üzere Rousseau'da vicdan, akıldan ayrıştırılarak, ruhani bir ses veya içgüdü olarak görülür. Ona göre insan vicdanıyla diğer canlılardan ayrılmaktadır. Ayrıca Rousseau'ya göre vicdan akla da egemen olması gereken, böylece onu kötülük yapmaktan alıkoyan bir güçtür. Rousseau'un vicdan tanımı, insanları kötülüklerden ve yanlışlardan uzak tutması bakımında, Sokrates'in daimon olarak tanımladığı sesle oldukça paraleldir ve Rousseau bu sesin kaynağının açıkça ilahi olduğunu belirtmiştir.

Vicdanın kökenini ilahi bir kaynağa dayandıran diğer bir düşünür Victor E. Frankl ise, Psikoterapi ve Din adlı kitabında Vicdanı “Tinsel Bilinçaltı” olarak tanımlar ve onu dürtüsel bilinçdışının karşısına konumlandırır. Ona göre vicdanın sesi olarak deneyimlenen sesi insan duyar, ancak bu ses insana ait değildir: *“Dil, vicdanın sesi olduğunda yanılabilir mi? Vicdanın “sesi olmaz”, çünkü kendisi “sestir” aşkının sesi. Bu sesi insan duyar, ama bu ses insanın sesi değildir. Tam tersine vicdanın aşkın yapısı sayesinde insanı ve özellikle onun kişiliğini daha derinden anlarız. “Kişi” nitelemesi böylelikle yeni bir anlam kazanır; çünkü kişi vicdanı üzerinden kişi dışı bir merci canlandırır.”* (Frankl, 2018, s 48).

Victor E. Frankl vicdanı kişiden ayırarak, kişi dışı bir yere taşır ve onu aşkın bir yere konumlandırır. Hatta bununla da yetinmez ve dini inancı olmayan insanların vicdanın aşkını görmeyen geldiklerini de belirtir. Ona göre dine inanmayan insanlar vicdanı psikolojik bir olgu olarak görürler ve psikolojik açıklamaların vicdanı açıklayabilecek son nokta olduğunu düşünürler. Oysa vicdan konusunda bu noktada durmak, onu kavrayışı yarım bırakmak demektir. Her ne kadar vicdanı psikolojik olarak açıklama konusunda ısrar edildiğinde sisli bir alana ulaşılabilese de, insan ancak cesaret edip ilerlediğinde vicdanın aşkın boyutunu da yaşayabilir (Frankl, 2018).

Frankl’in vicdanın psikolojik olarak açıklanması çabalarına eleştiri olarak yer verdiği sisli alan düşüncesi, üst başlıkta yapılan gölge analojisi ile de benzerdir. Burada eleştirilen nokta aslında vicdana indirgemeci olarak yaklaşarak onu kesip biçmektir. Bu yapıldığında vicdanın bir parçasına elbette ulaşılacaktır; ancak kesilip atılan parçalar da vicdanın parçaları olmaları bakımından önemlidir. Frankl bu parçaların aşkın bir özellik taşıdığını ifade eder ve bu nedenle de ona göre vicdan, varlıksal olan hiçbir şeye indirgenemez, diğer bir ifadeyle materyalist bir bakışla vicdanı tam olarak kavramak mümkün değildir (Frankl, 2018).

Vicdanı bilinç ya da ilahi kaynağa dayandırmadan da açıklamaya çalışan düşünürler bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse bu konuda görüş sunan Churchland vicdanı şu şekilde tanımlar: *“Vicdan, bireyin ahlaken doğru veya yanlış olan şey hakkındaki yargısıdır.”* Görüldüğü üzere Churchland’a göre vicdan ne bilince ne de ilahi bir kaynağa bağlanmıştır. Vicdan direkt olarak ahlakla ilişkilendirilmiştir, bireylerin ahlaklarıyla ortaya çıkan yargıları olarak tanımlanmıştır

(Churchland, 2021, s. 69). Dolayısıyla vicdan, insanların bireysel olarak kendi içlerinde yaptıkları bir yargılamadır; ancak bu yargılamanın temelinde ahlaki doğrular ve yanlışlar vardır. Bireyler bu ahlaki değerlere göre vicdani bir kanaate varırlar. Ahlak ise bir toplumda genel olarak kabul görmüş doğru ve yanlış davranışların belirlendiği değer yargıları bütünü olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla vicdanın toplumda yer alan kültürel değerlerle ilintili olduğunu söyleyebiliriz.

Bireyler toplumsallaşma gereksinimi nedeniyle bağ kurma ihtiyacı hissederler. Bu motivasyon da toplumsal adetleri, ahlaki değerleri ve yasakları içselleştirmelerine neden olur. Bu içselleştirme insana hayatta kalma ve varlığını geliştirme konusunda yalnız kalmaktan çok daha yararlıdır. Churchland bu nedenle vicdanın bireyler tarafından öğrenilme yoluyla ortaya çıktığını savunur; ancak somut bir kelimenin ya da örneğin susuzluk hissinin öğrenimi kadar kolay olmadığını da vurgular. Bu anlamda vicdanı ele alırken, onu oluşturan toplumsal etkiyi ele almamak yanlış olacaktır; çünkü vicdanın kaynağı olarak görülen diğerleriyle beraber olma isteği ve ihtiyacı vicdanın var olmasının en temel nedenidir (Churchland, 2021).

Bu nedenle vicdanın şekillenmesinde toplum büyük bir etki yaratmaktadır. Bu etki çoğu zaman insanların temel dürtülerini ve isteklerini bastırması, şekil vermesi ya da toplumsal normlara uyarlaması şeklinde olmaktadır.

Vicdanı Churchland'ın görüşlerindeki gibi insanların toplumsallaşma ihtiyacının bir parçası olarak öğrenme yoluyla edinilen bir yeti olduğunu kabul ettiğimizde, yine de kaynağın bir tarafı insan olacaktır. Bu da bizi yine bilinç gibi net ve açık olmayan yerlere götürecektir.

Ayrıca vicdanı toplum tarafından bireylere aktarılan bir özellik olarak düşündüğümüzde başka bir problem daha ortaya çıkacaktır. Dünya genelinde birçok farklı toplum vardır ve bu toplumlar içlerinde çok fazla sayıda ahlaki ve kültürel değer barındırırlar. Bu nedenle şayet vicdan toplumsal değerlerin bireyler tarafından içselleştirilmesi ile ortaya çıkan bir özellik ise, tüm farklı toplumlar için ortak bir vicdan tanımı yapmak imkansızdır. Vicdan bu durumda kapsayıcı genel bir tanım olmaktan çıkar ve çeşitleri olan bir kavram haline gelir. Bu da onun vicdan niteliğinden çıkmasına ahlaki bir değer olmasına neden olur. Çünkü ahlaki yargılar toplumlar arasında farklılık gösterirler.

Vicdanı toplumlar arasındaki farklılıklardan arındırabilmek ve evrensel bir kavrayışla ele almak için o toplumlarda kabul edilmiş ahlaki ve kültürel değerlerin de ötesine konumlandırmak gerekmektedir. Kaldı ki toplumsal norm ve değerler hem farklı coğrafyalarda, hem de farklı tarihlerde son derece farklılık göstermektedir (Giubilini, 2021). Ancak vicdan, her ne kadar tam olarak tanımlayamasak da, dünya genelinde tüm insanlar tarafından benzer şekillerde tasvir edilir. Bu da bize vicdanın kökeni konusunda toplumsallaşmayı ele alırken, bir yandan bireylerin kendilerine özgü özelliklerini de dikkate almamız gerektiğini göstermektedir. Çünkü öyle ya da böyle birey ve toplumun etkileşimi yoluyla ortaya çıktığının kabulünde dahi, bu sürecin bir parçası olan bireyin vicdanın oluşumundaki etkisi çok büyüktür (Glenn, A. vd., 2010).

Vicdanı daha iyi anlamak için bu nedenle insanın kendi iç dünyasına, toplumsal değerlerin nasıl etki ettiği ele alınmalıdır. Churchland vicdanı ele alırken bunu anlamak için bilimsel verilerden faydalanmamız gerektiğini dile getiriyor. Bu bilimlerin de başında nörobilim yer alır. Nörobilim sayesinde çeşitli kaynaklardan gelen bilgi ve duyguların karar mekanizmasını nasıl tetiklediğine ilişkin özellikle son on yılda büyük araştırmalar yapılmıştır. Bu konuda çalışmalar yapan ve beyin cerrahı da olan Türk bilim insanı Türker Kılıç, Yeni Bilim: Bağlantısallık Yeni Kültür Yaşamdaşlık adlı kitabında şu ifadelerle düşünce, zihin ve kültür arasındaki etkileşime dikkat çekmektedir: *"Her şey içinde bulunduğu ağ ile anlamlanır. Varoluş, içinde var olduğu yaşam ağı ile anlam bulur ve onu anlamlandırır; nöron-konnektom-düşünce-zihin-kültür dizgesi anlamlandırma ve yapılandırma açısından çift yönlüdür."* (Kılıç, 2021, s.74).

Bireyler bilinçli olmanın gereği olarak içinde yaşadıkları toplulukların geçmişten gelen ahlaki değerlerinden etkilenirler, hem de bu değerlere kendilerinden yeni ve farklı değerler katarlar. Ahlak da Churchland tarafından vicdanla ilişkilendirilmiştir.

Dolayısıyla insanların vicdanlarıyla toplumsal değerlerin çift yönlü olarak birbirlerini etkilediklerini söyleyebiliriz. Bu etkileşimle bireylerin gerek ahlaki değerleri, gerekse olaylar ve durumlara karşı iç ses olarak deneyimledikleri vicdanları evrilebilmektedir. Bu evrilme de toplumsal değer yargıları ve yasal düzenlemelerin değişimine zemin hazırlamaktadır.

Yukarıda vicdana ilişkin farklı bakış açılarına değinilmiştir. Vicdanı ilahi bir kaynağa bağlayan görüşler, yahut insan bilinci veya toplumsallaşmanın sonucu olarak gören görüşler ileri sürülmekle beraber evrensel, geçmişten geleceğe uzanabilecek sabit ve tartışmasız bir vicdan tanımı bulunmamaktadır. Vicdan dinamiktir ve birçok farklı düşünür tarafından farklı kaynaklara dayandırılarak incelenmiş bir kavramdır.

O halde vicdanı henüz bize ait bir gölge gibi düşünerek ilerlemeliyiz ve bu konuda ilerki yıllarda ortaya çıkan yeni bilimsel gerçeklere göre vicdana karşı bakışımızın değişebileceğini de göz önünde tutmalıyız. (Toprakkaya & Eyibaş, 2019) Vicdana ilişkin verilen tüm bu bilgiler ışığında ise şüphesiz olarak şunu söyleyebiliriz: vicdan, hepimizin bir şekilde deneyimlediği ve diğer insanlarla hatta canlılarla olan etkileşimimizde bize rehber olan yanımızdır. Hatta birçok kritik kararı vermemizde etkili bir iç sestir. (Ouspenskii, 2021)

Vicdana ilişkin değerlendirmelerin ardından, kanun koyucu tarafından hukukumuzda hakimlere niçin kendi kanaatlerine göre değil de, vicdani kanaatlerine göre karar verme yükümlülüğünün verildiğinin daha net ortaya çıkartılması adına bir sonraki bölümde kanaat ve vicdani kanaat arasındaki farklara değinilecektir.

2.4.Kanaat ve Vicdani Kanaat Ayrımı

Kanaat, kişilerin bir konuda kendi inançları, deneyimleri ve bilgilerini kullanarak vardıkları yargıdır. Bu yargı, bir görüş veya inanış şeklinde ortaya çıkabilir ve insanların düşünce ve davranışlarını etkiler. İnsanlar, herhangi bir konuda verecekleri kararlarda, o konu hakkında daha önce oluşturdukları kanaatleri kullanırlar. Bu açıdan karar ve kanaat arasında bir karşılaştırma yapmak gerekirse, kanaat daha içsel ve genel, karar ise daha somut ve eyleme dönüktür.

Örneğin, sigara kullanan bir kişi, sigaranın etkilerini deneyimledikten sonra sağlığına zarar verdiğine kanaat getirir ve bu kanaat doğrultusunda sigarayı bırakmaya karar verebilir. Burada kanaat, eylemden önce gelir ve daha geneldir. Kişinin sigaranın sağlığa zarar verdiğine kanaat getirmesi, doğrudan sigarayı bırakmaya karar vermesini garanti etmez. Çünkü bağımlılık veya sigara içen bir arkadaş grubuna sahip olmak gibi birçok başka etken, kişinin bireysel kanaatine

rağmen sigara içmeye devam etmesine neden olabilir. Benzer şekilde, işinden mutlu olmadığına kanaat getiren bir kişi de ekonomik nedenlerden dolayı işinden istifa edemeyebilir. Dolayısıyla, kanaatlerin daha kişisel ve dışsal müdahalelere daha dirençli olduğunu söyleyebiliriz. Kararlar ise genellikle dışsal koşullara göre şekillenir.

Kanaatlerin, kişilerin iç dünyalarındaki kişisel inanç ve deneyimlerinin bir parçası olması, kendi hayatlarına yön vermeleri açısından doğaldır. Ancak, başkalarının hayatlarına ilişkin karar verici bir rol üstlenen kişilerin, kendi inanç ve değerlerini kullanarak onlar adına belirli kanaatlere varmaları adil olmayacaktır.

Hakimlik mesleği, başkaları adına önemli kararlar verme görevini üstlenen bir meslektir. Hatta bu mesleğin en temel amacı herkes için eşit ve hakkaniyetli kararlar vererek adaleti sağlamaktır. Bu nedenle yasada, hakimlerin kendi kişisel kanaatlerine göre değil, vicdani kanaatlerine göre karar vermeleri gerektiği belirtilmiştir. Vicdani kanaat, kanunlar ve objektif deliller ışığında, adaletin sağlanmasına yönelik bir yargıya varmayı ifade eder. Böylece, hakimler kişisel önyargılarından arınarak, daha adil ve tarafsız kararlar verebilirler.

Vicdani kanaat, kişilerin yalnızca vicdanlarını kullanarak bir konuda yargıya varmalarıyla ortaya çıkar. Bu anlamda vicdani kanaatin oluşabilmesi için, kişinin kendi inançları, ahlaki değerleri ve kişisel deneyimlerinden arınmış olması gerekir. Aksi halde ortaya çıkan kanaati, ahlaki kanaat ya da kişisel kanaat olarak değerlendirmek zorunda kalırız. Bir kişinin kendi kişisel değerlerine göre başka biri hakkında kanaat oluşturması ve onun hayatı hakkında karar vermesi doğru ve adil olmayacağı için kanun koyucu, hakimlere vicdani kanaatlerine göre karar vermeleri sorumluluğunu yüklemiştir. Bu nedenle yasa maddelerinde geçen vicdani kanaati, hakimlerin yalnızca vicdanlarını dinleyerek önlerindeki deliller ya da davalar hakkında belirli bir kanaate varmaları olarak düşünebiliriz.

Tezin hukuk bölümünde belirtileceği gibi, 1982 Anayasamızın 138. maddesi, hakimlere önce bir kanaat oluşturma sorumluluğunu yükler; bu kanaat vicdan bağlamında ortaya çıkmalıdır. Ardından, hakim iç dünyasında oluşan vicdani kanaatini kullanarak, dış dünyada etki doğuracak bir karar vermek zorundadır. Hakimler, Anayasa'nın 138. maddesi gereğince, iç dünyalarında oluşturdukları vicdani kanaatlerini dikkate alarak adaleti sağlamak için kararlarını verirler.

Son olarak, vicdani kanaatin uygulanışı sadece ülkemize özgü bir durum değildir. Birçok ülkede yargı sistemi içinde vicdan ve vicdani kanaate ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak bazı ülkelerde davaların karar aşaması hakimden ayrıştırılmış ve vatandaşlardan oluşan jüriye verilmiştir. Jüriyi oluşturan tarafsız kişiler, vicdani kanaatlerine göre oy kullanarak, görülmekte olan davalar hakkında karar verirler (Feyzioğlu, 2015).

Dünya genelinde vicdani kanaate ilişkin bu tür farklar olsa da, demokrasi ile yönetilen ülkelerin hemen hepsinde adalet sistemi içerisinde vicdani kanaate yer verilmektedir. Bir sonraki bölümde vicdani kanaatin insanlık tarihinde hukuk sistemlerinde kabul görme aşamalarına yer verilerek, vicdani kanaatin adaletin sağlanmasındaki önemi ortaya çıkartılacaktır.

2.5.Vicdani Kanaatin Hukuk Sistemlerine Girişi

Devletlerin ve modern hukuk sistemlerinin ortaya çıkışından çok önce, insanlar arasındaki uyuşmazlıklar her zaman var olmuştur. Bu uyuşmazlıklar hem bireylere hem de topluluklara zarar verebilecek nitelikteydi. Bu nedenle, kabile hayatının ilk zamanlarında, M.Ö. 5000 civarında, cezalandırma yöntemlerinin ortaya çıktığı düşünülmektedir (Teeters & Barnes, 2011).

Cezalandırma yöntemleri ilk ortaya çıktıklarında, "göze göz" prensibi hakimdi. Suç işleyen kişiye, işlediği suçun aynısıyla cezalandırma uygulanıyordu. Bu cezalar derhal ve gecikmeden yerine getirilirdi. İlkel dönemlerde kabile hayatı yaşayan insanlar, bu tür sorunları çözmek ve özellikle yasak eylemlerde bulunanları cezalandırmak için aile babası veya kabile lideri gibi ataerkil figürlere yetki veriyordu (Özcan, 2010).

O dönemlerde cezalandırma konusunda yetki sahibi olan kişilerin, suçluların suçlarını nasıl ispatlayacakları ve onları cezalandırmak için ne gibi adımlar atacakları konusunda herhangi bir düzenleme bulunmuyordu. Genellikle suçüstü yakalanma, yemin veya suçlunun kendi ikrarı ile sonuca varılmaya çalışılıyordu. Delillerin çok kısıtlı kullanıldığı ve yargılamanın oldukça basit olduğu bu ilkel aşamaya "Etnik Safha" adı verilmektedir (Feyzioğlu, 2015).

Bu dönemde cezaların uygulanışı da oldukça çeşitlilik göstermekteydi. Bazen tüm kabile bir araya gelerek cezalandırılacak kişiye veya kişilere toplu halde ceza uygularlardı. Cezalar ise son derece ilkel yöntemlerle infaz edilirdi. Bazı durumlarda tüm kabile, suçlu kabul edilen kişiyi parçalara ayırıcaya kadar şiddet uygulayabiliyordu. Hatta kimi zaman suçlu, kalabalık tarafından linç edilerek yeniliyordu (Teeters & Barnes, 2011). Bu ilkel toplumlarda suç sayılan eylemler ve günahlar aynı nitelikteydiler. Zamanla dinlerin etkisi toplumlarda giderek arttı ve dinler sosyal hayatı etkileme, dönüştürme ve düzene sokma konusunda ön plana çıkmaya başladı. Hukuk sistemleri de toplum hayatını düzenleyen ve sınırları çizen alanlar oldukları için dinlerden büyük ölçüde etkilenmişlerdir.

Yargılamaların ve cezaların din merkezli ve Tanrı adına yapıldığı bu aşamaya "Dini Safha" denilmektedir. Bu dönemde, suçların ispatlanması için çeşitli mantık dışı ve acı verici uygulamalar kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, bir kişinin suçsuz olduğunu ispatlaması için kızgın bir demiri tutması ya da kaynar su dolu bir kabın içine elini sokması istenirdi. Böylece kişinin yaralanması sağlanır ve daha sonra yaralarının iyileşme sürecine göre suçlu ya da suçsuz olduğu konusunda bir kanıya varılırdı. Eğer yaralar iyileşirse, Tanrı'nın yardım ettiği kabul edilir ve bu da kişinin suçsuz olduğunun kanıtı olarak değerlendirilirdi. Ancak iyileşmeyen yaralar ve atlatılamayan acı verici testler, kişilerin suçlu sayılmalarına neden olurdu (Feyzioğlu, 2015).

Din adamlarının egemenliğinde olan bu dönemde verilen cezalar giderek daha şiddetli boyutlara ulaşmaya başlamıştır. Bunun en büyük sebeplerinden biri, cezaların insanları ıslah etmek veya toplumu düzenli tutmaktan ziyade, Tanrılara mesaj iletme amacı taşımasıdır. Diğer bir ifadeyle, topluluklar tabu veya günah olarak kabul edilen eylemleri gerçekleştirenlere karşı acımasız cezalar uygulayarak, Tanrıların gazabından korunmayı hedeflemekteydiler. Günah olan eylem nedeniyle suçlu cezalandırıldığında, öfkelenen Tanrıların öfkesi dinecek ve topluluğa zarar vermeyeceklerdi (Teeters & Barnes, 2011).

Uzun bir süre boyunca Tanrı'ya ve dinlere dayalı mantık dışı uygulamaların hüküm sürdüğü tarihsel süreçte, nihayet "Kanuni Safha" olarak adlandırılan yeni bir aşamaya geçiş gerçekleşti. Bu aşamada, hukuk sistemleri belirli kurallarla donatıldı ve bu kuralların uygulanışı ve suçlu sayılmanın kriterleri net bir şekilde tanımlandı

(Feyzioğlu, 2015). Kanuni Safha'nın başlangıcı, insanlığın hukuk ve adalet anlayışında önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Dinsel inançlar hala hukuk sistemlerini etkilemeye devam etmiş olsa da, aklın ve mantığın rolü de artmıştır. Kanuni Safha'da, suç ve ceza kavramları daha net bir şekilde tanımlanmış ve toplumda daha adil ve düzenli bir yaşam ortamı oluşturulmaya başlanmıştır.

Dolayısıyla belirli kuralların koyulması ve hakimlerin keyfi kararlar vermesinin önüne geçilmeye çalışılması açısından bu dönem önemli bir adımdır. Bu sayede, keyfi uygulamaların önüne geçilmesi ve hukukun egemenliği sağlanması amaçlanmıştır. Ancak bu aşamada atılan adımlar, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlükler gibi temel değerleri göz ardı etmiştir. Bu nedenle bu dönem, adil bir yargılama sistemi ve hakkaniyetli cezaların verilmesi konusunda yetersiz kalmıştır.

Kanuni Safha'da uygulanan kurallar, etik ve vicdani değerlere uygun olmamıştır. Bu sistemin içine bir süre sonra işkence girmiştir. Kanuni Safha'da işkencenin kanuni bir yöntem olarak kabul edilmesi ve yargılamalarda kullanılması, insanlık dışı ve barbarca bir uygulamadır. Bu da hukukun meşruiyeti ve adil bir yargılama sistemi kurma çabalarını zedelemiştir.

Kanuni olarak işkencelerin nasıl yapılacağı ve işkence yöntemleri sayılmış ve bu yöntemlerle yargılamalar yapılarak ölüm cezaları verilmeye başlanmıştır. Ölüm cezalarının da uygulanması yine kanuni olarak belirlenmiştir. Bu uygulama ise insan haklarının ihlali ve insan hayatının değersizleştirilmesi anlamına gelmektedir. Her ne kadar önceki dönem uygulanan cezalar gibi belirsiz ve keyfi uygulamaların önüne geçilmiş olsa da, uygulanacak cezaların önceden belirlenmiş olması ve bu kanunlara göre yargılama yapılarak cezalar verilmesi de adaleti hakkaniyetle sağlamak adına yetersiz kalmıştır. Ayrıca kanunların genel olması ve cezaların bireylere özelleştirilememesi de hak kayıplarına ve mağduriyetlere yol açmıştır.

Sonuç olarak, Kanuni Safha'da hukukun temellerinin atılması ve sistematik hale getirilmesi önemli bir adımdır. Ancak bu aşamadaki eksiklikler ve çelişkiler, adaletin tam olarak sağlanamamasına ve insan haklarının ihlal edilmesine neden olmuştur. Kanunların etik ve vicdani değerleri göz ardı etmesi, keyfi uygulamaların ve insanlık dışı cezaların uygulanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Kanuni Safha'nın insanlık tarihindeki önemi ve etkisi yanında, bu aşamadaki eksikliklerin ve

Çelişkilerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Modern hukuk sistemleri, Kanuni Safha'da yapılan hatalardan ders alarak, etik ve vicdani değerleri göz önünde bulunduran, adil ve insan haklarına saygılı bir yargılama sistemi kurmayı amaçlamaktadır.

Bu nedenle modern hukuk sistemlerinin oluştuğu, içinde yaşadığımız dönem “Vicdani Safha” olarak ifade edilmektedir. Vicdani kanaatin ortaya çıkışı aydınlanma dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde, özellikle Fransız ve İtalyan devrimciler tarafından savunulan vicdani kanaat sistemi, yaklaşık beş yüzyıl boyunca uygulanan katı kanunilik sisteminin yerini almayı amaçlamıştır (Feyzioğlu, 2015).

Vicdani Safha olarak geçen bu dönemde artık hakimlere önlerine gelen davalarda bir yandan kanun maddelerine, bir yandan da etik bir değer olan vicdanlarına göre karar verme yükümlülüğü verilmiştir. Bu sayede kanunların uygulayıcıları aracılığıyla kanunların sert yapısı dengelenmiştir. Eski sistemde uygulanan katı kanunilik şartları yumuşatılmış ve hakimlere tarafların iddialarını ve savunmalarını karşılıklı olarak dinleyerek bir kanaatte varma sorumluluğu yüklenmiştir. Hakimler gerçekçi ve mantıklı olmak koşullarıyla, tüm delilleri dikkate alarak, kimsenin baskısı altında kalmadan, kendi vicdani kanaatleri doğrultusunda uyuşmazlıkları çözer hale gelmişlerdir.

Böylece hukuk sistemlerinde insan hak ve özgürlükleri hem yazılı kanunlarla, hem de hakimlerin vicdanıyla güvence altına alınmıştır. Tezin bir sonraki bölümünde hukuk ve hukuk sistemimizde vicdani kanaatin yerine değinilecek olup, ardından yapay zekanın vicdani kanaat kapsamında yargı sistemimizde kullanımı tartışılacaktır.

3.HUKUK

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır ve bu yüzden, diğer insanlarla birlikte yaşama ihtiyacı duyar. Bu ihtiyaç, insanların aile ve kabile gibi küçük topluluklardan başlayarak, devlet ve devletlerarası örgütler gibi büyük ve geniş kitlelere hitap eden farklı topluluklar halinde yaşamalarına yol açmıştır.

İlkel toplumlarda, toplumsal düzeni sağlamak, yaşamı düzenlemek ve anlaşmazlıkları çözmek amacıyla yazılı olmayan normlar ortaya çıkmıştır. Topluluklar büyüdükçe ve sosyal alanlar çeşitlendikçe, bu normlar zamanla hukuk normlarına dönüşmüştür. Bu normların kökeni ve ortaya çıkış biçimleri hakkında birçok farklı teori vardır.

Hukuk normlarının ortaya çıkışına ilişkin olarak bireylerin toplumsal sözleşmeyle bazı haklarından feragat etmesine dayanan Toplumsal Sözleşme Teorisi, normların evrimsel süreçlerle hayatta kalma ve üreme başarısını artırmak için gelişmesine dayanan Evrimsel Teori, normların kültürel değerler ve inançlar tarafından şekillenmesine dayanan Kültürel Teori, normların sosyal çevreden öğrenilmesine dayanan Sosyal Öğrenme Teorisi, Marksist hukuk görüşüne dayanan Devrimci görüş ve normların a-priori olarak insan zihninde doğrudan içsel bir sezgiyle anlaşılmasına dayanan Sezgici Teori bu teorilerin başlıcalarıdır.

Bu teorilerin içinde tezin kapsamı bakımından Sezgici Teori ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü Sezgici Teori normların vicdan aracılığıyla elde edildiğini, vicdanın ise a-priori olarak sezgiler yoluyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu anlamda insan en yüksek norma sezgilerini kullanarak vicdanı aracılığıyla ulaşacaktır. (Çeçen, 1975, s 77).

Dolayısıyla sonraki bölümlerde değerlendirilecek olan yasa maddelerine ve bu maddelerde geçen vicdani kanaate ilişkin incelemeler yapılırken şunlar unutulmalıdır: bu hukuk normları yazılı kanun metinleridir. Bu normların uygulanışında öncelikle yasa uygulayıcılarının vicdani kanaatin hukuktaki önemini kanıksamış olması ve vicdani kanaati aktif olarak kullanması gerekmektedir. Bu

bağlamda, vicdani kanaat, hukukun sadece yazılı kurallarında yer alan bir kavram olarak değil, aynı zamanda adaletin özüne dayanan bir olgu olarak görülmelidir.

3.1.Türk Hukukunda Vicdanın Yeri

Ülkemizde 1982 Anayasası temel alınarak çeşitli alanlarda birçok kanun, tüzük ve yönetmelik hazırlanmakta ve bu yasalar bağımsız mahkemeler tarafından uygulanmaktadır. Türkiye'deki hukuk sistemi, 1982 Anayasası çerçevesinde çeşitli alanlara bölünmüştür: Devletin bireylerle olan ilişkilerini veya devletin kendi organları arasındaki ilişkileri düzenleyen idare hukuku, bireylerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen medeni hukuk, ve kamu düzeni ile ilgili olan ve suç sayılan eylemlerden kaynaklı sorunları çözmekte ve toplumsal güvenliği korumakta kullanılan ceza hukuku.

Elbette bu üç ana hukuk alanı altında uzmanlaşan farklı hukuk alanları ve mahkemeler de bulunmaktadır; örneğin iş hukuku, ticaret hukuku, aile hukuku gibi. Bu çalışmada ise vicdani kanaat kapsamında yapay zekanın hukuk sistemimizde kullanımı tartışılacağı için 1982 Anayasasının 138. maddesi ve 5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanununun 217. maddesi ele alınacaktır

Anayasanın 138. maddesi şu şekildedir: *“Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.”*

Yukarıda yer verilen 1982 Anayasamızın 138. maddesiyle açıkça hakimlere karar verirlerken vicdanlarını kullanmaları sorumluluğu yüklenmektedir. Anayasalar devletlerin kuruluşlarını, organlarının işleyişini ve bireylerin hak ve özgürlüklerinin düzenlendiği temel yasalar olmakla mevzuattaki en üst hukuk normu sayılırlar.

Üst norm olmaları nedeniyle de kendilerinin altında sıralanan yasaların, tüzüklerin, yönetmeliklerin ve her türlü genelgenin anayasada güvence altına alınan haklarla uyumlu olması gerekmektedir. Devleti oluşturan yasama, yargı ve yürütme organları ancak anayasadaki hükümler çerçevesinde çalışabilirler.

Dolayısıyla toplumun düzenini ve barışını sağlamak için hazırlanacak her türlü yeni yasa ve alınacak kararın Anayasaya uygun olması gerekir. Devletlerin yasa

koyucu organları ancak anayasal haklar ve yetkilere göre toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılamaya dönük olarak çeşitli alanlarda yasal düzenlemeler yapabilmektedirler.

Bu alanlardan biri de ceza hukukudur. Ülkemizde yürürlükte bulunan ceza hukukuna ilişkin tüm kanunların, tüzüklerin ve yönetmeliklerin üst norm olan anayasada yer verilen maddelere uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle yukarıda yer verilen hakimlin vicdani kanaat kullanma yükümlüğünü içeren Anayasanın 138. maddesinin ceza hukukumuz için de geçerli olduğu açıktır.

Bir sonraki bölümde ceza hukuku hakkında temel bilgiler ve ülkemizde uygulanan ceza sistemine ilişkin kanun metinlerinin temelinde yer alan teorik görüşlere yer verilerek, ceza hakimlerinin takdir yetkisi ve vicdani kanaat kullanımlarının ardındaki amaç ortaya çıkarılacaktır.

3.2.Türk Yargı Sisteminde Ceza Hukuku

Ceza, devlet tarafından uyulması zorunlu kılınan kurallara uyulmaması ya da yasaklanmış eylemlere bulaşılması durumunda, yine devlet tarafından uygulanan yaptırımdır. Cezaların amacına ilişkin iki farklı teori vardır: mutlak ceza teorisi ve faydacı ceza teorisi.

Mutlak ceza teorisine göre cezalar başlı başına adaleti sağlamak için uygulanmalıdır. Bu görüşte olan filozofların en önde gelen ismi İmmanuel Kant'tır. Kant'a göre suç, rasyonel bir varlık olan insanın kendi iradesiyle ahlaki yasalara aykırı davranmasıdır. Dolayısıyla asıl olan, suçlunun işlediği suçun ağırlığına göre hak ettiği cezayı çekmesidir. (Aydın, 2020).

Faydacı ceza teorisinin temelinde ise suçu önleme düşüncesi vardır. Bu teoride suçu önleme amacına genel önleme ve özel önleme olarak iki farklı açıdan bakılır. Genel önlemede odaklanılan yer suçun ortaya çıkmasından öncesidir. Bu görüşe göre cezaların amacı caydırıcılıktır. Toplumu oluşturan bireyler eğer suç kabul edilen eylemlerde bulunurlarsa cezalandırılacaklarını bilir ve korkarlar. Bir nevi devletler, cezalar yoluyla kurallara uyulması için vatandaşlarına gözdağı verirler. Böylelikle cezalar, suçlar ortaya çıkmadan toplumun düzenini ve barışını korur.

Özel önleme yaklaşımı ise suçun işlenmesinden sonraki süreçte odaklanan ve suçluyu ıslah etmeyi amaçlayan görüştür. Burada suçlu bir nevi hasta gibi görülür, suçluya öyle cezalar verilmelidir ki tedavi olsun ve bir daha aynı suçu işlemesin. Böylece hem kişi, hem toplum kazanacaktır. Çünkü kişi topluma daha faydalı hale gelerek hem hayat kalitesini arttıracak, hem de toplumda suç azalacağı için toplum daha güvenli hale gelecektir.

Mutlak ceza teorisinin de, faydacı ceza teorilerinin de cezaların oluşturulmasında önemli yerleri vardır. Toplumsal adaletin sağlanması için belirli suçların ağır, belirli suçların daha hafif olması gerekir. Bu durum mutlak ceza teorisinde yer alan cezaların ölçülü olması ve adaletin sağlanması amacıyla düzenlenmesi görüşünün bir parçasıdır. Ceza kanunlarında bunun yanında cezalar belirli makas aralıklarında düzenlenmiştir. Örneğin hırsızlık suçunun cezası 1 yıl ile 3 yıl arasındadır ya da ceza kanunlarında takdiri indirimine ilişkin düzenlemeler vardır.

Bu düzenlemelere göre hakim, suçlu olduğuna kanaat getirdiği kişilerin suçlarından dolayı pişmanlık duyup duymadığı, ortaya çıkan zararı giderip gidermediği ya da kişilerin özel durumlarının ıslah olmayı ne derece gerektirdiği gibi özel koşullara göre, yasada belirlenmiş ceza aralıkları arasında takdiren ve vicdani kanaatine göre uygun bir ceza belirler. Bu noktada ceza mevzuatımızda hakimlere ciddi takdir yetkileri verilmiştir. Örneğin Türk Ceza Kanunu 158. maddesinde yer alan nitelikli dolandırıcılık suçuna ilişkin kanun koyucu 3 yıl ile 10 yıl arasında hapis cezası belirlemiştir. Hakim olayın oluş şekli, sanığın duruşmadaki hal ve tavırları, mağdur ya da mağdurların yaşadıkları zarar gibi birçok hususu dikkate alarak önündeki davayı adil ve yasaya uygun bir şekilde karara bağlamalıdır. İşte bunu yapabilmesi için hakim karşısındaki kişilerle empati kurmalı, onları anlamalı ve neticede vicdanını rahatsız etmeyecek bir kanaate ulaşmalıdır. Böylece mutlak ceza teorisinin bir parçası olan cezaların adaleti sağlama amacı ile faydacı ceza teorilerinin temelinde yer alan cezaları önleme amacı dengeli ve ölçülü olarak uygulanmış olacaktır.

Ülkemizde hakimlere ceza hukukunu uygulamalarında rehber olan iki temel yasal düzenleme vardır: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanunu.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunuyla Türkiye’de suç olarak kabul edilen eylemler belirlenmiş ve bu eylemlere dönük cezai yaptırımlar düzenlemiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanunuyla da işlenen suçlara dönük verilecek cezaların hangi yöntemlerle, nasıl bir usul izlenerek uygulanacağı düzenlenmektedir. Dolayısıyla Türk Ceza Kanunu suç ve cezalara ilişkin temel normları belirlerken, Ceza Muhakeme Kanunu hakim ve savcılara bu normları uygulamaya nasıl döneceklerini göstermektedir.

5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesinde: “*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir.*” şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir. Yasa koyucu tarafından açıkça Anayasamızın 138. maddesine paralel şekilde, ceza hakimlerine delilleri değerlendirirken de vicdani kanaatlerini kullanmaları sorumluluğu yüklenmiştir.

Anayasada tüm hakimlere vicdani kanaatlerini kullanma sorumluluğu verilmiştir. Ancak kanun koyucu ceza hukukundaki düzenlemelerin ve yaptırımların bireyler için daha ciddi yaptırımlar içermesi ve hakimlere cezaları belirlerken tarafların kişisel durumlarını da göz önüne alması gerektiğini belirtmiş olması nedeniyle, Ceza Muhakeme Kanununda bir kez daha vicdani kanaate ilişkin düzenlemeye yer vermiş ve ceza hakimlerini bu konuda diğer hakimlerden ayırmıştır. Böylece ülkemizdeki yasal mevzuat gereği ceza hakimlerine vicdani kanaatlerini daha geniş bir alanda kullanmaları sorumluluğu yüklenmiştir.

Çalışmanın bir sonraki bölümlerinde Anayasa 138. maddesi ve Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesine ayrı ayrı yer verilerek, hakimın vicdani kanaat kullanımını açısından aralarında karşılaştırma yapılacaktır. Böylece Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesi gereği ceza mahkemelerinde görev yapan hakimlere verilen vicdani kanaatlerini kullanma sorumluluğuyla, Anayasa 138. maddesi gereği diğer tüm mahkeme hakimlerinin de vicdani kanaat kullanmalarının hukuk sistemimiz bakımından anlamı ve önemi ortaya çıkartılacaktır.

3.3.Anayasanın 138. Maddesinin Vicdani Kanaat Kapsamında İncelenmesi

Yukarıda değinildiği üzere Anayasa'nın 138. maddesinde vicdani kanaate ilişkin bir düzenleme vardır: *“Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.”*

Bu düzenlemede yer verilen vicdani kanaatin, hukuk düzenimizdeki yerinin ve anlamının daha iyi anlaşılması için maddenin bütününcüncü incelenmesi gerekmektedir. Buna göre maddenin içeriğinde hakimlerin görevlerini icra ederlerken dikkat etmeleri gereken temel değerlere yer verildiği görülmektedir. Madde metninden hakimlerin görevlerine ilişkin üç temel değer ortaya çıkmaktadır: hakimler görevlerinde bağımsızdır, hakimler kanuna ve hukuka uygun davranmalıdır ve hakimler karar verirlerken vicdani kanaatlerini kullanmalıdır.

Hakimlerin bağımsız olmaları, onların yargılama sırasında ve hüküm esnasında dış bir etkinin baskısı altına kalmamalarını güvence altına almaktadır. Diğer iki hukuki değer ise hakimlere bağımsız olarak görevlerini yerine getirirken başvuracakları yerleri göstermektedir. Bunlar da yasal mevzuat ve vicdani kanaatleridir. Dolayısıyla hakimler görevleri sırasında kimsenin tesiri altında kalmadan ve yasal düzenlemeler çerçevesinde, sadece kendi vicdanlarını kullanarak karar vermekle yükümlüdürler. Yasal düzenlemeler içerisinde kalma sorumluluğu, hakime önüne gelen uyuşmazlık ya da dava hakkında gerekli yasal delilleri toplaması ödevi yüklemektedir. Hakimler ancak bu deliller ışığında ve çerçevesinde, hüküm aşamasında vicdani kanaatlerini kullanabilirler. Bu nedenle hakimlerin karar verme sürecini iki aşamada inceleyebiliriz:

3.3.1.Maddi Gerçeklerin Ortaya Çıkartılması

Anayasanın metninde öncelikle hakimlerin görevlerini icra ederlerken hiçbir kurum ve kişiye bağlı olmadıkları belirtilmektedir. Hakimler bağımsız ve tarafsız olarak, önlerine gelen uyuşmazlıklarda, uyuşmazlığın içeriğine ve türüne göre, ilgili kanun maddelerini kullanarak dosyayı incelemeye alırlar.

Bu aşamada hakim dosyadaki vakaya ilişkin olarak hukuki bir analiz yapmakta ve uyuşmazlığın aydınlatılması için gerekli delilleri toplamaktadır. Hakim karşılaştığı uyuşmazlığın hukuki niteliğini tespit ederek, ilgili kanun maddeleri

kapsamında ilerlemeye başlar. Tarafların iddialarını ve beyanlarını dinler. Dosyaya katılan delilleri inceler, gerekli görürse bilirkişilerce incelenmesini ve raporlanmasını sağlar. Uyuşmazlık konusu olan eşyanın bizzat hakim tarafından görülmesi gerekiyorsa keşif kararı vererek, eşyayı yerinde kendisi de görür ve uyuşmazlığa konu olay hakkında yerinde inceleme yapar ya da yaptırır. Varsa tanıkları dinler ve tarafların beyanlarını alır. Böylece uyuşmazlığa ilişkin tüm veriler toplanmış olur ve maddi gerçeklerin araştırılması aşaması tamamlanır.

3.3.2.Vicdani Kanaatin Kullanılması

Anayasa tarafından hakimlere yüklenen vicdani kanaatlerini kullanarak karar verme ödevi, yukarıda belirtilen aşamaların ardından ortaya çıkan bir durumdur. Maddenin tamamı değerlendirildiğinde, yasa koyucunun hakime vicdanını kullanarak karar vermesini istemesinin birkaç sebebi vardır. İlk olarak, vicdani kanaatlerin kullanılması, hukukun daha adil ve insani bir şekilde uygulanmasını sağlar. İkinci olarak, bazı durumlarda yasaların belirli olmadığı veya yorumlanması gerektiği durumlar ortaya çıkar.

Ayrıca Anayasa'nın 138. maddesinde hakimlere bağımsız olmaları gerektiği belirtilir; delilleri toplarken ve tarafları dinlerken herhangi bir kişi ya da kurumun etkisi altında kalmaksızın bağımsız hareket etmekle yükümlüdürler. Delillerin toplanmasının ardından hakim dosya hakkında karar verirken hem bağımsız hem de tarafsız olmalı, sadece yasalar çerçevesinde ve yasalara bağlı kalarak kendi vicdani kanaatine göre bir hüküm oluşturmalıdır.

Hakimin tarafsızlığı sağlaması için ise kişisel her türlü inanç, siyasi görüş ve diğer değer yargılarından arınarak sadece vicdanının rehberliğinde karar vermekle mümkün olacaktır. Böylelikle Anayasa maddesinde geçen vicdani kanaatin evrensel insani bir değer olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Hakim şahsi görüşlerini kenara bırakmak zorundadır; hatta kendi ahlaki ve kültürel değerlerinden de ayrışarak, tüm bunların daha derinlerinde yer alan ve ortak bir insani değeri olan vicdanına ulaşmalıdır. Vicdana önceki bölümlerde detaylı olarak değinildiği için, bu başlık altında sadece kanun koyucu tarafından Anayasanın 138. maddesinde vicdani kanaate yer verilmesinin amacı açıklanmıştır.

Bir sonraki bölümde ise vicdani kanaat kapsamında Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesi değerlendirmeye alınacaktır.

3.4.Ceza Muhakeme Kanunu 217. Maddesinin İncelenmesi

Ceza hukuku diğer hukuk dallarından bazı konularda ayrılır. Bunların en başında ise ceza muhakemesi hukukunun amacının maddi gerçeği ortaya çıkartmak olması yer alır. Bu açıdan diğer kanunlardaki şekil şartları olabildiğince esnetilerek, hakimın önüne gelen olayda somut gerçeğe ulaşmasına kolaylık sağlanmıştır (Şahbaz, 2019).

Bu kapsamda, kanun koyucu tarafından Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesinde, ceza hakimlerine diğer hakimlere tanınan yetkilerden daha geniş takdir yetkisi verilmiştir: *“Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir.”*

Madde metninin tamamına bakıldığında, öncelikle hakimlerin kararlarını verirken dikkate alacakları hususların belirtildiği görülmektedir. Bu hususların başında ise hukuka uygun elde edilmiş deliller vardır. Hakim huzurunda dinlediği tanık, sanık ve mağdur beyanlarını ya da tarafların aralarında tartıştıkları delilleri dikkate alarak bir karar verebilecektir. Dolayısıyla delillerin karara dayanak olmasının iki şartı vardır: delillerin hakim huzurunda duruşmada dosyaya katılmış olmaları ve tartışılmış olmaları.

Ceza hakimi, Anayasanın 138. maddesinde geçen vicdani kanaatine göre karar verirken, ayrıca yukarıdaki koşulları sağlayan delillere dayanmalıdır. Bu açıdan Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesinin ilk cümlesiyle hakimlerin keyfi olarak karar vermelerinin önüne geçilmesinin amaçlandığı söylenebilir.

Yasa maddesinin ikinci cümlesinde ise hakime tanınan bir takdir yetkisi olduğu görülmektedir. Bu yetki de hakimın huzuruna gelen delilleri vicdani kanaat çerçevesinde değerlendirmesidir. Dolayısıyla hakim ele alacağı deliller bakımından sınırlandırılmış, ancak bu delilleri değerlendirme bakımından vicdani çerçevesinde serbest bırakılmıştır.

Uygulamada çoğu zaman kişilerin herhangi bir eylemi kesinlikle yapmış olduğunun ya da kesinlikle yapmamış olduğunun ortaya çıkartılamaması veya eylemi yaparken hangi saikle yapmış olduğunun kesin ve net olmaması nedeniyle, ceza hakimininin vicdanına bu noktada çok büyük bir görev düşmektedir.

Hakim tanıkların beyanlarını, sanığın savunmalarını ve mağdurların ya da müştekilerin iddialarını incelerken sadece sözlere değil, onların duruşmadaki hal ve tavırlarına da bakar. Ceza Muhakeme Kanununun 217. maddesinde delillerin hakim huzurunda tartışılmış olması bu açıdan önemlidir.

Bazen ufak bir söz, bir bakış ya da mimik bile hakimin bir kişinin suçlu olup olmadığı hakkında ya da suçlamada bulunan kişinin ifadelerinin doğruluğu bakımından, daha sonra vicdani kanaatini kullanarak karar verebilmesinde önemli olacaktır. Bu şartların hüküm öncesi oluşması için de mahkemelerin duruşmalarda tarafları toplaması ve hakimin de duruşmalarda hazır olması gerekmektedir. Böylece hakim, tarafları bizzat görür, duruşma esnasında onların ifadelerini dinlerken aklına gelen ve gerekli gördüğü soruları sorar. Taraflar da birbirlerine karşı sorular yöneltebilirler.

Sonraki başlık altında iki farklı hukuk normu karşılaştırılarak, ceza hukukumuzda vicdani kanaatin yeri ortaya çıkartılacaktır.

3.5.Anayasanın 138. Maddesi İle Ceza Muhakeme Kanunu 217. Maddesinin Karşılaştırılması

Hukukumuzda hem 1982 Anayasası 138. maddesinde, hem de Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesinde kanun koyucu tarafından vicdani kanaate yer verilmiştir. Her iki maddede de vicdani kanaatin hukuk uygulayıcıları olan hakimlere tanınan bir tür yetki olduğu görülmektedir. İki hukuk normu arasında karşılaştırma yapmak gerekirse: Anayasa’da genel olarak hakimlerin kararlarını kanunlar çerçevesinde verirlerken tarafsız ve bağımsız olarak vicdani kanaatlerini ortaya koymalarından bahsedilmektedir.

Ceza Muhakeme Kanununda ise daha özel bir düzenleme yapılarak, ceza hakimlerinin önlerine gelen dosyalardaki delilleri değerlendirirlerken de vicdani kanaatlerini kullanmaları gerektiği belirtilmiştir. Yasa metninde geçen delillerin

değerlendirilmesi ifadesini, delillerin toplanması ve analiz edilmesi şeklinde de düşünebiliriz. Çünkü ceza yargılaması esnasında her türlü delil hakim önüne gelebilir ve bu deliller yeni delillerin toplanmasını gerekli kılabilir. Yahut hakim önüne gelen delili kendisi çözemeyebilir ve bu konuda uzman bir kimseden rapor isteyebilir.

Örneğin yabancı dilde bir metin sunulduğunda eğer bu delilin yargılama için önemli olabileceğini düşünüyorsa bunun tercümesinin yapılmasını sağlar. Ya da taraflardan ya da tanıklardan birini, duruşma esnasında olaya ilişkin görgü şahidi olarak ortaya attığı bir kişiyi de yine gerekli görürse dinleme kararı alabilir.

Soruşturma sürecinin ardından, duruşmalar yürütülürken ortaya çıkan yeni iddia ve delillere göre yeni delil toplanması ya da toplanmaması hususlarında karar vermek hakimlerin insiyatifindedir. Dolayısıyla ceza hakimleri, diğer mahkeme hakimlerinden farklı olarak, sadece karar verme aşamasında değil, delillerin toplanması ve değerlendirilmesi aşamasında da vicdani kanaatlerini devreye sokmalıdırlar. Diğer bir ifadeyle ceza mahkemelerinin hakimleri, hukuka uygun elde edilmiş delillere bağlı kalarak, tarafların duruşmalardaki tutumları, sosyo-ekonomik durumları ve meydana gelen zararlar gibi birçok farklı değişkeni de kapsayacak bir düzeyde vicdani kanaatlerini kullanmakla yükümlüdürler.

Her davanın kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Hakimler, her dava için ayrı ayrı değerlendirme yapmalı ve olaya özgü delilleri ve bilgileri dikkate almalıdırlar. Mağdurun yaşadığı zarar ve mağduriyet de göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı zamanda, sanığın suçu işlemesinin nedenleri de anlaşılmaya çalışılmalıdır. Sanığın suç işlemesine neden olan faktörler, hakimlerin karar verme sürecinde önemli rol oynayabilir. Sanığın kişiliği, duruşmadaki tavırları ve mağdura karşı tutumu gibi birçok farklı değişken de ceza hakimleri tarafından ele alınmalı ve sonuç olarak vicdani kanaate dayalı olarak, yasaya uygun ve adil bir ceza belirlenmelidir..

Örneğin hırsızlık yapan bir kişinin ekonomik durumu, sanığın hırsızlık suçunu alışkanlık haline getirip getirmediği, çaldığı eşyanın ekonomik değeri, çalınan eşyanın sahibinin bu suç nedeniyle yaşadığı zarar ve tarafların duruşmadaki hal ve tavırları her biri ayrı ayrı önemli unsurlardır. Hakim, Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesinde belirtilen 1 ile 3 yıl arasındaki hırsızlık suçuna ait cezayı, bu

unsurları dikkate alarak belirler. Bu noktada hakim sadece karar aşamasında değil, yargılamanın her safhasındaki tarafların tutumlarını da dikkate alarak vicdani kanaatini kullanmalıdır.

O halde ülkemizde tüm mahkeme hakimlerinin davalar hakkında karar verirken vicdani kanaatlerini kullanmaları gerektiği; ayrıca ceza hukuku alanında görev yapan hakimlerin, yargılamanın her safhasında ve birden fazla şekilde vicdani kanaatlerini kullanmalarının yasal bir zorunluluk olduğu ortaya konmuştur.

Bir sonraki bölümde, hukuk sistemimizde yer alan vicdani kanaat kapsamında, hukuk alanında kullanılacak yapay zeka modeline ve bu modelin dünyadaki farklı ülkelerde hukuka entegrasyonuna ilişkin güncel çalışmalara yer verilecektir.

4.YAPAY ZEKA

4.1.Yapay Zekanın Tanımı

Yapay zeka, başta matematik, bilgisayar ve dilbilimi olmak üzere birçok disiplinin bir arada çalışmasıyla ortaya çıkmış bir teknoloji olarak, makinelerin insana benzer biçimde rasyonel problem çözme yeteneğine sahip olmaları şeklinde tanımlanabilir. Yapay zekanın Oxford sözlüğündeki tanımı ise şu şekildedir: “Bilgisayarların veya diğer makinelerin akıllı davranışları sergileme veya simüle etme kapasitesi; bununla ilgili çalışma alanı” (Oxford University, 2023).

Bu tanıma göre, insan harici bir varlığın, bir makinenin, insan aklına özgü bazı işlevleri yerine getirebilmesi, onun insana benzer bir zekaya sahip olduğunu göstermektedir. Burada kıstas alınan yer insan aklıdır. İnsan aklı ve bilinci ile ilgili tartışmalar günümüzde hala sürmekle beraber zeka, aklın bir parçası olarak düşünülebilir. Çalışmanın konusu dışına çıkmamak adına, insan aklı ve bilincine ilişkin tartışmalara girmeyerek, yapay zekaya ilişkin değerlendirmeler zeka üzerinden irdelenecektir.

Zeka, Türk Dil Kurumu sözlüğünde şu şekilde tanımlanır: “İnsanın düşünme, akıl yürütme, öğrenme, kavramları ve nesneleri zihinde canlandırabilme, objektif gerçekleri algılama, yargılama, sonuç çıkarma, bedeni kontrol edebilme, duyguları doğru algılayabilme, değerlendirebilme, icat edebilme vb. yeteneklerinin ve becerilerinin tamamı; anlak, dirayet, feraset.” Bu tanımda zekaya ilişkin birçok özellik sıralanmaktadır. Bu özelliklerin kaynağı ya da ortak noktası ise bir şeylerin farkında olabilme ve bu farkındalık sayesinde kendi yapısına uygun çıkarımlarda bulunmasıdır.

İnsan, beş duyu organıyla dış dünyayı ve kendisini algılar ve algıladıklarını kullanarak farklı alanlarda yargılarda bulunur. Yapay zeka ise kendisine sunulan verilerle iş görür ve ancak bu verilere göre çıkarımlarda bulunabilir. Bu veriler, insanlar tarafından hangi türde bir sonuç isteniyorsa ona uygun olarak verilir.

Örneğin, yüz tanıma yapılması gerekiyorsa görsel, ses tanıması yapılması gerekiyorsa işitsel veya yazılı bir veri oluşturulması isteniyorsa yazılı veriler yapay zekalı sisteme girilir. Böylece sistem, o verileri algoritmasına uygun şekilde analiz ederek belirli çıkarımlarda bulunur.

Dolayısıyla, insan kaynaklı zeka ve yapay zeka en temelde amaç noktasında birbirinden ayrılmaktadır. İnsanın zekası hayatta kalmak üzere evrimleşmiştir; yapay zeka ise insanların hayatlarını kolaylaştırmak veya korumak için oluşturulmaktadır.

Sonuç olarak, yapay zeka her ne kadar insan gibi akıl yürütme ve problem çözme becerilerine sahip olsa da, insana özgü işleri kolaylaştırmak ve insan verimliliğini artırmak için icat edilmiş bir teknolojidir. Bu amaç doğrultusunda geliştirilmiş olması, insana özgü bazı özelliklerin eksik olmasını beraberinde getirmektedir. Bunların bazıları vicdana sahip olma, empati kurma ve yaratıcı kararlar almaktır. Özellikle vicdan gibi insana ait soyut özelliklerin algoritma tabanlı bir sisteme aktarılması mümkün değildir.

Bu bölümde yapay zekanın günümüzdeki tanımına kısaca yer verilmiş olup, bir sonraki bölümde yapay zekanın yazılı veriler üzerinden iş gören modelinin, hukukun kanun metinleri ve içtihatları üzerinden işleyen sistemiyle nasıl uyumlu çalışabileceği açıklanacaktır.

4.2.Doğal Dil İşleme

İlk ortaya çıktığı yıllarda basit mantık problemleri çözmek, şifre kırmak ve bazı strateji oyunlarını oynamak üzere tasarlanan yapay zekalı programlar, günümüzde başta sanayi, güvenlik teknolojileri ve eğitim olmak üzere hayatın hemen her alanında yaygınlaşarak kullanılmaktadır. Yapay zekaya yönelik artan bu ilgi, onun farklı dallara ayrılmasına da neden olmuştur. Bu alanların başlıcaları ise makine öğrenmesi, robotik, yapay sinir ağları, konuşma tanıma, görüntü tanıma ve doğal dil işleme olarak sayılabilir.

Robotik alandaki çalışmalar daha çok mekanik aksamaların kullanımı odaklıyken, yapay sinir ağları tıp alanında, görüntü tanıma ise özellikle güvenlik alanında iş görmek üzere geliştirilmektedir. Yapay zekanın diğer bir dalı olan doğal dil işleme modelleri ise yazılı metinler üzerinden iş görmek için tasarlanmaktadır.

İnsan topluluklarının gerek sosyal gerekse bilimsel olarak hemen her alanda dil üzerinden iletişim kurması, doğal dil işleme modelinin aslında en geniş çalışma sahasına sahip olmasını sağlamaktadır.

Doğal dil işleme, yapay zekanın insan dilini anlamlandırması ve çeşitli biçimlerde işleyerek yorumlamasıdır. Diğer bir ifadeyle, doğal dil işleme bilgisayarların insan dilini anlamasını ve üretmesini sağlayan bir dizi algorithmadan oluşur. Genellikle makine öğrenimi ve yapay sinir ağları teknolojileriyle bir arada geliştirilmektedir.

Makineler ve insanlar arasındaki iletişim ilk başlarda kodlar üzerinden kurularak mümkün olmuştur. Dolayısıyla insanın makineden istediğini alabilmesi için onun dilinden konuşması gerekmektedir. Ancak doğal dil işlemeli yapay zekalar sayesinde artık insanların ana dillerinde, diğer insanlarla kurdukları iletişim yöntemleriyle, bilgisayarlardan gerekli bilgileri almaları mümkün hale gelmiştir. Hatta gündelik hayatta farkında dahi olmadan bu teknoloji milyarlarca insan tarafından kullanılmaktadır.

Doğal dil işlemeli yapay zekaların gündelik hayatta en sıkça rastlanan kullanım alanları ise sohbet robotları, otomatik dil çevirileri, arama motorları ve metin analizleridir. Bu alanlar arasında doğal dil işlemenin çalışma konusu olan hukukta kullanımı da metin analizi kapsamına girmektedir. Doğal dil işlemenin metin analizindeki aşamaları ise şu şekilde sıralanabilir: dilbilgisi analizi, kelime bilgisi analizi, anlamlandırma ve mantıksal çıkarım (Adalı, 2016).

Doğal dil işlemek üzere hazırlanan yapay zekalı programlar, öncelikle hangi dil üzerinde çalışacaksa o dilden aldığı verilerle dil bilgisi analizi yapmaktadır. Bu sayede kelimeler arasındaki ilişkiyi çözebilme becerisi göstermektedirler. Yapay zekanın veri deposuna işlenen kelimeler, dil bilgisi kuralları çerçevesinde analiz edilir ve böylelikle cümleler program tarafından anlamlandırılır. Diğer bir anlatımla, program kendisine verilen bilgilerin öncelikle insanlar tarafından ne anlam ifade ettiğini bulmaktadır. Bir sonraki aşamada ise yapay zeka anlamlandırılmış veriler üzerinden çeşitli mantıksal çıkarımlar yapar.

Gündelik hayatımızdan bir örnek vermek gerekirse: en basit ve en sık kullanılan doğal dil işlemeli yapay zekanın kullanıldığı alanlar arama motorlarıdır.

Arama motoruna yazılan bir cümlede yapılan basit hatalar program tarafından işlenir ve kullanıcılara “şunu mu demek istediniz?” diye sorular yöneltilir. Arama motorunun, ondan ne istediğimizi yanlış yazmamıza rağmen çok kısa bir süre içerisinde ne demek istediğimizi anlaması, yapay zekanın doğal dil işleme özelliğiyle mümkün olmaktadır.

Elbette doğal dil işleme temelli yapay zekaların arama motorları tarafından kullanılmasının çok ötesine geçilmiştir. Önceleri sohbet robotları olarak uyarlanan ve çağrı merkezlerinde kullanılan doğal dil işlemeli yapay zekalı programlar, günümüzde artık daha komplike sorunlarla baş etmek üzere tasarlanmaktadır. Bilim, sanat, eğitim ve endüstri gibi birçok alanda kullanılan bu tür yapay zekaların, hukuk sistemlerinde de uygulanmasına yönelik deneyler ve hatta uygulamaya dönük projeler üretilmektedir. Bu tür çalışmalara sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Hukukun temelinde yer alan yazılı kanunlar, doğal dil işleme temelli yapay zekaların bu disiplin içinde kullanılması açısından büyük kolaylık sağlamaktadır. Yukarıda değinildiği üzere, direkt olarak insan dilini tanıyarak karşılık verme yetisinde olan bu tür teknolojiler, kanunları ve yerleşik içtihatları çok hızlı tarayabileceklerdir. Kanunların uygulandığı olayların da sözlü ya da yazılı ifadeler ve beyanlardan oluştuğu düşünüldüğünde, doğal dil işlemeli yapay zekaların hukuk alanında çok hızlı bir şekilde yol alması son derece olasıdır.

Yapay zekanın veri tabanına yürürlükteki mevzuat ve yerleşik içtihatların yüklenmesinin ardından, yeni davalara ilişkin verilerin de sisteme girilmesiyle, doğal dil işlemeli yapay zekalar, mevcut yasalar ve önceki içtihatlar ile henüz karar verilmemiş davalar arasında bir benzerlik analizi yaparak, çözüm bekleyen yeni uyuşmazlıklara ilişkin en uygun ve en tutarlı kararları önerebileceklerdir.

Davaların salt dilsel formlara indirgenmesi ve bu indirgemenin ardından yapay zeka tarafından oluşturulacak yeni kararların öncekilerle olan tutarlılıkları üzerinden değerlendirmeler yapılmasının bazı olumsuz sonuçları da olabilecektir. Nasıl ki her insan farklı kişisel ve fiziksel özelliklere sahipse, her hukuki uyuşmazlık da kendine has farklılıklar taşımaktadır. Bu nedenle, insan elinin çekildiği hukuk sistemlerinde, yapay zekanın çeşitli benzerlikler üzerinden kararlar oluşturması, kişisel ve somut olaylardaki farklılıkların gözden kaçmasına da neden olabilecektir.

Sonuç olarak, yapay zekanın imkanları ile hukuk sistemlerinin doğası arasında iyi bir analiz yapılarak, hem teknik olanaklar hem de etik değerler göz önüne alınmalıdır. Bir sonraki bölümde, yapay zekanın hukuk alanında kullanımına ilişkin farklı ülkelerden güncel çalışmalara ve pilot uygulamalara yer verilerek, günümüzde yapay zekanın hukuk alanında kullanımına ilişkin ulaştığı potansiyel ortaya konulacaktır.

5.YAPAY ZEKANIN HUKUK ALANINDA KULLANIMINA İLİŞKİN FARKLI ÜLKELERDEN ÖRNEKLER

Bu bölümde farklı ülkelerde yapay zekanın hukuk alanında kullanımı konusundaki güncel gelişmelere yer verilecek olup, ilk bölümde Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'deki uygulamaya dönük gelişmeler, ikinci bölümde ise Avrupa devletleri tarafından hazırlanan etik taslaklar ve hazırlanan kılavuz metinler üzerinde durulacaktır.

5.1. A.B.D. ve Çin'de Hukuk Alanında Gerçekleşen Yapay Zeka Gelişmeleri

Dünyada yapay zekanın hukuk alanında kullanılmasına ilişkin çalışmalar yürüten önde gelen iki ülke A.B.D. ve Çin'dir. Bu ülkelerde doğal dil işlemeli yapay zekaların hukuk sistemine entegrasyonuna ilişkin son yıllarda önemli adımlar atılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde hukuk alanında kullanılmak üzere geliştirilmiş üç önemli yapay zeka: IBM tarafından geliştirilen "Ross", Noory Bechor tarafından kurulan ve hukuk teknolojisi şirketi olan "LawGeex" ve Harvard öğrencilerinin kurduğu Evisort Şirketi bünyesinde geliştirilen "Evisort AI"dır.

IBM tarafından 2016 yılında geliştirilen "Ross" adlı yapay zeka, bir hukuk şirketinde icra-iflas hukukunda görev yapan avukatlara yardımcı olması için satın alınmış ve kullanılmaktadır. Doğal dil işleme ve makine öğrenimi teknolojisini kullanan Ross, şirket avukatlarına hukuki araştırmalarda, dava analizlerinde ve davalara ilişkin delil ve belgelerin düzenlenmesinde yardımcı olmaktadır. Ross, binlerce sayfadan oluşan hukuki metin ve kararı tarayarak şirket avukatlarına hızlı ve doğru bilgiler sunabilmektedir. Bu teknolojinin ileride avukatlık şirketleriyle sınırlı kalmayıp, hakimler için de binlerce kararı tarama ve dava dosyalarıyla ilgili olanları bulmada kolaylık sağlayacağını düşünmek mümkündür (NTV Radyo ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş., 2016).

LawGeex yazılımı da aynı Ross gibi yasal belgelerin önemli noktalarını özetleyebilmekte, muhtemel problemleri ya da hataları tespit edebilmektedir. LawGeex'in yapay zekası, çeşitli hukuk firmalarına, ticari işletmelere ve devlet kurumlarına danışmanlık vermek üzere kullanılmaktadır. Başlıca kullanım alanları ise sözleşmelerin incelenmesi, ihbar mektuplarının hazırlanması, mahkeme kararlarının analizi ve uyumluluk risklerinin değerlendirilmesidir.

LawGeex, 20 deneyimli Birleşmiş Milletler Avukatı ile kullandıkları yapay zekalı yazılımın performansını karşılaştırmak için 2018 yılında bir deney yapmıştır. Bu deneyde avukatlara ve yapay zekalı yazılıma, şirket danışanlarının günlük yasal risk analizinin yapılması istenmiştir. Sonuçta, analizlerin doğruluğunda avukatların başarı oranı %64-%94 arasında değişirken, programın başarı oranı %94 çıkmıştır. Ayrıca avukatlar kendilerine verilen görevi ortalama 92 dakikada bitirirken, yapay zeka bu görevi 26 saniyede tamamlamıştır. (LawGeex, 2018).

Evisort Şirketi bünyesindeki "Evisort AI" adlı yapay zeka da doğal dil işleme ve makine öğrenmesi teknolojilerini kullanarak avukatlara yardım etmek üzere tasarlanmıştır. Programın kullanımı sayesinde avukatların zamanlarından yaklaşık 10 yıl tasarruf edebilecekleri tespit edilmiştir (Harvard University, 2017). Yine Harvard bünyesinde geliştirilen "CO-IN (Contract Intelligence)" adlı yapay zeka da hukuki sözleşmeler hakkında avukatlara ve banka memurlarına yardımcı olarak kullanılmaktadır. Bu programın da bir insan tarafından yaklaşık 360.000 saatte gözden geçirilebilecek finansal verileri saniyeler içinde inceleyebildiği belirtilmektedir (Futurism, 2017).

Amerika'daki bu örneklerin yanında Çin'de de yapay zekanın hukuk alanında kullanımı adına önemli adımlar atılmaktadır. Çin devleti yapay zeka alanındaki araştırmalarını son on yılda %400'e varacak düzeyde artırmış ve uygulamaya dönük projeler üretmeye başlamıştır (Erdoğan, 2021). Çin devleti yapay zekanın hukukta kullanımına ilişkin çalışmalarına ilk olarak 2016 yılında başlamıştır. "Akıllı Mahkeme" adıyla başlattığı bu veri tabanı günümüzde oldukça ilerletilmiş ve hukuk alanında birçok işlevde kullanılan bir sistem haline gelmiştir.

Çin'de kullanılan yapay zeka teknolojisinin bir işlevi "Yapay Zekalı Yargıç" modeliyle dava açılışları sırasında internet üzerinden kişilere destek verilmesidir. Çin haber ajansı Xinhua'da yer alan habere göre bu destek, vatandaşlara internetten

erişim sağlayabildikleri bir modül üzerinden sunulmaktadır. Bu modüle bağlanan vatandaşları ekranda bir kadın silueti karşılamaktadır. Bu siluet, sistemin ara yüzüdür ve insanların daha kolay ve kendilerini güvende hissederek hukuki başvuru yapabilmelerine yardımcı olmaktadır (Altun, 2019; Xinhuanet, 2019). Bu destek sayesinde basit usul hatalarının önüne geçilmiş ve hakimlerin iş yükü azaltılmıştır. Bu da hakimlerin dosyalara daha uzun zaman ayırması ve daha detaylı inceleme yapmasının önünü açmıştır (Xinhuanet, 2019). Çin yetkililerinin iddialarına göre, yapay zekanın hukuk alanında kullanımı sayesinde hakimlerin iş yükü üçte birden daha fazla azalmıştır. Ayrıca yine bu sistem sayesinde 2019 ile 2021 yılları arasında 45 milyar dolar tasarruf sağlandığı da Çin yetkilileri tarafından basına açıklanmıştır. Çin Yüksek Halk Mahkemesi tarafından verilen güncel bilgilere göre, yapay zekalı sistem ülke genelindeki tüm hakimlerin masasına bağlanmış durumdadır. Bu sistemin, hakimlere karar verme konusunda çeşitli destekler sunduğu belirtilmektedir. Yapay zeka, hakimler için çeşitli taslaklar hazırlayabilmekte ve kararlarındaki hataları gösterebilmektedir (Wodecki, 2022).

Çin devlet yetkilileri, sistemin önümüzdeki yıllarda daha da geliştirileceğini ifade etmektedir. Öyle ki; hakimler Yapay Zekalı Yargıç modelinin önerdiği taslak kararlara uymak istemiyorlarsa, bunu sisteme yazılı bir biçimde açıklamak zorunda kalacaklardır. (Kadam, 2022).

Çin'in yapay zekanın yargıda kullanımı konusunda yaptığı cesur ve hızlı adımlar heyecan verici nitelikte olmakla beraber, etik konuların bu teknolojik gelişmelerin uygulanması sırasında ne derece dikkate alındığı ciddi bir soru işaretidir.

Bir sonraki alt başlıkta yapay zekanın yargı alanında pratik kullanımını yaygınlaştırmadan önce, etik ve diğer teorik problemlere ilişkin çalışma yürüten batılı ülkelere yer verilecektir.

5.2. Avrupa'da Hukuk Alanında Gerçekleşen Yapay Zeka Gelişmeleri

Avrupa Birliği devletleri son yıllarda yapay zekanın hukukta kullanımı konusunda özellikle etik çalışmalar yürütmektedir. Bununla beraber İngiltere, Hollanda ve Letonya devletlerinde de Çin'de uygulanan yapay zekalı yargıç modeline benzer uygulamalar kullanılmaktadır.

Örneğin İngiltere’de Stanford Üniversitesi öğrencisi Joshua Browder tarafından “DoNotPay.com” adlı bir platform üzerinden kullanıma sunulan “*The World’s First Robot Lawyer*” isimli yapay zeka, Çin’de kullanılan Yapay Zekalı Yargıç modeline benzer bir biçimde insanlara internet üzerinden hukuki destek vermektedir. Şu ana kadar destek verebildiği alanlar ise başlıca şunlardır: park cezalarına itiraz, borç yönetimi, iş hukuku ve göçmenlik konularıdır (Yılmaz, 2020).

Bu konularda, doğal dil işlemeli yapay zeka tarafından, hukuki belgelerin analiziyle potansiyel sorunların tespiti sağlanmakta ve kullanıcılar için hukuki argümanlar sunulmaktadır. Bu yazılımın özellikle park cezalarındaki hukuki danışmanlığının başarı oranı dikkat çekmektedir (Kızrak, 2019).

Ayrıca yazılımın insanlar tarafından kullanılmaya başlandığı tarihten itibaren 2 milyondan daha fazla vakayı çözdüğüne ilişkin iddialar yer almaktadır. DoNotPay adlı girişim projesindeki yeni hedefin ise insanlara yasal olarak duruşmalarda avukat rolü üstlenmek olduğunu açıklamıştır. Şirket kurucusu Joshua Browder tarafından basına verilen bilgiye göre: yapay zeka, aşırı hız konusunda suçlanan bir sanığa duruşmada kulaklık yardımı ile hukuki destek sağlayarak avukat rolü üstlenmeyi deneyecektir (Mashable Türkiye, 2023).

Görülmektedir ki; Avrupa’da da pratik çalışmalar Çin ve Amerika kadar ileride olmasa da denenmektedir. Ancak Avrupa’da yapay zekanın hukuk alanında kullanılması için yürütülen teknolojik çalışmaların yanında etik çalışmalar da yapılmaktadır. (CEPEJ., 2018).

Bu konudaki ilk çalışmalar 2012 yılında “RoboLaw Project” ile yapılmaya başlamıştır. Bu çalışmada Avrupa Parlamentosu’nun destekleriyle robotik teknolojinin hukukta ve etik alanındaki etkileri ele alınmıştır. Çalışmada güncel kanunların bu yeni gelişen teknolojiye hazır olup olmadığı tartışılmış, robotik teknolojinin gelişimi ile insanların etik değerleri arasındaki etkileşim irdelenmiştir (RoboLaw, 2014). Bu projenin ardından ise 2014 yılında “Robotik Alanın Hukuki Düzenlemesi Rehberi” adlı çalışma ortaya çıkmıştır.

Avrupa’daki yapay zekanın hukukta kullanımına ilişkin diğer önemli adım ise 2018 yılında Avrupa Birliğine üye devletler tarafından imzalanan Yapay Zeka İşbirliği Bildirgesi’dir. Bu bildirge ile Avrupa Birliğine üye devletler yapay zeka

konusunda etik ve hukuki konular başta olmak üzere sosyal ve ekonomik olarak ortak hareket etme iradelerini ortaya koymuşlardır.

Bu bildirgenin devamında ise yine 2018 yılında “*Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartı/European Commission for the Efficiency of Justice*” adıyla belirli şartlar kabul edilmiştir. Avrupa Konseyi Avrupa Adalet Verimlilik Komisyonu tarafından hazırlanan bu metinde yapay zekanın yargı sisteminde kullanımına ilişkin etik ilkeler belirlenmiştir.

Üye devletlerin yasama ve yargı sistemlerine rehber olmak adına oluşturulmuş beş temel şart ise şunlardır: temel haklara saygı, ayrımcılık yapmama, kalite ve güvenlik, şeffaflık ve tarafsızlık, kullanıcı kontrolünde olma (Erdoğan, 2021).

Bir sonraki bölümde hazırlanan metnin evrensel değerler içermesi ve ülkemizde yapay zekanın hukukta uygulanışında da rehber olabilme potansiyali olması nedeniyle, kabul edilen bu şartlara ayrıntılı olarak değinilecek olup, bu şartların temel değerler olarak görülmesinin nedeni ve önemi üzerinde durulacaktır.

5.2.1.Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartları

5.2.1.1.Temel Haklara Saygı İlkesi

Bu ilkenin kabul edilmesinin temel nedeni, Avrupa Konseyine üye devletler için bağlayıcı olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki temel insan hak ve özgürlükleriyle uyumlu bir yapay zeka geliştirmektir.

Bu ilkeyle yeni geliştirilecek yapay zeka modellerinin, insanlığın çağlar boyunca edindiği temel insan haklarına saygılı ve hatta onları koruyucu bir rol üstlenmesi amaçlanmaktadır. Yapay zekanın, herhangi bir uyuşmazlığa ilişkin karar verme sürecinde, yardımcı olarak kullanılması nedeniyle oluşacak her türlü temel insan hakkının kısıtlanmasının ya da engellenmesinin önüne geçilmelidir. Örneğin kişilerin adil yargılanma, eşit şartlarda yargılanma ve hakime erişim hakları korunmalıdır. Bu haklar hukukun temelinde yer alırlar ve günümüze kadar insanlığın çeşitli sıkıntılar çekerek zorlukla kazandığı evrensel insan haklarıdır. Vatandaşlarının yapay zekalı yargı sistemine geçişi sürecinde bu tür hakları korunmalıdır. Ayrıca hukuk uygulayıcıları olan hakimlere tanınmış olan bağımsızlık ve tarafsızlık hak ve

ödevleri de aynı şekilde korunmalıdır. Diğer bir anlatımla hakimlerin yapay zekalı uygulamaları kullanıyor olmaları bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını zedelememelidir. Özellikle karar alma sürecinde yapay zeka kullanılması hiçbir şekilde hukukun üstünlüğünden öncelikli olmamalı ve hakimlerin bağımsızlığı ilkesine saygı gösterilmelidir (CEPEJ., 2018).

Kabul edilen birinci ilkede, hakimlerin özellikle karar alma süreçlerine vurgu yapılması ve temel insan hakları ve özgürlüklerinin korunmasında hakimlerin bağımsızlıkları ve tarafsızlıklarının korunmasının gerekliliği üzerinde durulması, çalışma konumuz olan ve ülkemizde hakimlerin bağımsızlıklarının ve tarafsızlıklarının da teminatı olan vicdani kanaatin hukuk sistemindeki önemini de dolaylı yünden göstermektedir. Dolayısıyla yapay zekanın yargı sistemine entegrasyonunda verimlilik, kolay erişilebilirlik, ekonomik kaygılar, hızlı sonuç alınabilirlik gibi birçok özellik, hukukun üstünlüğü, adil yargılanma, tarafsızlık, hakimlerin bağımsızlığı gibi ilkelerin önüne geçmemelidir.

5.2.1.2. Ayrımcılık Yapmama İlkesi

Bu ilke günümüzde hukuk sistemlerindeki diğer önemli bir değer olan ayrımcılık yasağının yapay zeka uygulamalarında da işletilmesini güvence altına alır.

Hukuk alanında kullanılacak olan yapay zeka modellerinde din, ırk, cinsiyet gibi farklılıklar nedeniyle ayrımcılığa yer verilmeyeceği üzerinde anlaşılmıştır. Ayrıca ayrımcılığa yer verilmemesinin yanında, mevcut hukuk sistemlerinde hala tam olarak uygulanamayan ayrımcılıkların da önlenmesi amacıyla çalışılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Uygulanacak yapay zeka destekli sistemin hem geliştirilmesi sırasında, hem de kullanımı sırasında, sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer tüm farklılıklara rağmen tüm insanlığın temel haklarına eşit düzeyde erişmesi hedeflenmektedir.

Ayrımcılığı önlemeyi amaçlayan bu ilke, veri depolayıp, topladığı verileri de kategorilere ayırarak çalışan yapay zeka destekli sistemler için oldukça önemlidir. Çünkü yapay zekanın insanları çeşitli etnik, siyasi, dini ve diğer farklı gruplara bölerek kategorilemesi son derece kolaydır. Bu da beraberinde yargılanma sırasında ayrımcılığa neden olabilme ihtimalini doğurmaktadır. Sistemin kullanıcısı olan kişilerin bu tip kategorileri kullanmamayı seçmesi elbette mümkündür. Ancak

insanlık tarihi bize çeşitli dönemlerde ırkçılık başta olmak üzere birçok ayrımcı politikayı benimseyen siyasi partinin iktidar olduğunu göstermektedir. Bu nedenle en güvenilir yol, yeni oluşturulacak sistemde insanların bilgilerinin hiçbir şekilde kategorilere ayrılmaması olacaktır. Böylece sistem sonraki yıllarda da istense bile ayrımcılık amacıyla kullanılmayacaktır (CEPEJ, 2018).

Ayrıca yapay zekanın hukukta kullanımı esnasında, içtihat taraması yaparak benzerlik ve farklılık üzerinden uygun öneriler sunarken, insanların şahsi özellikleri ile ırk, din, cinsiyet gibi özellikleri dikkate almaması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Örneğin hırsızlık suçundan ceza alacak bir şahsa takdiri indirim uygulanıp uygulanmayacağına karar verilmek istendiği bir durumda, benzer davalarda, benzer suçlulara takdiri indirim uygulanıp uygulanmadığı yapay zeka tarafında taranırken şu hususun program tarafından bilinmesi gerekmektedir: benzerlik taramasında sanıkların cinsiyetleri, ırkları ya da dinlerine değil; o davadaki hal ve tavırlarına ya da sabıkalarına bakılır. Bu gibi özellikler şahıslara verilecek cezada indirim uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin kriterlerdir. Eğer yapay zeka veri tabanında bulunan önceki kararlar arasında tarama yaparken kişilerin insan haklarıyla güvence altına alınan tercihlerini ya da doğuştan gelen özelliklerini de dikkate alarak ilerlerse, bu kabul edilemez hatalı uygulamalara neden olur.

5.2.1.3. Kalite ve Güvenlik İlkesi

Oluşturulacak sistemlerin kaliteli olmaları için geniş bir alandan yararlanmaları gerekmektedir. Sistem tasarımcıları ve geliştiricileri özellikle adalet sisteminde görev yapan hakim, savcı ve avukatlarla iş birliği içinde olmalıdırlar. Ayrıca bununla da yetinilmeyerek sosyoloji, felsefe ve diğer toplum ve insan bilimleri alanlarında araştırma yapan akademisyenlerden de yararlanılmalıdır.

Kaliteli bir sistemin oluşturulması, gelişimi ve uygulanasında her bir aşamada farklı disiplinlerden uzmanların katılımı ile oluşturulacak ekipler tarafından teknik, sosyoloji, ekonomik ve etik bakımdan denetlenmeli ve yetkin bir bakış açısı sağlanmalıdır.

Sistemin güvenlik adımıında ise, geliştirilecek dijital modelin, mevcut diğer dijital teknolojiler gibi siber saldırılara açık bir yapısı olacaktır. Bu nedenle yapay

zekanın bu anlamda üst düzeyde güvenli bir algoritmaya sahip olması ve olabildiğince sisteme dışarıdan müdahalelerin önüne geçilmesi, ayrıca sistem içi verilerin güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Kaldı ki yapay zekanın hukuk alanında kullanımı birçok gizli ve özel verinin depo edilmesi anlamına gelmektedir. Bunlar da üst düzey kişisel veriler kapsamında olacağı için, geliştirilecek olan sistemin arttırılmış bir kalite ve güvenlikle donatılması gerekmektedir. Ayrıca sistemin uygulayıcılarının ve verileri depolayan kişilerin de sisteme yetkisiz ve gereksiz yere ulaşmalarının da önüne geçilmelidir.

Sistemin karar vermesinde kullanacağı verilerin ise doğruluğunun garanti edilmesi için sertifikalı kaynaklar tarafından sisteme veri sunulabilmelidir. Bu verilere ise sonradan müdahale edilmesinin kesinlikle önüne geçilmelidir. Sistemde bulunan verilerin değiştirilmemiş olduğunun kontrolü ve güvenliği içinde sistemin süreçleri açık ve takip edilebilir olmalıdır.

5.2.1.4. Şeffaflık, Tarafsızlık ve Adalet İlkesi

Şeffaflık ve tarafsızlık ile adaleti hakim kılma arasında uygun bir denge kurulmalıdır. Yapay zekalı yazılımlar üzerine kuruldukları algoritmalarla iş gören teknolojilerdir ve bu algoritmaların nasıl işlediğinin açık ve anlaşılır olması gerekmektedir.

Yapay zekanın çalışması ve karar verme sürecindeki sistemin insanlar tarafından bilinmemesi güvensizliğe neden olacağı gibi, haksız uygulamalara da zemin hazırlayacaktır. Ancak sistemdeki tüm verilerin tam bir şeffaflıkla vatandaşlara açılması da bazı hak ihlallerini beraberinde getirebilecektir. Örneğin ticari sır olarak saklanması gereken bilgilerin saklanmaması da bir tarafın hakkının korunmaması anlamında gelecek ve tarafsızlık ilkesine aykırılık oluşturacaktır.

Geliştirilecek sistemlerde asıl olan adaletin sağlanmasıdır. Bu nedenle de hangi tür verilerin tamamen şeffaf, hangi tür verilerin kısıtlı olacağının ayrımının iyi yapılması gerekmektedir. Kısıtlanacak verilerin kötüye kullanımı veya tahrip edilmesinin ise bağımsız uzmanlar tarafından denetlemesi yoluyla önüne geçilebilir. Yetkili kurumlar ya da kişiler tarafından önemli ve gizli olması gereken verilere sertifika verilmesi yoluyla sınırlı şeffaflık düzeyinde güvenlik sağlanabilir (CEPEJ., 2018).

5.2.1.5.Kullanıcı Kontrolünde Olma İlkesi

Yapay zeka her ne kadar hızlı ve daha tutarlı kararlar verme potansiyeline sahip bir teknoloji olsa da, insan hayatını ve sosyal hayatı tamamen yapay zekaya devretmek son derece yanlış ve tehlikeli olabilir. Bu nedenle yapay zekanın yardımcı olarak kullanımı ya da opsiyonel kullanımı gibi seçenekler olmalıdır ve vatandaşların bu tür sistemlere karşı itiraz etmek hakları olmalıdır. Vatandaşlar ayrıca yapay zekalı sistemlerin özelliklerini, onlara hangi seçenekleri sunduğunu bilmelidir. Bu konuda olabildiğince geniş bir bilgilendirme yapılmalı ve insanların haklarının farkında olmaları sağlanmalıdır. Böylelikle yargılama öncesinde ya da sırasında yapay zekalı sistemin kullanımına veya kullanımıyla ortaya çıkan duruma karşı itiraz etme hakkını bilebilecek ve o hakkı gerektiğinde kullanabilecektir.

Yargı alanında görev yapan uzmanlar ise kullanılan sisteme bağlı kalmayarak önlerine gelen uyumsuzluğun kendine özgü özelliklerine göre hareket edebilmelidir (CEPEJ., 2018).

2018 yılında “Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartı” kabul edildikten sonra, 2019 yılında “Güvenilir Yapay Zeka Etik Rehberi” hazırlanmıştır. Bir sonraki bölümde vicdanın da etik değerler arasında yer alması nedeniyle hazırlanan bu etik rehber incelenecektir.

5.2.2. Güvenilir Yapay Zeka Etik Rehberi

Avrupa’da 2019 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Yapay Zeka Üst Düzey Uzman Grubu tarafından yayınlanan "Güvenilir Yapay Zeka Etik Rehberi"ne göre, geliştirilecek yapay zekalı sistemlerin üç ana özelliği bulunmaktadır: yürürlükte bulunan yasal düzenlemelere uygun olmak, etik ilkelere saygılı olmak ve teknik açıdan güçlü olmak (European Commission, 2019).

Bu ilkeler, adil ve güvenli yapay zeka kullanımı için vazgeçilmez temel ilkeler olarak kabul edilir. Bu nedenle, bu ilkelerle ilgili detaylı açıklamalar aşağıda alt başlıklar halinde yapılmıştır.

5.2.2.1.Yürürlükte Bulunan Yasal Düzenlemelere Uygun Olmak

Yayınlanan rehberde, yapay zekanın yürürlükte bulunan yasal düzenlemelere uygun olması kavramı geniş bir anlam taşımaktadır. Bu düzenlemeler; Avrupa Birliği'nin oluşturduğu anlaşmalar, ülkelerin iç hukuk sistemlerindeki yasalar, uluslararası anlaşmalar ve insan haklarına ilişkin temel hukuk normları gibi çeşitli yasal düzenlemeleri kapsar. Hukuk alanında kullanılacak yapay zekalı sistemler, yazılı kanunlara ve sözleşmelere uygun olmalıdır ve aynı zamanda hukukun temel değerleri doğrultusunda da tasarlanmalıdır.

Çalışmanın başında vurgulandığı gibi, hukuk yapay zekanın hem kullanım alanlarını belirleyen hem de sınırlarını çizen bir disiplindir. Bu nedenle yapay zeka, yıllarca tartışılarak oluşturulmuş hukukun temel değerlerine ve içtihatlarına zarar vermemelidir. Yapay zeka ve hukuk arasında bir uyum sağlanması gerektiğinde, hukukun tercih edilmesi önemlidir. Bu, yapay zekanın hukuk içinde kullanımını artırmak ve daha işlevsel hale getirmek için ulusal ve uluslararası temel hukuk normlarının esnetilmemesi gerektiği anlamına gelir. Yanlış adımlar, ilerleyen süreçte insan hakları ve özgürlükleri açısından ciddi zararlara yol açabilir.

5.2.2.2.Etik İlkelere Saygılı Olmak

Yapay zekanın etik ilkelere saygılı olması ilkesiyle bir üst başlıkta bahsedilen yazılı devletler arası anlaşmaların ve iç hukuk normlarının da ötesinde, insanın insan olmakla doğal olarak kazandığı haklara ve insanlığın tarihsel olarak oluşturduğu diğer değerlere vurgu yapılmaktadır. Bu değerler toplumu etik üzerinden etkiler.

Etik, bireysel ve toplumsal ilişkilerde iyi ve kötü ya da doğru ve yanlış belirlemede kullanılan temel değerlerin araştırıldığı bir disiplindir. Temel etik değerler ise: dürüstlük, adalet, sorumluluk, özgecilik, hoşgörü, vicdan gibi sıralanabilir. Pratik hayatta etik disiplini içinde incelenen vicdan, insanların iyi ve kötüyü ayırt emesinde bir kılavuz görevi üstlenmektedirler. İnsanlar hem kendi davranışlarını, hem de başkalarının davranışlarını bu değerlerin yardımıyla analiz edebilirler ve belirli yargılara varabilirler.

Kanun maddelerinde yer almayan etik değerler toplumu oluşturan insanlar tarafından gönüllülükle uygulanarak ortaya çıkabilir ya da kanun maddelerinde

hakimlere veya diğer hukuk uygulayıcılarına takdir yetkisi verdiği durumlarda işlerlik kazanır.

Önceki bölümlerde vicdana ilişkin ayrıntılı inceleme yapılmıştır. Diğer etik değerler ise çalışmanın kapsamı dışında çıkmamak için ayrıca ele alınmayacaktır. Vicdan ise etik değerler arasında yer alması nedeniyle, bu ilke kapsamında yapay zekanın hukuka entegrasyonunda koruması gereken bir değer olarak kabul edilmelidir.

5.2.2.3. Teknik Açıdan Güçlü Olmak

Oluşturulacak yeni sistemin özelliklerinde vurgulanan üçüncü özellik ise teknik açıdan güçlü olmasıdır. Bu başlık altında sistemin kuruluşunda dikkat edilmesi gereken güvenlik unsuruna ve sistemin işleyişindeki başarısına değinilmektedir. Birçok açıdan saldırıya ve üzerinde değişiklik yaratma girişimine uğrayabilecek bir sistem olacağı için, hukuka uygun olma, etik değerlere saygılı olma ilkelerinin yanında buna da dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kaldı ki eğer sistemin güvenliği sağlanmazsa sistem tamamen başarısız olacaktır.

Bu ilke içerisinde ayrıca önceki bölümde, Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartları başlığı altında incelenen “Kalite ve Güvenlik” ilkesinde açıklanan tüm özelliklerin de yer aldığını söyleyebiliriz.

Yapay zekanın uygulanışına rehber olarak hazırlanan bu metinden sonra *“Yapay Zeka ve Adalet: Sürdürülebilir ve Etik Bir Gelecek İçin Temel İlkeler yayınlanmış”* ve Avrupada pilot uygulamalara başlanmıştır.

Yukarıda Avrupa Birliği tarafından *“Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartı”* ve *“Güvenilir Yapay Zeka Etik Rehberi”* başlıklı raporlarda yer verilen temel ilkelere ve şartlara ilişkin bilgiler verilmiş olup, çalışmanın bir sonraki bölümünde bu ilkeler de dikkate alınarak, ülkemizde yapay zekanın hukuk alanında kullanılmasına ilişkin mevcut gelişmelere yer verilecektir.

6.TÜRKİYE’DE YAPAY ZEKANIN HUKUK ALANINDA KULLANIMI

6.1.Türkiye’de Yapay Zeka Alanındaki Gelişmeler

Dördüncü bölümde yapay zekanın yargı alanında kullanımı konusunda çalışma yürüten başlıca ülkelere yer verilmiştir. Bu ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri ve Çin 2016’ yılında yapay zekayı teknik olarak hukuka entegre etme çalışmalarına başlamışlar, Avrupa ise 2012’den itibaren yapay zekanın hukukta kullanımı sonrası yaşanabilecek etik sorunları tartışmaya açmıştır.

Türkiye’de ise dünyada yaşanan bu gelişmelerden çok daha yavaş ve kısıtlı gelişmeler yaşanmaktadır. Öyleki hukuk alanında yapay zeka kullanımıyla ilgili kapsamlı ilk çalışma 2019 yılında, Ankara Barosu, İstanbul Barosu ve İzmir Barosu tarafından ortak hazırlanan “*Yapay Zekâ Çağında Hukuk Raporu*” ile mümkün olmuştur (Kızrak, 2019).

Bu çalışmada farklı ülkelerden örnek çalışmalar ve gelişmelere yer verilerek, yapay zekanın hukukta kullanımı konusunda başlangıç düzeyinde de olsa temel etik ve cezai sorunlara dikkat çekilmiştir. Ayrıca hazırlanan çalışma ile fakültelerde öğrenim gören yeni hukukçulara gelişen teknoloji konusunda eğitim verilmesi, kanunlarda yapay zekaya göre değişiklikler yapılması konusunda taslaklar hazırlanması gibi bazı çözüm önerileri de sunulmuştur. Ancak ne yazık ki bu çalışma beklenen ilgiyi görmemiş ve öneriler teoride kalmıştır.

Ülkemizde yapay zekanın toplumsal alanlarda uygulanmasına ilişkin diğer bir gelişme 2018 yılında, 30533 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2018/164 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı kurulan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisidir. (T.C. Dijital Dönüşüm Ofisi) Bu ofis dijital gelişmelerin kamu ve özel sektörde dönüşümünün hızlı ve kaliteli bir şekilde gerçekleşmesi için kurulmuştur.

Dijital Dönüşüm Ofisi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı iş birliğiyle hazırlanan “*Ulusal Yapay Zeka Stratejisi 2021-2025*” genelgesidir.

Hazırlanan stratejide yapay zekanın etik ve hukuki bir düzlemde gelişmesinin önemi vurgulanmış, yapay zeka teknolojisinin hızlı bir şekilde gelişiminin getirdiği ulusal güvenlik, insan haklarının korunması ve ayrımcılığın önlenmesi gibi konulara da yer verilmiştir (T.C. Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021).

Bu anlamda ülkemizde hazırlanan bu belgenin, önceki bölümlerde incelenen “*Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartı*” ve “*Güvenilir Yapay Zeka Etik Rehberi*” ile paralel olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca bu genelgeyle Ulusal Yapay Zeka Stratejisi Yönlendirme Kurulu kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi bünyesinde kurulan başkanlıklardan biri de Büyük Veri ve Yapay Zekâ Uygulamaları Dairesi Başkanlığı’dır (T.C. Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021).

Bu başkanlık bünyesinde veri güvenliği ve yapay zekaya ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Ancak henüz ülkemizde yapay zekanın hukuk alanında kullanımına ilişkin uygulamaya dönük bir gelişme bulunmamaktadır.

Özellikle hukuk alanını da kapsayan sosyal bilimler alanındaki projelerin azlığına Ulusal Yapay Zeka Stratejisinde de değinilmiştir. Tübitak’ın 2007-2020 yıllarında dijital dönüşüm projelerine verdiği toplam 1290 destekten yalnızca 11 tanesi sosyal bilimler alanında olmuştur. Genel olarak ise sanayi alanındaki projelere destek sağlandığı göze çarpmıştır (T.C. Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021).

6.2.Mevcut Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye’de Yapay Zekanın Yargı Alanında Kullanımı

Tezin önceki bölümünde Türkiye’de yapay zekanın toplumsal alanda kullanımıyla ilgili yürütülen çalışmalara, özellikle yargı sistemi bağlamında değinilmiştir. Bir sonraki bölümde ise yapay zekanın yargı alanında vicdani kanaat çerçevesinde nasıl kullanılabileceği tartışılacaktır. Bu kapsamda öncelikle yapay zekanın Türk hukukunda karar verici olarak nasıl kullanılabileceği ele alınacak, ardından diğer seçenekler de değerlendirilecektir.

6.2.1.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Karar Verici Olarak Kullanımı

Yukarıda bahsedildiği üzere diğer tüm disiplinler yapay zekayı kullanan durumundayken, hukuk yapay zekayı hem kullanan, hem de düzenleyen bir disiplindir. Bu nedenle bir yandan yapay zekanın hukuka entegrasyonu konusunda teknik çalışmalar yapılırken, diğer yandan hukukun bu çalışmalara ilişkin sınırlarına bakılmalı ve gerekli görülmesi durumunda yeni yasal düzenlemelere gidilmelidir.

Türkiye’de mevcut hukuk düzeninde uygulanan tüm yasaların dayanağı olan 1982 Anayasasına baktığımızda yapay zekanın hukukta kullanılmasına direkt olarak engel olan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Bununla birlikte bazı maddelerin içeriğine girildiğinde üzerine düşünülmesi gereken problemler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birisi de vicdan kavramına değinilmiş olan Anayasamızın 138. maddesidir. Bu maddede hakimlere verilen vicdani kanaat kullanma sorumluluğu ile yapay zekanın makine temelli yapısı ve çalışma şekli, ortaya çözülmeyi bekleyen bir sorun çıkarmaktadır.

Hukuk alanında kullanılan, doğal dil işlemesine dayalı yapay zekalı yazılımlar işleyiş ve karar verme bakımından insanlardan farklıdırlar. Yapay zekalı programlar, içerdikleri verileri analiz ederek kararlar alırlar. Bu analiz süreci, büyük miktarda veriyi hızlı bir şekilde işleyerek desenler ve ilişkiler bulmayı sağlar. Programlar, bu bulgulara dayanarak belirlenen kuralları ve algoritmaları kullanarak sonuçlar üretirler. Böylece doğal dil işlemeli yapay zeka sistemleri, insan dilini anlayarak metinleri yorumlar ve bu bilgileri kullanarak dil tabanlı görevleri yerine getirebilirler.

İnsanlar ise bilgileri ve tecrübeleriyle beraber, vicdanlarını da katarak çeşitli kanaatler oluşturabilmektedir. Ülkemizde yargı alanında görev yapan hakimler de, Anayasa ve Ceza Muhakeme Kanununa göre, vicdani kanaatlerini önlerine gelen uyuşmazlıkları çözerken kullanmakla yükümlüdür. Yapay zeka ise doğal dil işlemesine bağlı çalışan sisteminde vicdani kanaat olmaksızın veriler üzerinden direkt olarak bir sonuç ya da karar sunmaktadır. Bu noktada hakimler ve yapay zeka arasında önemli bir fark ortaya çıkmaktadır. Hakimler önlerindeki uyuşmazlığın taraflarını bizzat görürler ve dinlerler. Bir yandan onların uyuşmazlık konusundaki iddialarını ve savunmalarını yasalar ve yerleşik içtihatlar ölçüsünde değerlendirmeye alırlar, diğer yandan taraflarının mahkemedeki tutumları, sosyal ekonomik şartları

meydana gelen toplumsal ya da bireysel zarar gibi durumları da dikkate alırlar ve belirli bir vicdani kanaate vararak karar verirler.

Anayasa'nın 138. maddesi hakimlerin yargılamada vicdanlarını kullanmalarını karar verme aşamasıyla sınırlamıştır. Ancak Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesinde hakimın vicdani kanaati kullanımı daha geniş bir alana yayılmıştır. Madde kapsamında hakimın sadece karar aşamasında değil, delilleri değerlendirirken de vicdani kanaatine başvurması gerekmektedir. Buna göre dinlenen tanıklar, tarafların beyanları, itirazları ve mevcut diğer tüm deliller hakimın vicdanında süzülerek analiz edilmelidir. Hakimler, mağdurların veya sanıkların ifadelerini alırken, onların ruh halini, pişmanlıklarını ve ıslah olma ihtiyaçlarını insan olarak algılar, analiz eder ve yasanın kendisine verdiği vicdani kanaatini buna göre şekillendirerek hüküm verirler. Doğal dil işleme tabanlı yapay zekalar ise yargı sürecindeki tüm bu unsurların veri olarak sisteme dahil edilmesinin ardından, önceki verilere dayanarak en uygun ya da en tutarlı kararı oluşturma kapasitesine sahip bir teknolojidir. Ancak bu durum, somut olayın kendine özgü özelliklerinin veya toplum üzerinde yarattığı etkilerin gözden kaçmasına neden olabilir.

Örneğin Türk Ceza Kanunu 22. maddesinin 6. fıkrasında: *“Taksirli hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmez; bilinçli taksir halinde verilecek ceza yarıdan altıda bire kadar indirilebilir.”* şeklinde bir hüküm vardır. Bu kanun maddesine göre taksirli bir hareket sonucu birinin yaralanmasına yahut ölümüne neden olan bir kişiye, eğer neden olduğu bu durum o kişi için daha büyük bir acıya sebep olduysa ceza verilmeyeceği ya da verilecek cezada indirimine gidilebileceği belirtilmektedir. Uygulamada bu hüküm çok yakın aile bireylerinin taksirle birbirlerini yaralamaları, hatta öldürmeleri sonucunda ortaya çıkan adli vakalarda iş görmektedir. Örneğin trafik kazasında kusurlu çıkan bir babanın, o kazada yaralanmış olan ya da ölmüş olan çocuğu için bir de taksirle yaralama veya öldürme suçlarından ceza alması gereksizdir. Çünkü kusurlu olan baba evladına gelen zarardan dolayı cezalandırılmayı gereksiz kılacak kadar mağdur olmuş, diğer bir deyişle acı çekmiştir. Ancak şoförün kusuru sonucu oluşan trafik kazasında zarar gören kişi, şoförün çocuğu değil de, yeğeni ise ne olacaktır? Bu durumda da ceza verilmeyecek

midir? Ya da şoförün eşi olduğunda ceza verilmeyip, uzun yıllardır resmi olmasa da evli gibi yaşayan, hatta ortak çocukları olan kişiler arasında nasıl bir ayrım yapılacaktır? Çocuğu olmadığı için yetim ve öksüz kalan bir çocuğu sahiplenip, yıllarca evladı gibi yetiştiren bir kimseye karşı bu kanun maddesi nasıl uygulanacaktır?

Bu gibi karmaşık insan ilişkileri, hakimlerce kendilerine verilen vicdani kanaat ve diğer takdiri yetkiler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Verilen örnekler dikkate alındığında yapay zekanın veri tabanındaki yazılı metinlerde çok benzer görünen iki olay aslında hiç benzemeyebilir ya da hiç benzemeyen iki olay çok benzer de olabilir. Bu durumu daha iyi izah etmek için şöyle iki örnek daha verilebilir: birinci olayda on yıldır beraber yaşayan ve çocukları olan bir çift sonunda evlenmek için nikah dairesine giderken kaza geçirirler ve eşlerden biri hayatını kaybeder. Diğer olayda ise sadece bir kaç aydır sevgili olan bir çift, bir gün aniden evlenmeye karar verirler ve nikah dairesine giderken kaza geçirirler ve çiftlerden biri yine hayatını kaybeder.

Bu iki örneğe yazılı metin üzerinden bakıldığında, yapay zeka tarafından çiftlerin evlenmek için nikah dairesine giderlerken kaza geçirmeleri üzerinden bir benzerlik kurulup, iki olayda da hayatta kalan kişinin zaten yeterince mağdur olduğu, bu nedenle ceza verilmesine yer olmadığı yönünde bir karar oluşturulabilir. Ancak etik değerler ve insanlar arasındaki ilişkiler dikkate alındığında, birinci olaydaki eşin mağduriyeti ile diğerininki aynı değildir. Birinci olayda resmi olmasa da yıllardır aile gibi yaşayan birbirlerine uzun süredir hayat arkadaşlığı yapan bir çift vardır. Diğerini için bu durum pek söz konusu değildir.

Bu noktada tarafların beraber yaşadıkları yıla bakarak yapay zeka tutarlı ve hakkaniyetli bir karar verebilir diye bir itiraz gelebilir. Ancak bu konuda sabit bir yıl da tespit etmek imkansızdır. Eşler kaç yıl beraber yaşadıklarında Türk Ceza Kanunu 22. maddesinin 6. Fıkrası uygulanacaktır? Bu konuda keskin bir sınır koyulamaz; çünkü her somut olayın kendi içinde farklı dinamikleri olabilir. Örneğin, eşler resmi olarak yıllardır evli görünmekle birlikte fiili olarak uzun süredir ayrı yaşıyor olabilirler. Ya da tam tersi bir durumda, çok kısa süreli evli olan bir çiftten biri bakıma muhtaç bir hastalığa sahip olabilir. Ayrıca, evlenip yabancı bir ülkeye taşınmış olabilirler ve başka hiçbir yakınları bulunmayabilir.

Bu tip örnekler çoğaltılabilir ve daha önce hiçbir emsali bulunmayan durumlarla karşılaşılabılır. Bu gibi durumlarla karşı karşıya kalan hakimler ise ancak temel insani değerler üzerinden, taraflarla empati kurup vicdani kanaatlerini kullanarak Türk Ceza Kanunu 22. maddesinin 6. fıkrasının uygulanıp uygulanmayacağına karar verebileceklerdir.

Sonuç olarak bir kişinin yaptığı hata nedeniyle kendisine ceza hükmedilmeyecek kadar mağdur olmasının kararını vermek, hakimler için dahi zor bir kararken, empati ve vicdan gibi değerlere sahip olmayan doğal dil işleme teknolojisiyle geliştirilmiş bir yapay zekanın en azından şimdiki veri sistemine göre bu konuda yeterli olacağını ummak son derece yanlış olacaktır.

Yukarıda verilen örnekler hukuk sistemimizde hakimlerin sanık ya da mağdurlarla empati kurmalarını ve vicdani kanaatlerini kullanmalarını gerekli kılan durumlara ilişkin çok kısa bir bölümdür. Bu nedenle yargı sisteminin ve özellikle ceza hukukunun insan haklarının temeli olması, koruyucu ve düzenleyici rol üstlenmesi bakımından, bireyler arasındaki ve birey ile toplum arasındaki uyumsuzlukların kendine özgü yapısı değerlendirilmeden verilecek kararlarda ciddi hak kayıpları yaşanabilecektir.

Neticede Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesinde açıkça hakimlin yargılamanın her safhasında vicdani kanaatini kullanma sorumluluğunun olması, yapay zekanın ceza yargılamasında kullanmasına büyük bir engeldir. Çünkü vicdan başlığı altında değerlendirilen farklı vicdan kaynaklarından ya da tanımlarından hiçbirini yapay zekada vicdanın olabileceğine imkan vermemektedir. Vicdanın varlığının temeli ister insan bilinci ya da ilahi kaynaklı olsun, ister toplumsallaşma ya da evrimsel açıdan hayatta kalma ihtiyacını karşılama olsun, doğal dil işleme teknolojisi kaynaklı yapay zekaların teknik yapısında vicdan olması mümkün değildir. Yapay zekalı programlar insan zekasının simüle edilmesiyle belirli bir görevi yerine getirmek için tasarlanmaktadırlar. Ancak yukarıda değinildiği üzere insan bilincinin yapay zekanın kapsamının ötesinde etik, empati ve yaratıcılık gibi yapay zekaya entegre edilmesi zor başka özellikleri de bulunmaktadır. Vicdan da bu özellikler arasında yer alır.

Bu nedenle yapay zekanın insan hakimler gibi vicdani kanaatlerini kullanarak karar veremeyecekleri açıktır. Ancak bu bize yapay zekanın yargı

sistemimizde hiçbir şekilde kullanılamayacağını da göstermemektedir. Yapay zeka önceki bölümlerde üzerine durulduğu üzere, dünyanın birçok yerine farklı yargı sistemlerinde kullanılmaya başlanmış ya da kullanım denemeleri yapılan bir teknolojidir. Bu nedenle bir sonraki bölümde yapay zekanın yargı sistemimizde kullanılma imkanları üzerine durulacaktır.

6.2.2.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Yardımcı Kullanım İmkanları

Bir üst başlıkta yapay zekanın mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde yargıda karar verici olarak kullanımı tartışılmıştır. Bu başlık altında ise yapay zekanın yargı alanında diğer kullanım imkanlarına değinilecektir.

6.2.2.1.Yargıçlara ve Diğer Adli Personele Yardımcı Olarak Kullanımı

Yapay zekanın vicdani kanaatten yoksun olması nedeniyle yargı sistemimizde karar verici olarak kullanılamayacağı belirtilmiştir. Ancak bu tür sistemlerin hakimlerin ellerindeki dosyaları özetlemek, delilleri ortaya çıkarmak ve derlemek gibi birçok görevde kullanılabilme potansiyelleri vardır.

Önceki bölümlerde açıklandığı üzere doğal dil işleme tabanlı yapay zekalar yazılı veri analizinde oldukça başarılı bir konuma gelmişlerdir. Hukuk sistemleri de yazılı kuralların toplumsal hayatı düzenlemede kullanıldığı disiplinlerdir.

Dünya nüfusunun giderek artması, insanların eskisinden daha çok ve hızlı etkileşimde bulunmaları ve teknolojinin etkisiyle daha da karmaşık hale gelen toplumsal ihtiyaçlar nedeniyle hukuk sistemleri gün geçtikçe daha komplike hale gelmektedir. Bir yandan uygulanması gereken hukuk kurallarının sayısı artmakta, diğer yandan çözüm bekleyen uyuşmazlığın sayısı artmaktadır. Hakimlerin önlerine gelen uyuşmazlık sayıları arttıkça dosyaların incelenme süresi uzamaktadır. Günümüzde ayrıca toplumsal ihtiyaçlar da daha hızlı değişmektedir. Bu da beraberinde yasa koyucunun daha sık ve çok sayıda yasa çıkartmasını getirmektedir. Ayrıca yerel mahkemeler tarafından bağlayıcı olan üst mahkeme içtihatları da sürekli değişmektedir. Sayılan tüm bu nedenlerle ülkemizde ve genel olarak tüm dünyada hukuk sistemleri giderek yavaşlamaktadır. Buna ek olarak uyuşmazlık dosyalarına gerektiği kadar zaman ayırlamaması nedeniyle yanlış kararlar verilmektedir. Bu yanlış kararlar da üst mahkemeler tarafından bozulduğunda tekrar yargılama

gerektirmesi nedeniyle ek bir iş yükü yaratmaktadır. Üstelik üst derece mahkemeleri tarafından bozulan kararların çoğu basit hesap hataları ya da usulü hatalar olmaktadır. Bu hatalar genellikle hakimlerin yargılama esnasında ya da gerekçeli kararlarında unuttukları ya da gözden kaçırdıkları hatalardır.

Doğal dil işlemeli yapay zekalar, insana özgü bazı özelliklerden yoksun olsalar da, verileri eksiksiz ve hatasız analiz etme konusunda insanlardan daha başarılı hale gelmişlerdir. Bu özellikleriyle yapay zeka, yargı sistemine entegre edilerek toplumsal adaletin daha üst noktalara taşınmasına katkıda bulunabilir. Örneğin, hakimlerin bir dosya hakkında karar vermesinin ardından, bu kararın sisteme yüklenmeden önce kontrol edici bir yapay zeka programı kullanılabilir. Bu program, basit hesap hatalarını veya usul hatalarını tespit edebilir. Bu sayede, sıkça yaşanan yargı harcının eksik alınması veya yanlış harç alınması gibi basit eksiklikler nedeniyle yargı yükü artmayacak ve yargılamanın uzamasının önüne geçilecektir.

Sonuçta yapay zekanın yargı alanında doğru şekilde kullanılması hem uyuşmazlıkların hızlı çözümüne, hem de hatasız ya daha az hata payı ile çözümüne katkı sağlayabilecektir.

Bir önceki bölümde yapay zekanın, mevcut düzenlemeler çerçevesinde hakimler gibi karar verici olarak kullanılmasının mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Özellikle ceza yargıçları için vicdani kanaat kullanma yükümlülüğü, yargılamanın sadece karar aşamasında değil, tüm süreçlerinde geçerlidir. Bu nedenle yapay zekanın hukuk sistemi içinde hakimlere destek sağlayıcı ve işlerini kolaylaştırıcı bir rolle entegre edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda belirlenmesi gereken ilk konu, yapay zekanın uyuşmazlık konularında hangi alanlarda hakimlere daha verimli yardımcı olabileceğidir.

Hakimler, dosyanın içeriğine girmeden önce, önlerine gelen dilekçenin usule uygun olup olmadığını, uyuşmazlık konusunun kendi görev ve yetki alanına girip girmediğini, talep edilen hakkın süre yönünden yasal süresi içinde talep edilip edilmediğini incelemektedirler. Bu basit ancak kritik öneme sahip incelemeler, yargılama sürecinin düzgün işlenmesini sağlamak açısından oldukça önemlidir.

Örneğin, hak düşürücü süreden sonra açılan bir davada, hakim bu süreyi gözden geçirerek davayı reddetmek yerine aylarca yargılama yapabilir. Bu durum, gereksiz iş yükü oluşturabilir. Benzer şekilde, kendi yetki ve görev alanına girmeyen

bir uyuşmazlıkta da, yargılamanın ilerleyen aşamalarında tarafların itirazları veya hakimın fark etmesi sonucu dosya ilgili mahkemeye gönderilmek zorunda kalabilir. Dosyayı sonradan devralan hakim, dosya hakkında tekrar inceleme yapmak ve dosyaya vakıf olmak zorunda kalabilir, bu da gereksiz iş yüküne neden olabilir.

Bu tür durumlarda yapay zeka, hakimlere usul incelemelerinde ve yetki değerlendirmelerinde destek sağlayabilir. Örneğin, usul hatalarını veya yetki eksikliklerini tespit edebilir ve hakimleri bu konularda uyarabilir. Böylece, hakimlerin daha etkin ve verimli bir şekilde dosyaları değerlendirmesi sağlanabilir, gereksiz iş yükü ve zaman kaybı önlenmiş olur.

Ülke çapında düşünüldüğünde, bu tür basit hataların sisteme getirdiği ek yük oldukça ciddi bir sorundur. Bu nedenle, süre, yetki ve görev gibi alanlarda yapay zekalı bir uygulamanın hakime destek olması ve gerektiğinde onu uyarması, yargı sistemimize büyük katkı sağlayabilir. Yapay zekalı bir sistem, örneğin hakimlerin dosyaları incelemeden önce usul hatalarını veya yetki eksikliklerini tespit edebilir. Bu sayede, hakimlerin gereksiz yargılama süreleri boyunca işlem yapmalarının önüne geçilebilir. Örneğin, hak düşürücü süreleri gözden kaçırmak veya yetki dışı konularda yargılamaya devam etmek gibi hatalar önlenabilir.

Bu sistem aynı zamanda, hakimın iş yükünü azaltarak, daha fazla davanın daha spesifik konulara ve daha uzun sürelerle odaklanmasına olanak tanır. Bu da adaletin daha doğru ve etkin bir şekilde sağlanmasını sağlar. Sonuç olarak, yapay zekalı uygulamaların hakimlere sağladığı bu tür destekler, yargı sistemimizin verimliliğini artırabilir, hataları azaltabilir ve adaletin sağlanmasında daha önemli bir rol oynayabilir.

Yapay zekanın hakimlere yardımcı olabileceği diğer bir alan, tarafların ortaya attıkları iddiaların, sundukları delillerin ve dayandıkları içtihatların doğruluğunun analizini yapmaktır. Taraflar, davalarda haklı çıkmak için taleplerinin hukuken geçerli olduğuna dair birçok delil ve içtihat sunarlar. Ancak bu delillerin hakim tarafından doğrulanması gereklidir. Örneğin, taraflardan birinin borcun ödendiğine ilişkin sunduğu banka dekontunun bankadan teyit edilmesi veya bir tarafın haklılığına dayanak olarak gösterdiği üst mahkeme kararının gerçekliğinin ve bütünlüğünün hakim tarafından sağlanması gerekmektedir.

Bu tür işlemler, hakimın iş yükünü artıran ancak vicdani kanaat kullanımını gerektirmeyen işlerdir. Yapay zeka, hakim yerine gerekli doğrulama ve sağlama işlemlerini yapabilir. Örneğin, delillerin asıllarının dosyaya eklenmesi için gerekli kurumlara yazılacak müzekkereleri hazırlayabilir ve hakimın onayına sunabilir.

Bu şekilde yapay zeka, hukuk sistemindeki iş akışını optimize ederek hakimlerin daha etkin ve adaletli kararlar vermesine yardımcı olabilir. Ayrıca, delillerin doğruluğunun ve geçerliliğinin sağlanması sürecini hızlandırarak yargılama süreçlerini daha verimli hale getirebilir.

Uygulamada, hakimler hangi kurumdan hangi evrakların isteneceğini belirtir ve mahkeme kalemi bu tür evrakları hazırlar. Yapay zekaya verilecek rol, hem hakimlerin hem de mahkeme kalem personelinin işini önemli ölçüde kolaylaştırabilir. Yapay zeka, belirli dava türleri için standart evrak taleplerini otomatik olarak hazırlayabilir ve hakimlerin onayına sunabilir. Örneğin, delillerin asıllarının dosyaya eklenmesi için gerekli kurumlara müzekkere yazılması gerekiyorsa, yapay zeka bu müzekkereleri hazırlayabilir ve hakimlerin onayına sunabilir. Bu süreç, mahkeme kalemi için zaman alıcı ve tekrarlayıcı işleri azaltabilir, böylece daha karmaşık ve özgün görevlere odaklanmalarına olanak tanır. Yapay zeka ayrıca, hakimlerin dosyaları incelemesi ve gereksinimleri doğrultusunda belge taleplerini otomatik olarak yönetmesini sağlayarak yargılama süreçlerini daha verimli hale getirebilir. Bu sayede, hakimler ve mahkeme kalemi personeli daha etkin bir şekilde çalışabilir ve adaletin sağlanmasına daha fazla odaklanabilir.

Yukarıda belirtilen görevler günümüzde geliştirilmiş birçok doğal dil işlemeli yapay zeka tarafından kolaylıkla yerine getirilebilecek düzeydedir. Bu görevlerin dışında yapay zeka, hakime dosyayı özetleme, dosyadaki önemli noktaları ortaya çıkarma ve hatta dosya hakkında önceki yargı kararları ışığında öneride bulunma gibi roller de üstlenebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli husus yapay zekanın önerisi hiçbir zaman hakimi bağlayıcı olmamalıdır. Avrupa Birliği tarafından hazırlanan "Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartları" metninde belirtildiği gibi, yapay zeka kullanıcının kontrolünde olmalıdır. Bu da hakimın asıl karar vericinin kendisi olduğu bilinciyle hareket etmesi gerektiği anlamına gelir. Her somut olayda hakim, kendi vicdani kanaatini kullanmalı ve kararını buna göre vermeli ve yapay zekanın önerisini değerlendirmelidir.

Hakimlere yapay zekanın etik kullanımı konusunda eğitim verilmesi ve bu kullanımın denetim mekanizmalarıyla desteklenmesi önemlidir. Bu şekilde yapay zekanın yargı süreçlerinde hakimlere yardımcı olması sağlanabilirken, hakimlerin karar verme sürecinde bağımsızlığı ve vicdani kanaatlerini korumaları da sağlanmış olur.

Sonuç olarak, teknolojinin hayatımızı kolaylaştırmasıyla birlikte, yapay zekanın yargı süreçlerinde hakimler için kullanımının dikkatli bir şekilde yönetilmesi ve etik prensiplere uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Örneğin bir bilgiye kitap okuyarak erişmek yerine video izlemeyi veya direkt olarak yapay zekalı uygulamalara soru sormayı tercih ediyoruz. Bu daha pratik ve hızlı yöntemlerle sonuca ulaşmayı sağlıyor. Bilgi edinme süreci kitaplardan arama motorlarına evrildi ve şimdi arama motorlarının yerini ChatGPT gibi yapay zekalı uygulamalar almaya başladı. Gündelik hayatımızda yaşadığımız bu yeni deneyimler, insanların sonuca veya bilgiye daha kolay ulaşmayı tercih ettiklerini gösteriyor. Bu doğal insani eğilim, gerekli eğitim ve denetimle kontrol altına alınmalıdır. Bu nedenle, toplumun temel değerlerinden biri olan adalet gibi kritik bir konuda, hakimlerin yapay zeka gibi teknolojileri kullanabilmesi için öncelikle gerekli eğitimleri almaları gerekmektedir. Hakimlerin, hukuk sistemimizde yapay zekanın karar önerici rolde kullanılmasına hazır olmaları için bu eğitimler son derece önemlidir.

Sonuç olarak, teknolojik gelişmelerin hayatımızı kolaylaştırmasının yanı sıra, bu teknolojilerin adalet gibi hassas alanlarda kullanımı için de dikkatli adımlar atılmalıdır. Hakimlerin bu konuda yetkin olabilmeleri için sağlam bir eğitim alması ve doğru denetim mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

6.2.2.2.Avukatlara Yardımcı Olarak Kullanımı

Hakimlerle birlikte hukuk sisteminin diğer önemli meslek grubu da avukatlardır. Avukatlar vatandaşların hukuk alanındaki her türlü işini vekaleten yürüten kişilerdir. Vatandaşlar hukuki yardıma gereksinim duyduklarında hukuk bürolarına başvurarak destek alabilmektedirler. Bu destekler sözlü ve yazılı danışmanlık, hukuki sözleşme hazırlanması, dava açılması ve davanın yürütülmesi,

açılan davalara karşı cevap ya da savunmaların sunulması gibi birçok alanda olabilmektedir.

Özellikle davaların hukuka uygun olarak açılması ve açılan davaların usulüne uygun yürütülmesi açısından avukatlık mesleği yargıda önemli bir rol üstlenmektedir. Avukatlar, dilekçelerin eksiksiz ve hatasız bir şekilde yazılmasını sağlarlar. Ayrıca, mahkemelerin yetki ve görev alanlarını göz önünde bulundurarak davaların açılmasını ve davaların süre ile diğer şekil şartlarına uygun olarak yürütülmesini sağlarlar.

Avukatlar, müvekkillerini temsil ederken, hukuki süreçlerde gerekli belgeleri düzenler, mahkemeye sunar ve gerekli tüm prosedürleri takip ederler. Bu süreçte, hukuki belgelerin doğru ve eksiksiz olması, davaların hukuka uygun olarak yürütülmesi ve adaletin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, avukatlık mesleği, adaletin tesis edilmesi sürecinde önemli bir köprü görevi üstlenir ve hukukun üstünlüğü ilkesinin hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynar.

Ülkemizde son yıllarda giderek daha fazla kullanım alanı bulan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), Adalet Bakanlığı tarafından yürütülen, yargı sisteminin elektronik ortamda yürütülmesini ve yargı hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunulmasını amaçlayan bir projedir. Avukatlar, UYAP sistemi üzerinden doğrudan yargılamaya dair dosyalara erişebilir ve yeni dava veya icra dosyaları açabilirler. Ayrıca bu dosyalar hakkında sistem üzerinden birçok evrak gönderebilir ve adliye personeliyle entegre çalışabilirler. Avukatlar tarafından sisteme gönderilen evraklar, adliye personeli ve hakimler tarafından incelenerek gerekli yasal işlemler başlatılır. Bu nedenle, yargılama sürecinde avukatlar ve mahkemeler adaleti sağlama amacıyla iş birliği içinde çalışmaktadırlar. Avukatların hukuk sistemimizdeki bu aktif rolü, hukuk bürolarında yapay zekalı programların kullanılması için önemli bir etkidir. Yapay zeka programları, belgelerin hazırlanması, dava dosyalarının yönetimi ve hatta yargılama süreçlerinin izlenmesi gibi konularda avukatlara ve hukuk bürolarına büyük destek sağlayabilir.

Tezin önceki bölümlerinde farklı ülkelerde denenmekte olan yapay zekalı uygulamalar arasında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde hukuk büroları tarafından kullanılan yapay zekalı programlara yer verilmişti. Ülkemizde de hukuk bürolarında yapay zeka destekli uygulamaların kullanımı, yargılamanın daha hızlı ve

kaliteli olmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca, avukatların zamanlarını daha verimli kullanmalarına yardımcı olarak, davanın yargılama sürecindeki etkinliğini artırabilir ve adaletin daha hızlı bir şekilde sağlanmasına yardımcı olabilir.

Örneğin, avukatlar herhangi bir davanın açılışı öncesinde ve dava dilekçesinin hazırlanması sırasında, dava konusu uyuşmazlık hakkında yüksek mahkemelerin içtihatlarını taramaktadır. Bu tarama işlemleri genellikle arama motorları veya üyelik gerektiren bazı özel programlar üzerinden yapılmaktadır. Avukatlar, bu sistemlere anahtar kelimeler girerek yüksek mahkemelerin benzer davalarda vermiş oldukları kararları araştırır ve uygun görünen içtihatları dava dilekçelerine davaya dayanak olarak eklerler.

Örneğin, bir çiftin düğün videosunun ayıplı şekilde çekilmesi nedeniyle çekimi yapan kişi veya kişilere karşı açacakları bir dava hakkında düşünelim. Bu tür bir davada manevi tazminata hükmedilip hükmedilmeyeceği, hükmedilecekse ne kadar olacağına ilişkin daha önce benzer bir dava Yargıtay tarafından incelenmişse, avukatlar yeni açacakları davada bu benzer dava kararlarını emsal göstererek davalarına dayanak yapabilirler. Bu süreçte avukatlar, arama motorlarına "düğün", "ayıplı video çekimi", "düğün videosu", "manevi tazminat" gibi anahtar kelimeler girerek, çıkan yüksek mahkeme kararlarını tek tek okumak zorundadırlar. Bu işlem için avukatlar saatler, hatta günler harcayabilirler.

Dava dilekçesinde sunulan bu kararların daha sonra hakimler tarafından okunması ve analiz edilmesi de gerekmektedir. Hakimler, dayanak gösterilen kararların benzer nitelikte olduğuna kanaat getirirlerse, kararlarını buna göre oluştururlar. Çünkü ülkemizde yerel mahkeme kararları tarafların itirazı halinde önce istinaf mahkemesine, ardından Yargıtay'a gitmektedir. Yerel mahkeme hakimleri, kararlarının üst derece mahkemelerce bozulmaması ve yargıda birliği sağlanması için Yargıtay ve Danıştay'ın verdiği kararlarla uyumlu kararlar vermeye özen göstermek durumundadırlar.

Dolayısıyla avukatların, hakimlere daha güncel ve somut uyuşmazlığa ilişkin en iyi rehber olacak içtihatı dava dilekçelerinde sunmaları sayesinde yargılama daha kolay ilerleyecektir. Bu nedenle hukuk bürolarına da yapay zekanın entegrasyonunun yapılması, yargı sistemimiz için faydalı olacaktır.

Örneğin, içtihatların depolandığı veri tabanlarına arama motorunun yanında yapay zekanın da eklenmesiyle avukatlar, tek tek anahtar kelimeler üzerinden arama yapmak ve kararları okumak zorunda kalmadan, yapay zeka sayesinde çok hızlı bir tarama yaparak uyuşmazlığa benzer içtihatları tespit edebilirler.

Avukatlara sunulabilecek diğer bir yapay zekalı sistem ise, davaların açılmadan önce olumlu ve olumsuz sonuçlanma olasılığını hesaplayan programlardır. Bu sistemlerle hem kazanılması zor olan davaların açılmamasına katkı sağlanarak yargı yükü hafifletilebilir, hem de vatandaşın gereksiz yere para ve zaman kaybetmesinin önüne geçilebilir.

Yapay zekanın üst bölümde hakimler için karar önerilerinde bulunabileceğine değinilmişti. Avukatlara da benzer şekilde yapay zekalar tarafından dava ve cevap dilekçesi örnekleri sunularak işlerinin hızlanması sağlanabilir. Elbette bu tür bir sistemin uygulamaya konulması öncesinde avukatlara gerekli eğitimlerin verilmesi gereklidir. Avukatlar, vatandaşların haklarını ararken etik değerleri dikkate alarak çalışmakla yükümlüdürler ve müvekkillerinin adalet talebini etkili bir şekilde temsil etmektedirler. Bu nedenle sadece yapay zeka tarafından hazırlanan dilekçelerle açılan davalar, yargıdan beklenen adaletin tam olarak gerçekleşmesini sağlayamayabilir.

Avukatlar, müvekkilleriyle adalet arasında elçi görevi üstlenmektedirler ve bu görevlerini etik ilkeler doğrultusunda yerine getirmelidirler. Yapay zeka destekli sistemler, avukatların iş yükünü azaltabilir, ancak adaletin sağlanması ve hukukun üstünlüğü ilkesinin korunması konusunda avukatların profesyonel yorum ve değerlendirmelerine her zaman ihtiyaç vardır. Bu nedenle yapay zekanın avukatların çalışmalarını desteklemesi, onların mesleki standartlarına uygun olarak nasıl entegre edilebileceğini ve hangi alanlarda kullanılabileceğini anlamak için gerekli ön çalışmaların yapılması gereklidir.

Sonuç olarak avukatlar müvekkillerinin özel durumlarını empati kurarak anlayıp, yargılama sürecinde hakimlere bunu en yalın ve en net şekilde anlatırlarsa hukukun temel unsularından sayılan hakkaniyet gerçekleşebilecek ve adalet sağlanabilecektir. Dolayısıyla avukatların yapay zeka kullanımı, rutin ve mekanik görevlerin otomatikleştirilmesinde büyük bir potansiyele sahiptir, ancak soyut düşünme, problem çözme, savunma stratejileri ve insan duygusal zekası gibi

karmaşık görevler için hala insan avukatların uzmanlık alanında kalmalıdır. (Surden, 2019)

6.2.2.3.Vatandaşa Yardımcı Olarak Kullanımı

Ülkemizde dava açmak için herhangi bir vatanadaşın avukat tutma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu vatandaşların anayasal hakların güvencesi bakımından gerekli bir durumdur, ancak uygulamada avukatsız açılan davalarda çeşitli şekli eksiklikler, usulü hatalar ve yanlış mahkemelerde açılan davalara rastlanmaktadır. Bu gibi durumlar da hem yargıdaki iş yükünü arttırmakta, hem de zaman ve maddi olarak zararlara neden olmaktadır. Hatta bu tip durumlarda hak kayıpları da yaşanabilmektedir. Bu nedenle vatandaşların haklarını daha sağlıklı ve düzgün kullanabilmeleri için vatandaş portal üzerinden yahut başka bir sistem üzerinden yapay zekalı hukuki danışmanlık yapabilecek yapay zekalar kullanılabilir. Nitekim önceki bölümlerde Çin’de ve İngilterede bu tip bir uygulamaların olduğuna değinilmiştir. Yapay zekalı programa, uyuşmazlık hakkındaki temel bilgilerin girilmesiyle, vatandaş hangi mahkemede dava açabileceğini, delil olarak nelerin gerektiğini ve usule ilişkin uyması gereken kuralları öğrenebilir. Hatta bu program yoluyla vatandaşlara örnek dava dilekçeleri dahi hazırlanabilir. Tüm bu işlemlerde yapay zeka, hukuk alanında karar verici bir rol üstlenmeyeceği için ve vatandaşların dava açmaları ya da kendilerine yönelik açılan davalara karşı sunacakları dilekçelerin hakimler tarafından gerekli kontrolleri yapılacağı için, çalışma kapsamında ele alınan vicdani kanaat unsuru bakımından herhangi bir problem doğmayacaktır. Aksine Anayasamızın 36. maddesinde yer verilen hak arama özgürlüğünün vatandaşlar bakımından daha erişilebilir ve işlevsel hale gelmesi bakımından yararlı olacaktır (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Yapay zeka, özellikle ekonomik olarak hukuki destek almaya yeterli olmayan vatandaşların adliyeye başvuru ve işlemlerini kolaylaştırabilecek potansiyele sahiptir. Barolar tarafından sağlanan adli yardım desteği, ihtiyaç sahipleri için önemli olsa da, bu desteğe erişimde bazı zorluklar yaşanabilmektedir. Yapay zeka, bu alandaki boşluğu doldurabilecek ve vatandaşların daha kolay ve etkili bir şekilde hukuki destek almasına yardımcı olabilecek bir teknolojidir.

Anayasa ve Ceza Muhakeme Kanunu'nda belirtilen vicdani kanaat ilkesi, hakimlerin kararlarında bu ilkeyi kullanmalarını düzenlemektedir. Bu durum, vatandaşların yapay zeka kullanarak hukuki yardım almalarıyla herhangi bir çatışma yaratmaz. Yapay zeka, hukuki danışmanlık sağlayarak vatandaşların haklarını anlamalarına ve korumalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, ekonomik olarak kısıtlı olan vatandaşların, yapay zeka destekli sistemler aracılığıyla daha uygun maliyetlerle hukuki süreçlere dahil olmalarını sağlayabilir.

Bu nedenle, yapay zeka teknolojilerinin hukuki yardım alanında kullanılması, hukukun erişilebilirliğini artırabilir ve toplumsal adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilir. Tabii ki bu alanda yapılacak her türlü gelişme, Anayasa ve yasa maddelerine uygun olarak şekillendirilmelidir ve vatandaşların haklarını korumak amacıyla etik ilkeler gözetilmelidir.

Önceki bölümlerde, yapay zekanın güncel mevzuatımızda geçen vicdani kanaat bakımından yargı alanında hakimler gibi karar verici olamayacağı; ancak farklı alanlarda, çeşitli şekillerde yardımcı roller üstlenebileceği vurgulanmıştır. Sonraki bölümde ise, yapay zekanın adliyelerde, avukatlık bürolarında ve vatandaş hizmetlerinde yardımcı olarak kullanımı dışında, Ceza Muhakeme Kanunu'nun 217. maddesi ve Anayasa'nın 138. maddesindeki vicdani kanaat hükümlerinin kaldırılması veya yeniden düzenlenmesi yoluyla yapay zekanın hakimler gibi karar verici olarak kullanılıp kullanılamayacağı değerlendirilecektir.

6.3.Vicdani Kanaatin Revize Edilmesiyle Türkiye’de Yapay Zekanın Yargı Alanında Karar Verici Olarak Kullanımı

Yapay zekanın yargı sistemimiz içerisinde gerek hukuk, gerekse ceza alanında yardımcı görevler üstlenerek kullanılmasına ilişkin vicdani kanaat bakımından herhangi bir engel bulunmamaktadır. Vicdani kanaat Anayasa 138. maddesi ve Muhakeme Kanunu 217. maddesinde sadece hakimlere yüklenmiş bir sorumluluk olmakla beraber, sınırlı bir alanda: hakimlerin davalarda delilleri değerlendirmeleri ve karar vermeleri aşamalarında ortaya çıkan bir durumdur. Bu nedenle yapay zekanın bu alanlar ve bu görevler haricinde hukuk sistemimize entegrasyonu mümkündür. Yapay zekanın hakim gibi karar verici bir görevde kullanılması ise ancak Anayasa 138. maddesi ve Muhakeme Kanunu 217.

maddesinde değişikliğe gidilmesiyle mümkün olabilecektir. Çünkü yapay zekalarda vicdanın olduğuna, yahut olabileceğine ilişkin herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte yasanın hakimlere yüklediğı vicdani kanaate ilişkin hükümlerde değişiklik yapılabilir.

Örneğın vicdani kanaate ilişkin madde emredici bir hüküm değil de, tavsiye niteliğinde bir maddeye dönüştürülebilir. Diğer bir anlatımla karar aşamasında vicdani kanaatin kullanılması zorunluluk olmaktan çıkartılabilir. Böylece yapay zekanın hakim gibi karar vermesinde hukuki açıdan bir engel kalmaz.

Başka bir çözüm ise insan hakimlere verilen bu yükümlölük devam ederken, yapay zekaya ayrı bir yetki verilmesidir. Elbette bu ikili düzenleme beraberinde birçok tartışmaları doğuracaktır. Çünkü ikili bir yargılama sisteminde vatandaşlar arasında eşitsizlikler oluşabilir. Örneğın iş yoğunluğu nedeniyle yapay zekaların karar verici olarak kullanıldığı dosyalardaki vatandaşlar, kendilerini insan hakimlerin yargılamasını talep edebilirler. Yahut hakimlerin tarafsızlığından endişe duyulması durumunda aksi de geçerli olacaktır. Ayrıca ikili bir sistemde farklı kararlar da çıkmaya başlayabilir ve bu nedenle de yargıya duyulan güven azalabilir. Diğer bir sorun taraflar arasında nasıl ve ne şekilde uzlaşa sağlanacağı olacaktır. Genellikle davacı ve davalı olarak iki taraf üzerinden ilerleyen davalarda bir tarafın yapay zekalı yargıç tarafından yargılama yapılmasını talep etmesi, diğer tarafın insan hakim tarafından davanın yürütölmesini istemesi durumunda kaçınılmaz olarak problem çıkacaktır. Bu nedenle böyle bir çözüm, pratikte çok fazla eşitsizlik ve dengesizlik oluşturabilir; ancak hem hakimlerin, hem de yapay zekanın Yüksek Mahkeme İçtihatlarına göre karar verecek olması, yargı kararlarında yine de birlik oluşturulma imkanı sağladığını belirtmek gerekir.

Diğer bir çözüm yöntemi ise vicdani kanaatin ilgili yasa maddelerinden tamamen çıkartılması ve direkt olarak hakimlerin ellerindeki delillere göre, yasalar çerçevesinde, karar vereceklerinin belirtilmesi olacaktır.

Örneğın Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 138. maddesi: “*Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.*” Yerine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 138. maddesi: “*Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak hüküm verirler.*”

Ya da 5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesi: “*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir.*” Yerine 5271 sayılı Ceza Muhakeme Kanunu 217. maddesi: “*Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu delilleri hâkim serbestçe takdir eder.*” Şeklinde değişikliğine gidilebilir.

Yukarıdaki maddelerdeki vicdani kanaatin çıkartılması yoluyla, ülkemizdeki yargı sisteminde vicdani kanaatin kullanımı tamamen ortadan kaldırılarak hem hakimler, hem yapay zeka bu sorumluluktan tamamen kurtulmuş olacaktır. Böyle bir düzenlemeye gitmekle de insanların hayatları hakkında verilecek son derece kritik kararları tamamen rasyonel akla ve algoritmalara bırakmak anlamına gelecektir.

Özellikle ceza hukuku açısından düşünüldüğünde, insanların seyahat hürriyeti, seçme ve seçilme hakkı gibi anayasal haklarının kısıtlanması önlemleri veya hapis cezası gibi yaptırımların vicdani kanaat olmaksızın uygulanması, adaletin sağlanması ve hukukun üstünlüğüne olan güveni zedeleyebilir. Üst bölümde değinildiği üzere vicdani kanaatin hukuk sistemine entegrasyonu öncesinde insanlık tarihi boyunca birçok sorun yaşanmıştır. Bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, bu seçenek oldukça risklidir.

Çalışmanın bu bölümünde yapay zekanın vicdani kanaat olmaksızın ya da vicdani kanaatin esnetilerek yargı sisteminde kullanımına ilişkin görüş sunulmuştur. Bir sonraki bölümde ise yapay zekanın yargıda karar verici olarak kullanımıyla ortaya çıkabilecek olası olumlu ve olumsuz etkiler tartışılacak, ardından yapay zekanın tüm bu etkileri çerçevesinde hukukumuzda karar verici olarak kullanımına ilişkin görüş sunulacaktır.

7.HUKUKUMUZDA YAPAY ZEKANIN KARAR VERİCİ OLARAK KULLANIMININ ETKİLERİ

Yukarıda yapay zekanın yargı sistemimizde hangi koşullarda ve hangi konularda kullanılabileceğine ilişkin açıklamalar yapılmış olup, bu bölümde ise yargı sistemine yapay zekanın karar verici olarak entegrasyonu sonrası oluşacak olumlu ve olumsuz etkiler ele alınacaktır.

7.1.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Karar Verici Olarak Kullanılmasının Olumlu Etkileri

7.1.1.Hızlı ve Hatasız Karar Verme İmkânı

Günümüzde yapılan deneysel çalışmalar, yapay zekanın insan hukukçulardan daha hızlı çalışabildiğini ve hatta hızlı sonuçlarının yanında, hata payının da insanlara göre daha az olduğunu kanıtlamaktadır. Bu da bize ileride yapay zekanın yargıda kullanılmasıyla birlikte, yargılama süresinin ve insan kaynaklı hataların daha aza indirilebileceğini göstermektedir.

Hak arama hürriyeti, 1982 Anayasasının 36. maddesinde şu şekilde yer almaktadır: “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.” (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Bu hakka göre davaların makul bir sürede bağımsız ve tarafsız mahkemelerce yürütülmesi ve sonuçlandırılması gerekmektedir. Ancak ülkemizde ve dünya genelinde yargı yükünün artması nedeniyle, insanlar adil yargılanma haklarının bir parçası olan makul sürede yargıdan yararlanma haklarından çoğu defa yararlanamamaktadır. Bu durum, ciddi hak kayıplarına ve mağduriyetlere yol açabilmektedir.

Örneğin, alacağı parayı borçludan tahsil edemeyen bir kişi, dava açarak alacağını alma yoluna gittiğinde, uzayan yargılanma süreci nedeniyle alacağı para değer kaybetmekte ve davayı kazansa dahi mağdur olmaktadır. Benzer şekilde, işlemediği bir suç için tutuklu yargılanan bir sanık, davanın sonuna kadar hürriyetinden mahrum kalabilmektedir. Aynı şekilde, yanlış ya da eksik verilen kararlar nedeniyle birçok hak kaybı yaşanmaktadır.

Yapay zekanın yargılamayı hızlandırma ve daha az hata payıyla kararlar verebilme potansiyeli, gelecekte hak arama hürriyeti konusunda olumlu bir etki yaratabilir. Bu durum, toplumsal adalet bilincinin ve bireysel özgürlüklerin gelişmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

7.1.2. İnsan Kaynaklı Olumsuz Etkilerin Önüne Geçilmesi

İnsanlar makinelerden farklı olarak sadece verilere ve bu verilere uygulanacak kurallara göre hareket etmezler. Her ne kadar insanların bu farklılıkları nedeniyle vicdani kanaat kapsamında karar verebildikleri belirtilmiş olsa da; insana ait bazı özellikler yargılamayı olumsuz etkileyebilir.

Öncelikle insan organik bir canlıdır ve fizyolojik dış ve iç etkenlerden kolaylıkla etkilenebilir. Bunun yanında psikolojik etkilerle de alacağı kararlar manipüle edilebilir. Hatta temel ihtiyaçlarındaki değişkenler dahi alacağı kararlar yönünden farklar yaratabilecektir.

Bu tür farklar hayatın içinde olağan ve hatta önüne geçilemez olsalar da; yargı sistemindeki temel değerlerden olan eşitlik ve adil yargılanma hakkı yönünden ciddi bir sorun yaratabilirler. Hakimlerin yargılama esnasında yaşadıkları fiziksel ya da duygusal olumsuzluklar onların muhakeme yetilerini etkileyebilir ve verecekleri kararları değiştirebilir (Max Tegmark, 2019).

Örneğin Amerika’da hakimlerin şartlı tahliye verme oranları üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada hakimlerin öğle saatine yaklaşan zaman aralığında, yani aç oldukları süreçte ve sabah kahvaltısı sonrasında tok olduklarında şartlı tahliye verme oranları ayrı ayrı incelenmiştir. Sonuçta ise hakimler tok olduklarında yüzde seksenin üzerinde şartlı tahliye kararı verirlerken, aç olduklarında bu oranın yüzde otuzlara düştüğü ortaya çıkartılmıştır (Yılmaz, 2020).

Bu araştırma hakimlerin en basit ve temel ihtiyaçlarının dahi kararları üzerinde büyük değişiklikler yaratabildiğini göstermektedir. Hakimlerin fizyolojik ihtiyaçlarının yanında ailesiyle olan ilişkileri, ekonomik durumları, psikolojileri ve daha birçok farklı insani değişkenin karar verme süreçlerinde etkili olması son derece mümkün ve doğaldır. Yapay zekalı yazılımların ise bu tür etkilerle kararlarında değişkenlik göstermesi olanaksızdır. Bu nedenle yargılamada bu tip olumsuzlukların önüne geçmesi bakımından olumlu bir etki yaratacağı açıktır.

7.1.3.Toplumun Her Yerine Aynı Nitelikte Adalet Sunma İmkanı

1982 Anayasasının 10. maddesine göre her ne kadar dil, din, ırk gibi ayrımlar gözetilmeksizin kanun önünde herkes eşit haklara sahip olsa da; yürürlükteki kanunların yargı sistemince uygulanması sırasında bazı eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Vatandaşların haklarını savunmalarında öne çıkan eşitsizliklerden biri coğrafi koşullar kaynaklıdır. Ülkemizde hakimler 25 Temmuz 2000 tarihli ve 24081 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Hakimler ve Cumhuriyet Savcıları Hakkında Uygulanacak Atama ve Nakil Yönetmeliği'ne göre görev yerlerine atanırlar (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Bu yönetmeliğin 4. maddesinde ise hakimlerin atanacakları adliyeler beş bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler ülkenin coğrafi koşulları, kentlerin gelişmişlik durumları ve nüfusları esas alınarak belirlenmiştir. Yönetmeliğe göre ilk ataması yapılacak hakimler daha kırsal ve nüfus yoğunluğu az olan yerlere, deneyimli hakimler ise daha büyük ve gelişmiş illere atanmaktadır. Bu tür bir ayrımın birçok haklı gerekçesi olabilir. Örneğin, deneyimsiz hakimlerin nüfusu az olan yerlere atanması ve deneyimli hakimlerin daha fazla dosyayı daha kısa sürede çözebilecek yetkinliğe sahip oldukları için daha büyük kentlere atanması, makul bir uygulamadır. Ancak bununla beraber kentte yaşayan insanlarla kırsalda yaşayan insanlar arasında adalete erişim konusunda olası eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ilk görev yeri olarak kırsal bir bölgeye atanan hakimın vereceği kararlarda hata oranı daha yüksek olabilir. Hata olmasa bile, dosya hakkında karar vermede önemli unsurlar olan tanık dinlenmesi, delil toplanması ve diğer pek çok konuda tecrübeli hakimler ile diğerleri arasında fark olacaktır.

Özellikle ceza hukuku bakımından, tarafların ifadeleri ve tanıkların beyanlarıyla somut gerçeğe ulaşma ve vicdani kanaatini kullanarak karar verme açısından, yıllarca bu işi yapan hakimlerin diğerlerine göre daha yetkin olmaları son derece doğaldır. Bu durum, yasalar önünde eşit olan vatandaşların adalete ulaşımında aynı nitelikte hakime erişime sahip olmadıklarını göstermektedir. Yargı sistemimizde yapay zekanın kullanımıyla bu tür eşitsizliklerin ortadan kaldırılması mümkün olabilecektir. Merkezi bir sistemin kullanılması ve bu sistemdeki tüm verilerin ülke çapında kararların oluşumunda temel oluşturması, vatandaşlar açısından adalete erişimdeki farklılıkları ortadan kaldırabilir.

Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki; insanın söz konusu olduğu her yerde ve her işte belirli kişisel farklılıklar olacaktır. Hakimlerin deneyimi açısından yaşanan aynı nitelikteki adalete erişim sıkıntıları, aynı mesleki tecrübeye sahip hakimler arasında da görülebilir: bazı hakimler kendilerini daha fazla geliştirir veya önlerine gelen dosyalara daha fazla süre ayırabilir. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir. Neticede insan kaynaklı birçok nedenle, insan hakimlerin görev yaptıkları mahkemelerde her zaman belirli farklar olacaktır.

Bu konuda temel engel, alt yapı kurulumudur. Şehirler için ulaşım imkanları ve mevcut internet altyapıları yeni donanımların kurulumunu kolaylaştırırken, kırsal kesimlerde bu gibi teknik yapıların kurulumu daha zor olabilir. Başka bir sıkıntı ise yapay zekalı yazılımı kullanacak görevlilerin bu konudaki deneyim ve becerileridir. Ancak bu iki sorun yasa uygulayıcıları arasındaki farklar nedeniyle oluşan adalete eşit şartlarda erişebilme problemine kıyasla çok daha kolay çözülebilecek problemlerdir.

7.1.4.Devlet Bütçesinden Adalet İçin Harcanan Giderlerde Tasarruf İmkânı

Devletlerin kuruluş amaçlarının en temeli olan toplumsal güvenlik ve refahın sağlanması için her devlet için adalet sistemi olmazsa olmazdır. Bununla birlikte devletlerin varlıklarına devam edebilmeleri için ve vatandaşlara hizmet sunabilmeleri için belirli bir bütçeleri olmaktadır. Bu bütçe vergiler yoluyla toplanarak, seçilmiş vekiller tarafından, devletin vatandaşlara çeşitli alanlarda hizmet sunmasını sağlamak amacıyla bölüştürmektedir.

Adalet sistemi de devletin vatandaşlara sunduğu bir hizmet olması nedeniyle, devlet bütçesinden pay almaktadır. Bu pay ülkemizde, özellikle son yıllarda artmaktadır. Örneğin Adalet Bakanlığı ödeneklerinin merkezi yönetim bütçesi içindeki payı 2006 yılında 0,97 iken, 2016 yılında 1,67 olmuştur (Egeli H., Atılğan A., 2017).

Bütçeden adalet hizmetine yönelik giderek artan giderlerin önüne geçilebilmesi adına ülkemizde her ne kadar son yıllarda alternatif çözüm yolları uygulanmaya başlamış olsa da, bu tür gelişmeler yeterli olmamaktır. Arabuluculuk ve Uzlaştırmacılık gibi alternatif yollar, vatandaşların dava yoluna gitmeden çözüme ulaşabilmeleri adına önemli gelişmeler olsa da, adalet bakanlığının devlet bütçesindeki yüküne çok fazla etki etmemektedir. Üstelik bu yollarda da Adalet Bakanlığı bütçesinden harcamalar çıkmaktadır. Örneğin uzlaştırmacılık sürecinde, uzlaştırmacılık hizmeti ve giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Aynı şekilde arabuluculuk için de şayet taraflar anlaşamazlarsa, arabuluculuk hizmetinin ödemesi devlet tarafından karşılanmaktadır. Bir diğer gider olarak adli yardım desteği alan vatandaşlar için de devlet barolara ödeme yapmaktadır.

Tüm bunlar sadece alternatif çözüm yollarında ve ekonomik durumu hukuk hizmeti almaya yetmeyen vatandaşlar için harcanan kalemlerdir. Bunlarla beraber başta hakimler olmak üzere tüm adliye personelinin ödemeleri ve adliyeler için harcanan diğer giderler de düşünüldüğünde, devlet tarafından ülkede adaletin tesisi için önemli bir harcama yapılmaktadır. Bu noktada yapay zekanın adalet sistemimize entegrasyonunun sağlanmasıyla, devlet bütçesinde bu konuda harcanan giderlerde ciddi bir düşüş olabilecektir. Şöyle ki: üst başlıkta ayrıntılı olarak yer verilen vatandaşların yapay zeka ile dilekçe hazırlayabilmesi ve hukuki destek alabilmesi adli yardım ödeneğinin azalmasına yardımcı olacaktır. Aynı şekilde adalet sisteminde çalışan birçok personelin hakimlere yardımcı olarak yaptığı işleri yaparak personele harcanan giderlerde de tasarruf sağlayabilecektir. Hatta yapay zekanın Yargıtay ve Danıştay'da tetkik hakimi olarak görev yapan hakimlere yardımcı olması, yahut onlar yerine ön incelemeleri yapması da, bu açılarından Adalet Bakanlığının bütçeye olan yükünün azalmasına yardımcı olacaktır.

Son olarak çalışma konusu edilen, hakimler yerine yapay zekalı hakimlerin karar verici olarak kullanılmasıyla, etik problemler ve tartışmalar bir yana

bırakıldığında, adalet sistemi için özellikle maddi gider açısından yapay zekanın kullanımı son derece faydalı olacaktır. Yapay zekanın hukukta kullanımı konusunda farklı ülkelerden verilen örnekleri incelerken Çin’de uygulanan modelin sadece iki yıl içinde 45 milyar dolarlık tasarruf sağladığı bilgisine yer verilmiştir.

Şayet hukukta yapay zekanın kullanımıyla tasarruf edilen miktarlar vatandaşların başka alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamaya yöneltilebilirse, yapay zekanın adalet sisteminde kullanılması toplumsal barış ve refahı da arttıran bir etki yaratacaktır.

7.2.Yapay Zekanın Yargı Sistemimizde Karar Verici Olarak Kullanılmasının Olumsuz Etkileri

7.2.1.Etik Problemlerin Ortaya Çıkması

Üst başlıklarda tartışılan etik kaygıların, yapay zekanın hukuk alanında karar verici olarak uygulanması sırasında çeşitli etik problemlere dönüşmesi ve toplumda hukuka dönük güvensizlik oluşturmaya olasıdır. Bu güvensizliğin en temelinde ise çalışma kapsamında ele alınan vicdani kanaat başta olmak üzere birçok etik değer yargılamanın bir parçası olmasından vazgeçilmesi nedeniyle oluşacak mekanik ve seri karar mekanizmasıdır. İnsanlık tarihsel süreçte birçok değer yaratmış ve bu değerler üzerine yeni değerler aktararak toplumlar geliştirilmiştir. Bunların birkaçı ahlak, din, öf-adet ve kültürel değerlerdir.

Medeni Kanunumuzun 1. maddesinde şu hüküm vardır: “*Kanun, sözüyle ve özüyle değiştiği bütün konularda uygulanır. Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa, hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir. Hâkim, karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanır.*” (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Bu hükme göre yeri geldiğinde hakim önündeki uyuşmazlık hakkında uygun kanun maddesi bulamazsa, önce örf adet hukuka göre, bu da yeterli olmazsa kendisi bir hukuk kuralı koyarak, kendi koyduğu kurala göre karar verir. Dolayısıyla hakim bir bakıma yasa koyucu görevi de üstlenebilmektedir. Yasa koyucu sıfatı üstlenmek bakımından hakim görevinin bir yapay zekaya devredilmesi, yapay

zekaya yargıç görevi haricinde, yasa koyucu yetkisi vermek anlamına da gelebilecektir.

Asıl olarak demokratik oylama ile göreve getirilen milletvekillerine tanınmış bir yetkinin, hukukta son derece kısıtlı şartlar altında da olsa hakimlere de tanınmış olması dahi tartışılabilir bir durumken, bu yetkinin yapay zekaya devredilmesi ciddi hukuki krizlere yol açabilecektir.

Sonuçta hakimler görevlerini yaparken insan olmaları bakımından belirli sorumlulukları vardır ve şayet gereksiz yere kendilerine verilmiş bir yetkiyi kötüye kullanırlarsa yargılanabileceklerini bilirler. Bununla birlikte etik, ahlaki ve vicdani nedenlerle önlerine gelen davalarda mümkün olduğunca kanuna ve yerleşik içtihatlarla göre hareket etmektedirler. Kaldı ki Anayasanın 138. maddesinde hakimlerin vicdani kanaatlerini ancak hukuka ve kanuna uygun şekilde kullanmalarını emretmektedir. Bu nedenle hakimler kendi fikirlerini ve vicdanlarını yasaya uygun düştüğü ölçüde devreye sokar. Yapay zekanın bu noktada kendisine verilen yetkiyi vicdan ve diğer etik değerlerle sınırlama imkanı olmayacaktır.

Bir anlığına yapay zekaya güvenerek kısıtlı ve çok gerekli anlarda yasa koyucu gibi kural koyarak karar verme yetkisi verdiğini düşündüğümüzde ise, kaygı verici bir belirsizlik doğacaktır. Hakimler yasa koyucunun iradesine saygı göstererek, kendilerine verilen bu yetkiyi son derece kısıtlı alanlarda kullanmaktadırlar; ancak yapay zekanın bunu başarabilmesi güçtür.

Yapay zekanın yasa koyucunun iradesine saygı göstermesi için kültürel, ahlaki ve diğer birçok değeri içselleştirmiş olması gerekmektedir. Medeni kanunun 1. maddesi, hakime uygulayacağı kanun maddesi bulamadığı durumlarda örf ve adet hukukuna başvurmasını söylemektedir. Bu hüküm, hakimlere kanunda açıkça hüküm bulunmayan durumlarda, yerel geleneklere ve adetlere göre karar verme yetkisi tanır. Ancak yapay zekanın bu hassas değerlere ilişkin herhangi bir yetiye sahip olduğunu gösteren bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, doğal dil işlemeli yapay zekaların bu tür özellikleri taşıması mümkün değildir.

Ayrıca yapay zekanın çok gerekli alanları belirlemesi de zordur. Birçok davada, hakimler kendileri kural koymadan ve karar vermeden önce kanun maddelerini analiz eder, kültürel ve ahlaki değerleri göz önünde bulundurarak

yaratıcı çözümler bulabilirler. Bu süreçte hem rasyonel düşünme hem de etik değerler işletilir. Ancak henüz doğal dil işlemeli yapay zekaların bu iki farklı alanı bir arada kullanarak karar vermesi mümkün olmadığı için de bu başlıkta değinilen etik, kültürel ve ahlaki problemlerin kaçınılmaz olduğunu kabul etmek gerekir.

Buna karşı yapay zekalı hakimlere Medeni Kanun 1. maddesi kapsamında kural koyma yetkisi verilmeden iş görmesi sağlanabilir şeklinde bir itiraz sunulabilir. Ancak bu da uygulamada farklılıklar yaratacak ve bu farklılıklar da çeşitli sorunlara ve tartışmalara zemin hazırlayacaktır.

Örneğin iki farklı yerde yapılan iki farklı yargılamanın birinde insan hakim, diğerinde yapay zekanın karar verici olduğunu düşündüğümüzde, birinde Medeni Kanun 1. maddesi uygulanamayacak, diğerinde uygulama şansı bulacaktır. Bu farklılıkta hukukun temel değerlerinden olan eşitlik ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Dolayısıyla yapay zekaya hakim cüppesi giydirdikten sonra onun bir takım yetkilerini kısıtlamak aslında onun değil, onun aracılığıyla yürütülen yargılamanın kapsamını kısıtlamak anlamına gelecektir. Bu da adaletin alanının kısıtlanması olarak yorumlanarak, halk arasında adil yargılanma imkanına yönelik ciddi güvensizlikler yaratabilir.

7.2.2.Karar Verici Mekanizmanın Cezai Sorumluluğunun Olmaması

Hakimler kamu personeli olmaları bakımından görevlerini yürütürken kasten yahut ihmal yoluyla verdikleri zararlardan sorumludurlar. Hatta hakimlerin görevlerinde ağır ihmalleri nedeniyle oluşacak zarara ilişkin devlete tazminat davası açılacağına ilişkin kanunu düzenleme dahi vardır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 46. maddesine *"Hâkimlerin yargılama faaliyetinden dolayı aşağıdaki sebeplere dayanılarak Devlet aleyhine tazminat davası açılabilir."* denilmektedir. (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Ayrıca hakimle TCK 257/1 kapsamında görevlerini ihmal etmeleri durumunda yargılanabilirler. Kendilerine verilen yetkiyi kullanırken rüşvet, irtikap gibi ayrı ayrı suç sayılan eylemler nedeniyle de cezalandırılabilirler. (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Dolayısıyla yargı sistemimizde karar verici görev yüklenen hakimlerin sorumlulukları ve olası zararların tazminine ilişkin açık düzenlemeler vardır. Buna

göre vatandaşlar bir zarar yaşarlarsa sorumlu tutulacak merciler belirlidir; ancak yapay zekanın karar verici olarak kullanılması durumunda ise; ortaya çıkacak olası hatalarda ve hatalar kaynaklı hak kayıplarında ne olacağı, kimin sorumlu tutulacağı problemlidir. Hatta yapay zekanın verdiği karardaki hatanın çoğu zaman nedeninin bulunması dahi güç olacaktır.

Sistemin kodlarından kaynaklanan bir hata durumunda veya veri girişinde yaşanan aksaklıklarda, yani sistemin kullanıcılarının yapabileceği ihmallerde, başka kişi veya kurumların sorumlu tutulması gerekebilir. Ancak, birçok durumda sorumluluğun tam olarak belirlenmesi zor olabilir ve birden fazla kişi veya kurumun sorumlu olabileceği durumlar da mümkündür. Örneğin sistemin sorunsuz olarak çalışırken “hacklenmesi” nedeniyle yaşanan zararlardan dolayı kim sorumlu tutulacaktır?

İnsanların gizli tutulması gereken hukuki dosyalarının çalınması ya da kaybolması durumunda, sisteme izinsiz giren, sistemin güvenliğinden sorumlu birim ya da sistemin yaratıcıları ayrı ayrı sorumlu tutulabilirler. Ancak herhangi bir insanın sorumlu ve kusurlu bulunmaması durumunda, yapay zekanın sorumlu tutulması mümkün olmadığı için, herhangi bir cezanın da verilemeyeceği çok açıktır.

Oysa devletlerin ve hukukun oluşması toplum sözleşmesine dayanmaktadır. Toplum sözleşmesinin temelinde ise insanların belirli haklarını ve yetkilerini toplumu yöneteceklere devretmekteydiler. Ancak toplumu yönetenler ve toplumun düzenini sağlayanlar da yine toplum sözleşmesindeki kurallara uymak zorundadır. Uymamaları durumunda devletin diğer görevlileri tarafından cezalandırılırlar.

Toplum Sözleşmesi bu nedenle tüm taraflar için hem çeşitli özgürlüklerin ve insan haklarının teminatı, hem de belirli sorumlukların kabulü anlamına gelmektedir. Yapay zeka ise bu sözleşmede ne hak kazanma, ne de sorumluluk alma sıfatı üstlenmektedir. Dolayısıyla Toplum Sözleşmesi bağlamında devlette herhangi bir konumu bulunmamaktadır.

Sonuç olarak; toplumu oluşturan bireyler hukuk kurallarına uyarlarken, uymayanların cezalandırılacağını bilerek hareket etmektedirler. Bu konuda hakimler ve diğer kamu personelinin de hukuka aykırı eylemlerinin cezalandırılacağını bilmek hukuka olan güvenin tesisi için gerekli unsurlardan biridir. Yapay zekanın toplumsal

sistemin bir parçası olmaması ve doğası gereği cezalandırılmaması, onun yargıda karar verici olarak sorumluluk alabilmesinin önünde önemli bir problemidir.

7.2.3.Yargıya Duyulan Güvenin Azalma Tehlikesi

Üst bölümde incelenen yapay zekanın sorumluluğu problemi ve yapay zekanın yazılımsal bir süreçle karar veriyor oluşu, uygulama esnasında yargıya duyulan güvenin ve saygının azalmasına da neden olabilecektir.

Toplumu oluşturan bireylerin hala birçoğu teknolojik gelişmelerden yeterince haberdar değildir. Toplumun önemli bir kısmının yaş, eğitim ve yaşadığı yer bakımından yapay zekalı hakimleri benimsemeleri son derece güçtür. Kişiler mahkemelerde dahi hakimleri bizzat görmek ve dertlerini anlatmak istemektedirler. Böylece devletin yanlarında olduğunu ve haklarının koruduğunu hissetmektedirler.

İnsan sosyal ve duygusal bir varlık olduğu için, hakları dile getirmesi ya da savunması sırasında, onu dinleyen bir hakimin varlığı ona psikolojik bir destek, hatta mevcut hakkının tespiti ya da yeni hak kazanması durumlarında ayrıca psikolojik bir tatmin de yaşatmaktadır. Yapay zekalı sistemlerin hakim olarak yargıda kullanılmasından önce, bu hakların insana özgü haklar olduğu ve insana özgü hakların da korunmasının yine insana özgü şartlara sahip olması gerektiği göz önüne alınmazsa, insan haklarının temelindeki değerler zedelenerek devlete ve adalete karşı toplumsal bir güvensizlik ortamı oluşması kaçınılmazdır.

Yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, kişi hürriyeti ve güvenliği, özel hayatın gizliliği ve korunması, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve kanaat özgürlüğü gibi birçok temel hak ve özgürlüğün temelinde insan olmak vardır. İnsana ait din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü gibi haklara sahip olmayan bir sistemin, bu hakların ruhunu anlaması ve bu haklar konusunda nihai kararlar oluşturması büyük bir problemidir. Ayrıca bu tür bir sistemin yargı sisteminde kullanılmasını topluma anlatmak da oldukça güç olacaktır.

Toplum sözleşmesiyle insanlar öncelikle direkt olarak kendi aralarında saygı duydukları ve adil olacaklarına güvendikleri kişileri, kendilerini yargılamak için seçmişlerdir. Günümüzde ise hukuk eğitimi almış kişiler arasından sınav ve mülakat yoluyla seçilen kişiler hakim sıfatı kazanmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle

hakimlerin meşruiyeti aldıkları hukuk eğitimi ve sonrasında girdikleri ve başarılı oldukları hakimlik sınavlarıyla sağlanmaktadır.

Toplumun birçok farklı kesimi için hakimlik mesleği saygın bir meslektir ve insanlar hakimlerin hukuki bilgilerine güvenirler. Onların tarafsız ve adil bir konumda karar vereceklerine dair yüksek ölçüde bir inanca sahiptirler. Hatta hakimlerin verdikleri kararlar aleyhlerine dahi olsa şahıslar çoğu zaman, hakimlerin kararına saygı duyarlar ve hakimlerin hukuka uygun karar verdiklerini kabullenirler. Bu konuda halk arasında “adaletin kestiği parmak acımaz.” şeklinde bir atasözü bile bulunmaktadır. Bu atasözüyle adalete duyulan güven ve hakimlerin verecekleri kararların acı ve katlanılması zor olsalar da kabullenilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yapay zekaya geçiş yapıldığında ise vatandaşlar görmedikleri ve çalışma yöntemini bilmedikleri bir programın kararlarını, hakimlerin verdikleri kararlar gibi kabul etmeleri son derece güç olacaktır.

Yargıya olan güveni zedeleyebilecek diğer bir faktör ise: devletin hukukta kullandığı yapay zekalı hakimlere benzer başka programların da piyasaya sürülebilme imkanıdır. Şöyle ki: doğal dil işlemeli yapay zekanın devlet tarafından mahkemelerde karar verici olarak kullanıldığı sistemde, avukatlar da dava açmadan önce ya da açılan davalara cevap verirken bu tip bir yapay zekayı kullanarak, önlerine gelen davayı kazanma ihtimallerini test etmek isteyeceklerdir.

Dördüncü bölümde farklı ülkelerde yapay zeka çalışmalarında benzer uygulamaların şu an bile hukuk şirketlerinde kullanıldığına yer verilmiştir. Bu durumda ortaya uyuşmazlık hakkında öneri ya da karar verebilen birden farklı yapay zekalı sistem çıkmaktadır. Peki bu iki sistemin aynı veri tabanındaki bilgileri kullanarak uyuşmazlık hakkında farklı kararlar oluşturduğu durumlarda nasıl bir çözüme gidilecektir? Kararlarda ortaya çıkan farklılıklar nasıl açıklanacaktır?

Günümüzde kullanımda olan ve dünya genelinde en yaygın olarak kullanılan OpenAI tarafından geliştirilen ChatGpt ve Google tarafından geliştirilen Gemini adlı yapay zekalı program bulunmaktadır. Bu programlar kullanıcıların yazılı olarak sordukları sorulara en doğru şekilde cevap vermeye çalışmaktadırlar. Ancak her ikisine sorular aynı sorulara farklı yanıtlar alınabilmektedir.

Bu iki programın hukuk alanında kullanıldığını düşündüğümüzde hangisinin yanıtının esas alınacağı çok büyük bir problemdir. Bir uyuşmazlık konusunda yetkili mahkemenin hakiminin kararı esastır. Başka bir hakimin görüşü, diğer mahkemenin kararında etkili olamaz. Ancak yapay zekaya geçildiğinde bu durum işlevsiz kalacak ve büyük tartışmalar yaratabilecektir.

Örneğin Barolar Birliği tarafından avukatların kullanımı için birçok program geliştirilmektedir. Bu programlara yapay zeka destekli olası mahkeme kararını ortaya çıkaran bir programın eklendiğini ve tüm Türkiye’de bu sistemin avukatlar tarafından dava açmadan önce kullanıldığını düşünelim. Diğer yanda ise Adalet Bakanlığı bünyesinde geliştirilmiş ve mahkemelerde karar verici olarak kullanılan yapay zekalı yargıçlar görev yapmakta olsun. Bu iki farklı programın doğal dil işleme kaynaklı yapay zekalı olduğunu da kabul ettiğimizde şöyle bir sorun çıkacaktır: eğer mahkemelerin kullandıkları program ile avukatların kullandıkları program aynı kararları öneriyorlarsa, mahkemeler yargılama yeri olmaktan çıkarlar ve noter benzeri bir onay merkezi olurlar.

Şayet aynı uyuşmazlık hakkında farklı kararlar ortaya çıkarsa da, bu defa oluşan farkın açıklanması gerekecektir. Çünkü insanlar arasında eğitim, bilgi ve tecrübe kaynaklı farklılıkları açıklamak kolaydır. Örneğin sade bir vatandaşın bir dava hakkındaki görüşü ile bir hakimin görüşü aynı olmayacaktır ve bunu kolayla hakimin aldığı eğitime ve mesleki diğer bilgilerine bağlayabiliriz. Böylece hakimin görüşünün, sade vatandaşa göre çok daha doğru olduğunu neredeyse kesin olarak kabul ederiz. Ancak iki farklı yapay zekalı programın, aynı mevzuat verisini kullanarak farklı sonuçlar vermesi durumunda ortaya çıkan çelişkiyi çözmek zor olacaktır.

Yapay zekaların algoritma tabanlı yapısındaki bazı farklar ya da kullandıkları verilerdeki eksiklikler nedeniyle belirli farkların ortaya çıktığını kabul ettiğimizde dahi problem çözülememiş olacaktır. Çünkü hangi verinin sisteme girildiğinde daha doğru karar verileceği ya da hangi algoritmanın daha adil bir sonuç oluşturacağının tespiti neredeyse imkansızdır. Tüm bunlar teknik bazı farklardır ve temelinde hukuki kararlarda fark yaratmaması gereken özellikler olması arzu edilecektir.

Adil yargılanma hakkının merkezinde vatandaşların eşit şartlarda yargılanması ve haklarını arayabilmesi vardır. Dolayısıyla yapay zekanın bu çelişkilerin ortaya çıkaracağı tartışmalar nedeniyle, hem hukuk uygulayıcıları tarafından hem de toplum tarafından kabul edilmesi ve anlaşılması da son derece zordur.

7.2.4.Sistemin Hacklenmesi Tehlikesi

Hukuk sisteminin koruduğu hakların ve menfaatlerin genişliği ve önemi göz önüne alındığında, bu kadar hassas bir mekanizmada haksız kazanç veya menfaat elde etmek isteyen kişilerin olacağı açıktır.

Bu tür kişilerin yasa dışı yöntemlere başvurmaları ve çeşitli saldırılar düzenlemesi kaçınılmazdır. Yapay zekanın internet tabanlı, algoritma odaklı bir teknoloji olması, sistemin hacklenmesi riskini de beraberinde getirir.

Sisteme yapılan bu tür saldırılar sonucunda kişisel verilerin çalınması, dosyalarda gizli tutulması gereken delillerin ve diğer önemli bilgilerin sızdırılması ve hatta sistemin aldığı kararların manipüle edilmesi gibi tehlikeler ortaya çıkabilir.

Bu sebeple, hukuk sistemlerinin ve yapay zeka tabanlı uygulamaların güvenliğinin sağlanması hayati bir önem taşır. Güçlü şifreleme teknikleri, sürekli güncellenen güvenlik protokolleri ve siber saldırılara karşı alınacak önlemler, bu tür tehditlerin etkisini azaltmada kritik rol oynar. Ayrıca, sistem yöneticileri ve hukuk profesyonelleri, olası güvenlik açıklarını tespit etmek ve önceden tedbir almak amacıyla düzenli olarak sistem taramaları ve güvenlik testleri gerçekleştirmelidir.

Yasal düzenlemelerin de teknolojiye ayak uyduracak şekilde güncellenmesi, yapay zekanın hukuk sistemine entegre edilmesi sürecinde önemli bir adım olacaktır. Bu şekilde, hem kişisel verilerin korunması hem de adil yargılama sürecinin kesintisiz devam etmesi sağlanabilir.

7.2.5.Yargı Alanında Çalışan İnsanların Görev Kaybı

Yapay zekanın hukukta karar verici olarak kullanımının olası olumlu sonuçları arasında, devletin yargı alanında tasarruf etme imkanı sayılmıştı. Ancak yargı alanında yapay zekanın kullanılması, ister karar verici olarak isterse yardımcı görevde kullanılsın, bu tasarrufun bir de olumsuz tarafı vardır. Örneğin, yargı sistemi

içinde yapay zekanın kullanımı nedeniyle daha az yargı mensubu istihdam edilebilir ve mevcut çalışanlar iş kaybına uğrayabilir. Bu sonuç önceden planlanıp, yargı alanında görevli insanlara uygun şekilde yeni işler bulunmadığında da işsizlik ortaya çıkabilecektir. Bu da sosyal ve ekonomik anlamda birçok probleme zemin hazırlayabilir.

Ayrıca, yapay zekanın etkisi sadece yargı mensuplarıyla sınırlı değildir; yazılım, eğitim, sağlık ve birçok alanda uygulanan yapay zeka nedeniyle birçok meslek sahibi insanın ileride iş kaybı endişesi taşıdığı bilinmektedir. Özel sektörde birçok kuruluş, insanların daha hızlı, ekonomik ve daha düzenli yapabileceği işleri yapay zekaya bırakmaktadır.

Günümüzdeki bu durum göz önüne alındığında, yapay zekanın işleri devralması hâlâ birçok alanda toplum tarafından kanıksanmadığı için, hukuk gibi oldukça hassas bir alanda yapay zekanın insan hakimlerin ve diğer yargı personelinin işlerini elinden alması sosyal huzursuzluğa yol açabilir.

Sonuç olarak, insanların yapay zeka yüzünden işsiz kalmaları, yapay zekaya karşı ön yargı geliştirmelerine ve bu teknolojinin kullanımına karşı çıkmalarına neden olabilir. Bu nedenle, hukuk alanında yapay zekanın kullanımı çalışmalarında bu problem mutlaka ele alınmalı ve uygun projelerle üstesinden gelinmelidir.

8.SONUÇ

Yapay zekalı bir sistemin, uyumsuzlukların taraflarının bireysel özelliklerini hakimler gibi empati kurarak dikkate alabilmesi söz konusu değildir. Yapay zeka sistemi, verileri analiz ederek, tutarlı ve en uygun sonuca ulaşmaya çalışacaktır. Bu durum, yargılamalarda vatandaşların bireysel özelliklerinden ziyade toplumu oluşturan herhangi bir parça olarak algılanmasına neden olabilir. Oysa her insanın farklı bir geçmişi, farklı bir hikayesi vardır ve yargı önünde haklarını ararken veya suçlanırken bu özelliklerinin göz önüne alınmasını bekler.

Bu bağlamda, yapay zekanın mevcut yetenekleri ve sınırlamaları göz önüne alındığında, hukuk sisteminde tamamen bağımsız karar verici olarak kullanılması doğru bir yol olmayacaktır. Ancak, yapay zekanın sağladığı teknolojik imkanlar, yargı sürecini destekleyici ve güçlendirici bir rol üstlenebilir. Yapay zekanın veri analizi ve bilgiye dayalı öneriler sunma kapasitesi, hakimlerin daha bilinçli ve adil kararlar almasına yardımcı olabilir. Bu nedenle, yapay zekanın yargı sisteminden tamamen uzak tutulması yerine, dikkatli bir şekilde entegre edilmesi, daha adil ve güvenli bir toplum oluşturma açısından önemli katkılar sağlayabilir.

Yapay zeka alanında, özellikle A.B.D. ve Çin'in pratik çalışmaları ile Avrupa Birliği'nin etik konusundaki çalışmaları ilham vericidir. Ülkemizde ise Büyük Veri ve Yapay Zekâ Uygulamaları Dairesi Başkanlığı kurulmuş olmasına rağmen, bu konulardaki çalışmalar Dünya'daki gelişmelerle kıyaslandığında henüz başlangıç aşamasındadır. Artan ülke nüfusumuz, yargı sistemimizdeki dosya yükü ve bütçeden yargı sistemine ayrılan payın giderek artması göz önünde bulundurulduğunda, yapay zekanın adalete erişim açısından önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Çünkü doğal dil işlemeye dayalı yapay zekaların, bir insanla kıyaslandığında, mevcut verileri çok daha hızlı analiz edebildiği güncel çalışmalarla kanıtlanmıştır.

Bu nedenle, yapay zekanın yargı alanında öncelikle yardımcı görevler üstlenerek adliye personeli, avukatlar ve vatandaşlar için hizmete sunulması son derece faydalı olacaktır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken birkaç önemli husus

vardır. Yapay zekalı sistemlerin hukuk sistemine entegrasyonu sırasında kişisel verilerin güvenliği ön planda tutulmalıdır. Yapay zekalı sistemlerin doğru sonuçlar verebilmesi için en önemli unsur, sisteme sunulan verilerdir. Yapay zekanın hukuk alanında kullanımı söz konusu olduğunda, bu verilerin kişisel bilgileri içermesi son derece doğaldır. Bu bilgilerin şifrelenerek işlenmesi veya başka güvenlik önlemleriyle korunması büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği bünyesinde hazırlanan Yapay Zekanın Yargı Sisteminde Kullanılmasına Dair Avrupa Etik Şartları'nda da belirtildiği gibi, kişilerin etnik, dini ve diğer kişisel özelliklerinin ayrımcılığa yol açmaması için yapay zeka sistemlerinin daha kuruluş aşamasında bu risklerin önüne geçilmelidir. Böylece ilerleyen yıllarda bu tür tartışmaların veya problemlerin yaşanması önlenabilir.

Bir diğer önemli konu ise uygulanacak yapay zekanın yargı personeline, avukatlara ve vatandaşlara yeterince iyi bir şekilde tanıtılmasıdır. Tanıtım süreci, hem yapay zekanın yargıda kullanılmasına karşı ön yargıları olan kişilerin bu ön yargıları aşmalarına yardımcı olacak, hem de yeni sistemin etkin, doğru ve yaygın bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır. Yapay zekanın yargılamayı kendi başına yapabilmesi ve karar verici olarak kullanılması ise bugünkü şartlarda imkansızdır. Bu nedenle, yapay zekayı hukuk alanında kullanacak kişilerin bu sistem hakkında detaylı bilgi sahibi olması, sistemin kullanımına ilişkin özel bir eğitim alması ve hatta pratik ve teorik sınavlardan geçmesi gerekmektedir. Aksi halde, büyük çaba ve kaynak harcanarak oluşturulan programlar etkin bir şekilde kullanılamaz.

Yapay zekayı meslekleri gereği kullanacak hukukçuların yanında vatandaşlar için de eğitici projeler geliştirilmelidir. Böylece insanlar, bu yeni teknolojinin yargı sistemine getirdiği yenilikler hakkında bilgi sahibi olup güven duymaya başlayacak ve yapay zekayı nasıl ve ne şekilde kullanacaklarına ilişkin beceri geliştirebileceklerdir. Yapay zekanın yargıda yardımcı rolde etkin ve yaygın bir şekilde kullanılması sağlandıktan sonra ise bir sonraki aşama, yapay zekanın hukuk sistemindeki yetkilerinin genişletilmesi olabilir. Örneğin, vergi hukukunda şekli eksiklikler veya zamanaşımı gibi nedenlerle verilecek kararlarla sınırlı olarak yapay zeka karar taslağı hazırlamakta kullanılabilir.

Vergi hukukunda usulü işlemler ve sayısal veriler önemlidir. Bu da vergi uyuşmazlıklarından doğan davalarda yapay zekanın karar önerici olarak denenmesi

için ideal bir durumdur. Kaldı ki, dünya genelinde hukukta kullanılmak için geliştirilen öncü yapay zekaların çalışma alanları genellikle vergi hukuku ve bu alana benzer hukuk dallarıdır. Bu tür alanlarda, tarafların kişisel özelliklerine ve uyuşmazlığın oluş şekillerine bakılmaksızın, yasalardaki amir hükümlere ve dosyalardaki sayısal verilere dayanarak kararlar verilmektedir. Ancak bu noktada şunu belirtmek gerekir: bu alanlarda dahi yapay zekanın karar önerici olarak kullanılmasına geçilmeden önce, vatandaşların yargıda yapay zekanın kullanılmasına alışmış ve onu benimsemiş olmaları gerekmektedir. Aksi halde, yapay zekanın bazı şekli konularda karar verici olarak kullanımı, her ne kadar teorik olarak daha hızlı ve doğru kararlar verme potansiyeline sahip olsa da, vatandaşların yargıya duydukları güveni zedeleyebilir. Bu durum, yargı kararlarını kabullenme ve ona saygı duyma bilincini sarsarak, hukuk sisteminin toplum nezdindeki meşruiyetinin sorgulanmasına neden olabilir.

Bu riskin önüne geçilmesi için yapay zekanın karar taslağı hazırlamakta kullanılmasından önce, vatandaşların yapay zekanın nasıl çalıştığını iyi anlamaları ve yargıda yapay zekanın kullanımından memnun olmaları gerekmektedir. Böylece, dava dosyalarının daha hızlı ve doğru çözülmesinde yapay zekanın rolünün farkına varacaklardır. Bu şekilde toplum, yapay zekanın yargıda kullanımı öncesi yargı sistemi ile yapay zekanın kullanılmaya başlanmasının ardından oluşan yeni sistemi karşılaştırma fırsatı bulabilecektir.

Yapay zekalı projeler, yukarıda belirtilen etik değerler göz önünde bulundurularak hukuk sistemimize entegre edilirse ve hukuk uygulayıcıları yapay zekayı etkin ve verimli bir şekilde kullanabilirse, yapay zekanın hukukta da başarılı olması mümkündür. İlerleyen yıllarda ise doğal dil işlemeli yapay zekaların daha da gelişmesi ve toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda yargıda karar hazırlayıcı rollerinin artması muhtemeldir. Belki bu seviyeyi düşünmek günümüz şartlarında hala bir hayal gibi görünebilir, ancak uçağın icadından sonra, yalnızca yüz yıl içerisinde insansız hava araçlarıyla pilotsuz uçuşların yapılabildiği düşünüldüğünde, bu gelişme pek de uzak görünmemektedir.

Yüz yıl önce yaşayan insanlar için bu yeni gelişmeler ne kadar uzak ve hayal gibi görünüyorsa, bizim için de bugün hukukta yapay zekanın karar verici olarak kullanılması o kadar uzak bir ihtimal gibi görünebilir. Ancak, gelişen teknoloji

ve değişen toplumsal gereksinimler nedeniyle, gelecek yıllarda yapay zekanın yargıda daha geniş bir alanda kullanılması ve karar verici rol üstlenmesi mümkün olacaktır.

Elbette bu noktada, başta Anayasa olmak üzere hukuk mevzuatımızda önemli değişiklikler yapmak gerekecektir. Bu değişiklikler arasında, en çok tartışma yaratacak olanlardan biri de hakimlerin vicdani kanaat kullanarak karar vermelerini düzenleyen Anayasanın 138. ve Ceza Muhakemesi Kanununun 217. maddeleri olacaktır.

Yukarıdaki bölümlerde vicdani kanaatin yargı sistemi içindeki işlevlerine detaylı olarak yer verilmiştir. İnsan haklarının ve özgürlüklerinin korunduğu, toplumsal düzenin tesis edildiği bir araç olan yargı sisteminde vicdan ve vicdani kanaat son derece önemli bir rol üstlenmektedir. Vicdani kanaatin hukuk sisteminde üstlenmiş olduğu görev, daha önce birçok farklı değer ile yerine getirilmeye çalışılmış ancak beklenen fayda sağlanamamıştır. Dini unsurlar veya kanunilik ilkesi ile de uzun vadede başarılı olunamamıştır.

Oysa günümüzde demokratik birçok toplumun hukuk sistemlerinde mevcut olan vicdani kanaat, uzun yıllardır başarılı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Yapay zekanın hukuk sistemine entegrasyonu konusundaki güncel ihtiyaçların ise vicdani kanaatin yargı sisteminde üstlendiği görevle doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle, yapay zekanın yargı sistemlerinde kullanılmasına yönelik adımların atılmasının nedeni, vicdani kanaatin yargı sisteminde birtakım yanlışlar veya adaletsizlikler yaratması değildir.

Yapay zekanın hukukta kullanılmasını sağlamaya yönelik çalışmaların temel amacı; yargılamayı hızlandırmak, adalete erişimi artırmak ve daha doğru kararlar verilmesini sağlamak gibi pratik faydalar sunmaktır. Vicdani kanaat ise hukukun etik boyutunun bir parçasıdır ve yazılı kanunların mahkemeler aracılığıyla insani değerler gözetilerek uygulanmasının teminatıdır. Bu noktada unutulmaması gereken husus, tüm hukuk sistemlerinin ve devletlerin varlık nedeninin insanların toplum halinde insanca yaşama amacına hizmet etmeleridir.

Yapay zekalı programlarla daha hızlı ve tutarlı hukuksal çözümler sağlanabilir. Bu gelişme ile insanlar arasındaki uyuşmazlıklar azalabilir ve suç

karışan kişilerin sayısı da düşebilir. Ancak, bu noktada şu soru gündeme gelecektir: Biz insanların sürü halinde yaşayan hayvanlardan ne farkı kalacaktır? Örneğin, karınca veya arı kolonilerinde genellikle pek fazla anlaşmazlık yaşanmaz ve bu hayvanlar, herhangi bir sorun çıkmadan birlikte yaşayabilir. Fakat, bu durum onların kolonilerini insan toplumundan daha adil yapar mı? Bir grubun veya toplumun sorunsuz bir şekilde varlığını sürdürebilmesi, o toplumun adil olduğu anlamına gelmez. Temel hak ve özgürlüklerin ortaya çıkması için, bu hakları kullanabilecek bireylerin var olması gerekmektedir. Bireysellik ise, özgür iradeye ve bilince sahip olmak ve bu özellikleri kullanarak kendine özgü nitelikler geliştirmekle ilgilidir.

Özgür irade ve bilinç, bireylerin kendi kararlarını verebilme yeteneğini ifade eder ve hukuk sistemi bu temeller üzerine kuruludur. Yapay zekanın hukuk alanında kullanımı, bu temel değerlere hizmet edecek şekilde tasarlanmalıdır. Yapay zeka, karar destek sistemleri aracılığıyla hakimlere ve avukatlara yardımcı olabilir, ancak nihai kararın her zaman insan iradesi ve bilinciyle verilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Bu nedenle, yapay zekanın kullanımı, sadece bilgi ve veri analizinde yardımcı olmakla sınırlı kalmalı, hukuki kararların insani değerler ve etik ilkeler doğrultusunda alınmasını sağlamalıdır. Özgür irade ve bilinç, adaletin ve hakkaniyetin temeli olduğundan, yapay zeka bu değerlere zarar vermeden işlevini yerine getirmelidir. Bu şekilde, teknoloji ve insan unsuru birlikte çalışarak daha adil ve etkin bir hukuk sistemi oluşturabilir.

Sonuç olarak, insan toplumlarını hayvan topluluklarından ayıran temel fark, toplumu oluşturan bireylerin yalnızca bir grubun parçası değil, aynı zamanda bağımsız bireyler olarak var olabilmeleridir. İnsanlar, hem devletin bir parçası olan vatandaşlar olarak ortak haklara sahip hem de birey olarak diğerlerinden farklı özelliklere sahip varlıklardır. Başka bir deyişle, insanlar vatandaş olduklarında devletin diğer üyeleriyle aynı haklara sahipken, birey olarak kendilerine özgü nitelikleri taşırlar.

Bu özelliklerin dikkate alınmasını sağlamak için daha önce kazuistik kanunlar yapma veya spiritüel olaylardan yararlanma yollarına gidilmiş ancak başarılı olunamamıştır. İnsanlık tarihi, sonunda kendine dönerek, kendi etik değerleri üzerinden vicdani adaletin temelinde koyarak sorunu çözmüştür. Dolayısıyla, vicdani

kanaat, hakimin karar verici olarak son sözü söylemeden önce karşılaştığı uyuşmazlığı diğer uyuşmazlıklardan ayırmasının anahtarıdır. Hakim, kanunların verdiği yetki ve sınırlar ölçüsünde karşılaştığı uyuşmazlıkları bir insan olarak vicdanında süzerek ve buna göre bir kanaat oluşturur.

Bu nedenle, yapay zekanın hukuk sisteminde karar önerici veya karar verici olarak kullanılması adına Anayasa'nın 138. ve Ceza Muhakeme Kanunu'nun 217. maddesinde geçen vicdani kanaatin çıkarılması son derece tehlikelidir. Vicdan yoluyla korunan insani değerlerin ikinci plana atılması ve insanlar arasındaki birçok karmaşık ilişkinin ve uyuşmazlığın çözümünde son kararı algoritma kaynaklı sistemlere bırakmak, yapay zekadan beklenen diğer tüm faydalar gerçekleşse dahi adalet adına telafisi güç zararlar doğurabilir.

Bu maddelerin değiştirilmesi kararıyla birlikte, vatandaşların çoğunun şikayetlerini ve savunmalarını bizzat dinlemeyen, çalışma prensiplerini tam olarak anlamadıkları bir program tarafından cezalandırılması veya haklarının korunması veya kısıtlanmasına karar verilmesi, yargının meşruiyetinin sorgulanmasına sebep olabilir. Ayrıca, verilen kararlardaki olası yanlışlıklardan kimin sorumlu tutulacağı da tartışmalara neden olacaktır. Yapay zekayı geliştiren kişi veya kurum, devlet veya yapay zekanın kullanıcısı olan görevliler arasında hangisinin ne oranda ve ne şekilde sorumlu olacağı, yeni düzenlemelerle çözülmesi gereken problemlerdir.

Bu tür hak kayıplarının önlenmesi ve vicdanın yargıdaki işlevinin tamamen ortadan kalkmasının engellenmesi için, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki jüri sistemi benzeri bir sistemle son sözün insanlardan oluşan bir heyet tarafından verilmesi yoluna da gidilebilir. Ayrıca, yapay zekanın verdiği kararların bir üst mahkeme sıfatıyla insan hakimler tarafından denetlenmesine ilişkin bir yapıya da yer verilebilir.

Bu gibi alternatif sistemler, yeni kararların ve içtihatların oluşmasına katkı sağlayarak yapay zekanın gelişimini destekleyecektir. Doğal dil işlemeli yapay zekalar, mevcut veriler çerçevesinde karar verebilirler. Diğer bir deyişle, yapay zeka, sürekli olarak sistemindeki önceki kararlar ışığında onlarla uyumlu kararlar vermeye çalışacaktır. Ancak yüksek mahkemeler, toplumun dinamiklerine göre kararlarını yıllar içinde değiştirebilme ve yeni içtihatlar oluşturma yetisine sahiptirler. Elbette yeni yasal düzenlemelerle de bu şekilde değişiklikler mümkündür, ancak genellikle

yeni yasal düzenlemeler, uygulamada yaşanan sıkıntıların artması ve geniş kitleler tarafından kamuoyu baskısı oluştuktan sonra yapılmaktadır.

Eğer denetleyici ve içtihat oluşturuu hakimler sistemde bulunmazsa, yapay zekanın uygulamada haksızlık ve yanlışlık tespit ederek kararlarını güncel duruma uyarlaması mümkün olmayacaktır. Çünkü algoritma, sürekli olarak eski içtihatlarla benzer ve onlarla tutarlı kararlar oluşturmaya çalışacaktır.

Bu konuda diğeri bir husus ise şudur: yargıçlar bazı durumlarda yasal değişiklik olmaksızın, toplumun güncel şartları, suçun yarattığı infial ya da ahlaki ve etik kriterlere göre kararlarını değiştirebilmektedirler. Uygulamada çok sıkça karşılaşılacakla birlikte, Türk Medeni Kanunu'nun 1. Maddesi hakimlere kanun koyucu gibi davranma yetkisi dahi vermektedir: “Kanun, sözüyle ve özüyle değindiği bütün konularda uygulanır. Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa, hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.” (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi).

Bu nedenle yapay zekanın vereceği kararları denetleme ve gerektiğinde değiştirme yetkisiyle üst mahkemelerde insan hakimlerin bulunması son derece faydalı olacaktır. Böyle bir sistem, vatandaşların yargıya olan güvenini ve saygısını korumak açısından önemlidir. Hakimlerin, kısıtlı da olsa, kanun koyucu gibi davranabilmesi, vicdani kanaat olmasa da, yapay zekanın yargıda karar verici olarak kullanılmasında ciddi bir engel teşkil edecektir.

Hakimlere verilen tüm bu yetkiler aslında toplum tarafından ortak irade ile oluşturulan devlete aittir. Yasama ve yargı görevi, temelde devletin sorumluluğundadır. Yasama organları ve hakimler, toplumun içinde yaşayan bireylerdir. Görevleri gereği vatandaşlarının temsilcileridir. Devlet ise yasama, yargı ve yürütme organlarına sahip bir tüzel kişiliktir.

İnsanlar, toplumların oluşumunda, doğal haklarını korumak ve gerektiğinde ceza vermeye yetkilendirilmiş temsilciler seçmişlerdir. Bu temsilciler, toplumun diğeri vatandaşları gibi, devletin parçasıdır. Yapay zeka ise mekanik bir sistem olup toplumdan farklıdır. Bu nedenle yargılamayı tamamen yapay zekaya bırakmak, devletin meşruiyetini sorgulamaya neden olabilir.

Günümüz demokratik toplumlarında, vatandaşlar haklarını korumak için seçim yoluyla yasa yapıcı temsilciler seçerler. Bu temsilciler, toplumun çoğunluğunun iradesini yansıtır ve kanun yapma görevini üstlenirler. Hakimler ise kanunlar çerçevesinde görev yaparlar. Üst mahkemelerde görev yapacak hakimler, hukukun üstünlüğünü ve milletin iradesini adalet sistemi içinde tutmak için birçok kurum ve devlet organı tarafından seçilirler.

Örneğin Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanı, Yükseköğretim Kurulu gibi farklı devlet organları rol üstlenirler. (T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi) Anayasa Mahkemesi ülkemizdeki üst mahkeme olarak yer alması ve bu mahkemede görev yapacak hakimlerin yasama ve yürütmenin farklı organları eliyle seçilmesi, milletin egemenliğinin korunması anlamına gelmektedir.

Yapay zekalı hakimlerin bunu sağlamaları, hem insan olmamaları açısından hem de teknik bir ekip tarafından geliştirilmeleri açısından mümkün değildir. Yukarıda belirtildiği gibi, hakimler vicdani kanaatlerini kullanarak karar vermelerinin yanında, yasaların yetmediği durumlarda kendilerini yasa koyucu yerine koyabilme yetkisine sahiptirler. Dolayısıyla karar verici hakimlerin, vicdani kanaat boyutunun ötesinde, bir yandan etik değerlere sahip bireyler olmaları, diğer yandan toplumu oluşturan bütünün bir parçası olmaları, adaletin sağlanmasında oldukça önemlidir.

Açıklanan nedenlerle, yapay zekanın insani bir değer olan vicdan olmaksızın hakimlerin yerine geçerek karar verici olarak kullanılması, günümüz için hala tehlikeli sonuçlara sebep olabilecek bir seçenektir. Bunun bir seçenek olarak düşünülmesi için dahi birçok alanda farklı gelişmeler yaşanması gerekmektedir. Bu gelişmelerin en başında ise insana, topluma ve vicdana ilişkin bilgimiz ve anlayışımızda yapılması gereken köklü değişiklikler gelmektedir.

Son bir seçenek olarak, vicdan yetisini doğal dil işlemeli yapay zekalara aktarabilirsek, bugünkü yasalarımızda yer alan vicdani kanaati koruyarak yapay zekayı hukuk alanında karar verici olarak kullanmamız mümkün olabilir. Ancak, bu şu an için oldukça ileri bir düşüncedir ve teknolojik olarak sağlanması bir sorun iken, insanların bunu algılayıp kabul etmesi ayrı bir sorundur. Dünya genelinde, robotların insanlığı ele geçireceği endişesini taşıyan birçok insan bulunmaktadır ve bu algının değişmesi için uzun zaman gerekecektir; belki onlarca, hatta yüzlerce yıl.

Bu süreçte, yapay zekanın etik ve insani değerleri nasıl anlayabileceği ve uygulayabileceği konusundaki teknolojik ve toplumsal gelişmeler çok önemlidir. Vicdan konusunda tartışıldığı üzere, insanın bu yanını toplumsal veya inanç temelli bir yerde düşündüğümüzde, yapay zekanın inancı olmayacağı veya toplumun bir parçası olma ihtiyacı hissetmeyeceği için, bugün anladığımız anlamdaki vicdanın yapay zekanın doğasına uygun olmadığı açıktır.

Zeka, insan aklının veya bilincinin bir parçasıdır. İnsan bilinci, zekanın ötesinde farklı unsurlar ve özellikler barındırır. Vicdan da bu unsurlardan biridir. Dolayısıyla yapay zekanın vicdani kanaate sahip olabilmesi için öncelikle vicdanın yapay olarak mümkün olup olamayacağını ele almak gerekmektedir. Bu da ancak vicdanın net bir şekilde nasıl oluştuğunun anlaşılması ile mümkün olabilir. Bu aşamaya gelindiğinde, vicdanın dilsel bir formata indirgenebilirliği tartışılmalıdır.

Yapay zekalı sistemlerin öncü çalışmaları, daha önce Descartes, Leibniz gibi düşünürler tarafından insan aklının mantıksal formlarda düşünülerek matematikle açıklanmaya çalışıldı. Bu çabaların sonucunda insan zihninin özellikle mantığa dayalı sorunları çözen yapısı dijital sistemlere uygulanmaya başlandı. Ancak bu indirgeme sürecinde vicdan, yaratıcılık, empati ve etik değerlerden taviz verildiği, hatta bunların bir ölçüde göz ardı edildiği görülmüştür. Hukukun dinamiklerinde, hem mantıksal ve dilsel unsurların hem de yapay zekanın oluşum sürecinde ihmal edilen etik unsurların bulunması nedeniyle, bu teknolojinin hukuka uygulanış aşamasında dikkatli bir ayırım yapılmalıdır. Bu ayırım sayesinde yapay zekanın insan aklının hangi bölümlerini daha hızlı ve daha iyi simüle edebildiği, hangi bölümlerini edemediği ortaya çıkarılabilir. Bu bakış açısıyla hukuk sistemimizde, özellikle vicdan ve empati gibi insani değerlerin sıkça kullanıldığı ceza hukukunda yapay zekaya uygun görevler verilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, bugünkü yasal düzenlemeler, vicdana ilişkin çeşitli görüşler ve mevcut yapay zeka teknolojileri bir arada düşünüldüğünde, özellikle ceza hukuku gibi insan hak ve özgürlüklerini derinden etkileyen bir hukuk dalında yapay zekanın karar verici olarak kullanımı etik açıdan problemli görünmektedir. Bu nedenle yapay zekanın yargı sistemimizde, hakimlere, avukatlara ve nihayetinde vatandaşlara yardımcı görevlerde bulunan bir rol üstlenmesi şu an için en ideal adım olacaktır. İlerleyen yıllarda ise bu teknolojinin yargı sistemine, insan hak ve özgürlüklerine

kattığı olumlu ve olumsuz etkiler bir arada düşünülerek, farklı ve daha yenilikçi adımlar atılabilir.

KAYNAKÇA

- Adalı, E. (2016). *Doğal dil işleme*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/207209>
- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği*. (Çev.,Ü. Nihat & Karadoğan E. Ö.) Kabalcı Yayınları. (Orijinal çalışma 1969'da yayımlandı).
- Agnew, S. (2015). *What we talk about when we talk about conscience: the meaning and function of conscience in commercial law doctrine* [Doktora tezi, London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy]. <https://etheses.lse.ac.uk/3157/>
- Akal, C. B. & Antalyalı, Z.E. (2019). *Spinoza hukukçuya ne söyler?* Zoe Kitap.
- Altun, M. N. (2019). *Çin'de mahkemelerde yapay zeka yargıç dönemi*. Anadolu Ajansı <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinde-mahkemelerde-yapay-zeka-yargic-donemi/1517601>
- Asimov, I. (2016). *Ben, robot*. (Çev.,Odabaş E.). İthali Yayınları. (Orijinal çalışma 1950'da yayımlandı).
- Aydın, M. B. (2020). Kant'ın ve Hegel'in felsefesinde cezanın amacı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 126-138.
- Baş, O. (2002). *John Rawls'un hukuk felsefesi ve adalet anlayışı* (Yayın No. 110813). [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bayık, F. (2022). *Yapay zekaya uygulamalı etik bağlamında bir yaklaşım*. (Yayın No. 730919) [Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Beccaria, C. (2010). *Suçlar ve cezalar hakkında*. (Çev., Sami Selçuk). İmge Yayınları. (Orijinal çalışma 1764'de yayımlandı).
- Birvar, C. (2021). *Sokrates'in felsefesinde daimon ve işlevleri*. (Yayın No. 697088). [Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: paths, dangers, strategies*. Oxford University Press <https://dorshon.com/wp-content/uploads/2017/05/superintelligence-paths-dangers-strategies-by-nick-bostrom.pdf>
- Bravo H. (2020). *Vicdanın sessizliği*, Fol Yayınları.
- CEPEJ. (2018) *European ethical charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment*. Council of Europe. <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>
- Cevizci, A. (2018). *Felsefe tarihi*. Say Yayınları.
- Ceylan, D. (2017). Vicdan kavramına psikolojik ve dini yaklaşımlar. *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*. 3(1), 185-199.

- Churchland, P. S. (2021). *Vicdan:ahlaki sezginin kökeni*. (Çev.,M.Doğan). Koç Üniversitesi Yayınları (Orijinal çalışma 2019’da yayımlandı).
- Churchland, P. S. (2018). *Nörofelsefe*. (Çev., Yılmaz Ö.). Alfa Bilim. (Orijinal çalışma 1986’da yayımlandı).
- Çeçen, A. (1975). Hukukta norm ve adalet. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32. s. 1: 71-115. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000930
- Çiftçi, A. (2018). *Hukuka giriş ve vatandaşlık bilgisi*. Gazi Kitabevi
- Çiftçi, F. A. (2022). *Project management in the era of ai: Review and analysis* (Yayın No. 762350). [Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Doehring, K. (2002). *Devlet kuramı* (Çev., Mumcu A.). İnkılap Yayınları (Orijinal çalışma 2000’de yayımlandı).
- Doğrucan, M. F., & Hazar Z. (2020). Yapay zeka kökeninde Kant’ın Locke ve Leibniz sentezi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 9(26). 607-624 <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Download/Article-File/1570094>
- Dennett, D. C. (2016). *Özgürlüğün evrimi*. (Çev., Tarhan Ç.). Alfa Bilim. (Orijinal çalışma 2003’te yayımlandı).
- Egeli, H., & Atılgan A. (2017). Devlet bütçesi açısından adalet hizmetleri ve harcamaları: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. C.12(2). 83-94.
- Eldem, U. (2020) *Kant’s conception of conscience and reflexive judgment* (Yayın No: 497915). [Doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Erdoğan, G. (2021) Yapay zeka ve hukukuna genel bir bakış, *Adalet Dergisi*, 66, 117-192. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adaletdergisi/issue/62377/940007>
- European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ). (2018, December 3-4). European ethical charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment. <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>
- European Commission. (2018, December 18). *A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines*. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence <https://Digital-Strategy.Ec.Europa.Eu/En/Library/Definition-Artificial-Intelligence-Main-Capabilities-And-Scientific-Discipline>
- Feyzioğlu, M. (2015). *Ceza muhakemesinde ispatın ölçütü olarak vicdani kanaat*. İslık Yayınları.
- Floridi, L., & Cowls, J. (2019 July 2). A unified framework of five principles for AI in society. Harvard Data Science Review. <https://hdsr.mitpress.mit.edu/pub/10jsh9d1/release/8>
- Frankl, V. E. (2018). *Psikoterapi ve din* (Çev. Taşkın Z.) Say Yayınları. (Orijinal çalışma 1943’de yayımlandı)

- Futurism, (2017, 3 Eylül) *An AI completed 360,000 hours of finance work in just seconds.* <https://futurism.com/an-ai-completed-360000-hours-of-finance-work-in-just-seconds>
- Glenn, A., Koleva, S., & Ditto, P. H. (2010). Moral identity in psychopathy. *Judgment and Decision Making*, 5(7), 497–505.
- Giubilini, A. (2021, 21 Mart). Vicdan. (Çev: Bilgiç, E.) *Kualia Analitik Felsefe Dergisi.* <https://kualiafelsefedergisi.com/2021/03/vicdan-stanford-felsefe-ansiklopedisi/>
- Gözler, K. (2009). *İdare hukuku dersleri*. Ekin Kitabevi Yayınları.
- Günenç, M. (2016). *Kant'ta Tanrı ve Tanrılaştırılan akıl*, Elis Yayınları.
- Harvard University. (2017, 20 Aralık). HLS Students Harness Artificial Intelligence To Revolutionize How Lawyers Draft and Manage Contracts <https://hls.harvard.edu/today/Evisort/>
- İntelligence. (t.y). *Oxford Sözlüğü* içinde. <https://www.oed.com/search/dictionaryscope=Entries&q=artificial+intelligence>
- Jiewen W. (2021 October 7). The ethics of artificieial intelligence. ISACA. https://www.isaca.org/resources/news-and-trends/isaca-now-blog/2021/the-ethics-of-artificieial-intelligence?gad_source=1&gclid=Cj0KCKQjw6auyBhDzARIsALIo6v_br6Kw8LskacootkdrnXL1B8bzhyVZvMFHuCgLxlr27wcXkMJ926caAl_-EALw_wcB
- Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. *Nature machine Intelligence*, 1(9), 389-399.
- Jung, C. G. (2020). *Ruh*. (Çev., Yılmaz İ. H.) Pinhan Yayıncılık. (Orijinal çalışma 1930'da yayımlandı).
- Kadam, T. (2022, 16 Temmuz) China's AI-enabled 'smart courts' to recommend laws & draft legal docs; judges to take consult AI before verdict. *The Eur Asian Times*. <https://www.eurasiantimes.com/chinas-ai-enabled-smart-court-to-recommend-laws-judges/>
- Kaku, M. (2021). *Geleceğin fiziği*. Odtü Yayıncılık.
- Kandır, M. O. (2021, 15 Ağustos). *Vicdan ve yapay zeka* [Blog yazısı]. M. Kandır Avukatlık Bürosu. <https://www.mkandir.av.tr/2021/08/15/vicdan-ve-yapay-zeka/>
- Kandır, M. O. (2021, 21 Ağustos). Hukukta yapay zeka ne kadar uygulanabilir? [Blog yazısı]. Hukuk ve Bilişim. <https://hukukvebilisim.org/hukukta-yapay-zeka-ne-kadar-uygulanabilir/>
- Kant, I. (1991). *The metaphysic of morals*. Cambridge University Press. (Orjinal Çalışma 1797'da yayımlandı.)
- Karacan, P., & Irgız D. (2023, 20 Temmuz) *Yapay zeka kullanımı için hukuksal çerçeve ihtiyacı*. *Lexpera Blog*. <https://Blog.Lexpera.Com.Tr/Yapay-Zeka-Kullanimi-Icin-Hukuksal-Cerceve-Ihtiyaci/>
- Kaymak, Ü., Ercan İ., & Odyakmaz Z. (2012). *Anayasa hukuku idare hukuku*. Onikilehva.

- Kılıç, B. (2021) *Gender diversity, discrimination, and bias in AI* (Yayın No. 698950). [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kızrak, M., Buluz, B., & Özparlak (2019). *Yapay Zeka Çağında Hukuk, İstanbul Barosu Çalıştayı*
- Koç, Z. H. (2015). *Vicdanın ahlâkî ve teolojik temelleri*. (Yayın No. 393342). [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kuçuradi İ. (2023). *Adaletin gerektirdiği hukuk*, Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kurtboğan, H. (2023). *Yeni dünyada yapay zeka metaforu ve yapay zekanın çalışan performansına etkisi*. (Yayın No. 814857) [Yüksek lisans tezi, Karamanoğlu mehmetbey Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- LawGeex. (2018, Şubat). *Comparing the performance of artificial intelligence to human lawyers in the review of standard business contracts*. <https://images.law.com/contrib/content/uploads/documents/397/5408/lawgeex.pdf>
- Mashable Türkiye. (2023, Ocak). *Robot Avukat İlk Davasını Alıyor: Beni Tut, 1 Milyon Doları Kap* <https://tr.mashable.com/yapay-zeka/8698/Robot-Avukat-Ilk-Davasini-Aliyor-Beni-Tut-1-Milyon-Dolari-Kap>
- Merriam-Webster. (2023, Ekim 11). *Conscience*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/conscience>
- NTV Radyo ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş, (2016, 16 Mayıs.) *İlk robot avukatlar göreve başlıyor* https://www.ntv.com.tr/teknoloji/ilk-robot-avukat-goreve-basliyor,0cvqy_XBnUesBjsVu1izQQ
- Ouspenskii, P. D. (2021). *Şuur* (Çev., Sezgin Aydın) Dorlion Yayınları.
- Ovalı, T. (2021, 16 Ekim) *Farklı kültürlerde vicdan anlayışı: etimolojik bir deneme*, İlke Analiz. <https://www.ilkeanaliz.net/2021/10/16/farkli-kulturlerde-vicdan-anlayisi-etimolojik-bir-deneme>
- Önal, Z. H. G. (2022). *Recognizing artificial intelligence as the inventor in patent law* (Yayın No. 768122). [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özcan, S. (2022). *Gündelik hayattaki yeri, kökeni ve neliği bakımından vicdan*. (Yayın No. 707798). [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özcan, M. (2010). Yazılı hukukun hareket noktası olarak ilkel hukuk *Anadolu Araştırmaları*, (12), 55-82.
- Özeler, N. (2015). *Toplum vicdanının yargılamadaki rolü* (Yayın No. 414471). [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Pirci, B. (2019). *C. Carl Gustav Jung Psikolojisinde vicdan kavramı ve ahlaki görecelik sorunu* (Yayın No. 591286). [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Platon. (2017). *Devlet* (Çev., Cimcoz M. A. & Eyüboğlu S.) Türkiye İş Bankası yayınları.
- Platon. (2018). *Menon* (Çev Akderin F.) Say Yayınları.

- Platon. (2021). *Phaidros* (Çev., Çokona A.) Türkiye İş Bankası yayınları.
- Platon. (2015). *Sokrates'in savunması* (Çev.; Çokona A.) Türkiye İş Bankası yayınları.
- Pinker, S. (2010). *Boş sayfa* (Çev., Doğan M.) Boğaziçi Üniversitesi Yayınları (Orijinal çalışma 2002'de yayımlandı).
- Rabia, C. (2010). *Montesquieu'nun Kanunların Ruhu Üzerine Adli Eserinin Hukuk Felsefesi Açısından İncelenmesi* (Yayın No. 263608). [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- RoboLaw (2014, 24 Eylül) *Regulating emerging robotic technologies in Europe: Robotics facing Law and ethics*. <http://www.robotlaw.eu/projectdetails.htm>
- Rousseau, J. J. (2002). *Emile* (Çev., M. Baştürk-Y. Kızılcım). Babil Yayınları, (Orijinal çalışma 1762'de yayımlandı).
- Rousseau, J.J. (1999). *Toplumsal sözleşme*. (Çev., S. Hilav.) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal Çalışma 1762'de Yayımlandı).
- Ryle, G. (2011). *Zihin kavramı* (Çev. Çelik S.). Doruk Yayınları. (Orijinal çalışma 1950'de yayımlandı).
- Satıcı, M. (2012). *Kant'ın hukuk felsefesi ve çağdaş hukuk felsefesine etkisi*. (Yayın No. 320446). [Doktora tezi, Ege Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Solak, A. Ş. (2017). *Nietzsche'de suç vicdan acı ilişkisi* (Yayın No. 481832). [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Surden, H. (2019) Artificial intelligence and law: An overview. *Georgia State University Law Review*, 35, 1-46.
- Stuart, R. & Norwig P. (2010). *Artificial intelligence A modern approach*, Pearson Education.
- Şahbaz, İ. (2019). Anayasa hükümleri çerçevesinde ceza davalarında vicdani kanaat ve temyiz incelemesi. *Yargıtay Dergisi*. (45)1. 15-72.
- Şahin, Ç. (2020). *Bilinç-irade ilişkisi bağlamında Hegel'in hukuk felsefesinde soyut hak kavramının momentleri*. (Yayın No. 631840). [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Taşlıtepe, G. (2022). *The application of artificial intelligence in military fields and its ethics* (Yayın No. 745098). [Yüksel lisans tezi, Milli Savunma Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Teeters, H. E., & Barnes, N. K. (2011). (Çev. Aydın, D.). İlkel cezalar ve fiziksel cezanın başlıca türleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 4(7).
- Tegmark, M. (2019). *Yaşam 3.0: Yapay zeka çağında insan olmak* (Çev: Göksoy E. C.) Pegasus Yayınları, (Orjinal çalışma 2017'de yayımlandı).
- Toprakkaya, A. & Eyibaş, Y. (2019). Yapay zeka ve Etik ilişkisi. *Felsefe Dünyası*, 70, 81-99.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (t.y) 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (t.y) 5271 Sayılı Ceza Muhakeme Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf>.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (t.y) *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025* <https://cbddo.gov.tr/uyzs>
- T.C. Dijital Dönüşüm Ofisi. (t.y) <https://cbddo.gov.tr/hizmet-birimlerimiz/buyuk-veri-yapay-zeka-uygulamaları-dairesi-baskanligi/>
- T.C. Resmi Gazete. (2021, 20 Ağustos). 31574 Sayılı Resmî Gazete <https://Resmigazete.Gov.Tr/20.08.2021>
- T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi. (t.y) 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>
- Turing, A. (1950). Computing machinery and intelligence. *A Quarterly Review of Psychology and Philosophy*. (59) 236, 433–460.
- Türk Dil Kurumu (t.y.) <https://sozluk.gov.tr/>
- Yeşilkaya, N. (2022). Yapay zekaya dair etik sorunlar, *Şarkiyatilmi Araştırma Dergisi*. (14)3, 949-960.
- Vicdan. (2023, 4 Kasım). *İslam ansiklopedisi* içinde. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vicdan>
- Vicdan. (2023, 16 Eylül). *Türk Dil Kurumu sözlüğü* içinde. <https://sozluk.gov.tr/>
- Vicdan. (2023 4 Aralık). *Wikipedia* içinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/Vicdan>
- Xinhuanet. (2019, 27 Haziran). *Beijing internet court launches AI judge* <http://xinhuanet.com/english/2019-06/27/c138178826.htm>
- Weber, T. (2023, December 5). Artificial intelligence and the law [Cover Story]. Stanford Lawyer Magazine, Stanford Law School. <https://law.stanford.edu/stanford-lawyer/articles/artificial-intelligence-and-the-law/>
- Wodecki B. (2022, 18 Temmuz). *AI helps judges decide court cases in China*. AI Bussiness <https://aibusiness.com/verticals/ai-helps-judges-decide-court-cases-in-china>
- Yılmaz, O. G. (2021). Yargı uygulamasında yapay zeka kullanımı - Yapay zeka hakim cüppesini giyebilecek mi? *Adalet Dergisi* (1) 66, 379-415.
- Yücekaya, Z. (2019). *İbn Sina'da kötülük çeşitleri ve ahlaki kötülüğün vicdan açısından değerlendirilmesi* (Yayın No. 571772). [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.